Filatelistengroep

Het Baltische Gebied

Opgericht 9 oktober 1982

28

FILATELISTENGROEP
"HET BALTISCHE GEBIED"

Adressen en andere gegevens:

Voorzitter:
R.W. van Wijnen,
Karthuizerstraat 31
6824 KA Arnhem
tel. 026 - 35 13 484

Vice-voorzitter,
tevens eindredacteur:
S. Reurich,
Bremstraat 80,
6813 EN Arnhem,
tel. 026 - 35 12 498

Secretaris, tevens
penningmeester:
A.C. de Bruin,
Ten Passeweg 10A,
8084 AN 't Harde,
tel. 0525 - 65 31 24

Veilingcommissaris:
G.A. Vogel
Wijnesteinstraat 3,
3431 EV Nieuwegein,
tel. 030 - 60 31 498.

Ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Tiel: onder nummer
V 401 573 40

Lidmaatschap:
f 30,— per jaar.
Als bijdrage voor de te maken kosten wordt van ieder lid bij toetreding *f* 10,— gevraagd naast het lidmaatschapsgeld.

Losse nummers: Losse nummers van het blad (voorzover nog voorradig) zijn bij het secretariaat verkrijgbaar voor *f* 7,50 per stuk (na nr. 20 *f* 10,—), verhoogd met de portokosten. Kopieën van oudere exemplaren, voorzover voorradig, zijn verkrijgbaar à *f* 5,— per stuk, eveneens verhoogd met de portokosten.

Betalingen op: Postgiro 324 32 51 t.n.v. Filatelistengroep 'Het Baltische Gebied' te 't Harde.

Volgende bijeenkomst: zaterdag **19 oktober** in De Gentel, Genteldijk 34 te Geldermalsen. Aanvang: half elf 's ochtends.

Is uw adressering correct? Zo nee, meld dit dan aan het secretariaat.
Wij willen graag voor een correcte verzending zorg dragen!

Het Baltische Gebied,
Nr. 28, juli 1996

In dit blad zijn de volgende artikelen opgenomen:

onderwerp:	*auteur/bron:*
Ledennieuws	3
Kort verslag van de bijeenkomst van 20 april 1996	O. Petri / 4
Beste mensen	R. van Wijnen / 6
De postzegels van Letland, deel 7	J. Poulie / 7
Russische posttarieven in 1918	I. Steyn / 14
Plaatfouten in de Letse landswapen-zegels III	N. Jakimovs / 15
(Sovjet-)veldpost in de Baltische staten 1940-1941	A. de Bruin / 39
Letland: Nieuwe ontwikkelingen VI	R. van Wijnen / 61
Estland geeft velletje over Finoegrische volken uit	R. Reuderink / 68
Letland, eerste uitgifte, aanvulling op de plaatfoutenlijsten	J. van Heeswijk / 72
EFÜR	A. de Bruin & R. van Wijnen / 81
De getande zegels van de tweede en derde Letse emissie	A. Epstein / 82
Ontvangen, gelezen en te lezen	R. van Wijnen / 85

LEDENNIEUWS

Contributie

De uitkomst van de nieuwe regeling met betrekking tot de subsidie voor ons blad kunnen we nog niet geheel overzien, aangezien de subsidiebijdrage door de Bond nog niet werd overgemaakt. Op grond van 'inside-information' lijkt het er echter op dat we er niet slecht van af komen. Geen reden dus tot financiële paniek! Onverlet blijft de mogelijkheid dat leden iets extra's naar draagkracht overmaken. Het is duidelijk dat de kosten ook voor onze vereniging steeds hoger worden, zelfs als we in aanmerking nemen dat alle werkzaamheden door vrijwilligers gratis worden gedaan!

Onverlet blijft dus de vraag van de penningmeester:

'Kunnen we de vastgestelde jaarlijkse bijdrage niet als een minimumbijdrage beschouwen, waarbij ieder vrijwillig en vrijblijvend naar eigen inzicht en naar eigen draagkracht, daar een soort van sponsor-donatie aan toevoegt?'

Dit verhoogt wellicht de persoonlijke betrokkenheid bij de vereniging en levert onze filatelistengroep meer financiële mogelijkheden, zonder de minder draagkrachtigen extra te belasten.

Er zijn nog steeds enige (circa 35!!) leden die hun contributie voor het jaar 1996, ja zelfs van 1995, nog niet hebben voldaan... Bedenk dat de betalingen door de penningmeester het gehele jaar doorlopen. Betaal uw contributie dus gelijk bij het begin van het nieuwe jaar, zoals het behoort!

Indien het u aangaat, vindt u ingesloten een aanmaning.

Nieuwe leden:

— de heer R.A. Harms te Ede
— de heer L. Schipper te Dalen
— de heer L.H.E. Maat te Alkmaar
— de heer Patrick Sibonet te Parijs
— de heer Juris Mors te Billdal (Zweden)
— de heer Vambola Hurt te Lidingö (Zweden)

Opgezegd:

— de heer Knijnenburg (om gezondheidsredenen)

Ruiladres:

— Gediminas Adlys, Zirmunu 20-118, LT 2051 Vilnius
Vraagt: Nederland, Benelux.
Biedt aan: Litouwen.
Correspondentie in: Engels.

Gevraagd:

— ruil/koop: firmaperforaties BSn W.J. Manssen, Laan der Verenigde Naties 31, 3844 AD Harderwijk.

Ledental

Zoals u ziet, gaat het ledental weer omhoog, hetgeen niet alleen filatelistisch gezien een goede zaak is, immers: hoe meer verzamelaars, hoe meer vreugd, maar het grotere ledental is ook van positieve invloed op onze periodieke inkomsten!!

Kort verslag van de bijeenkomst van 20 april 1996

OLAV PETRI

Eenenveertig leden en gasten waren in 'De Gentel' aanwezig op onze bijeenkomst. Zij namen afscheid van de zon en doken onder in het souterrain, waar de filatelie lokte.

Bericht van verhindering was ontvangen, dan wel werd ter plekke doorgegeven, van enkele leden; terwijl anderzijds onze nestor, de heer M. Zuijdwegt, verwelkomd kon worden.
De vier gasten introduceerden zichzelf tijdens de rondvraag. Zie aldaar.

Het afrekenen van de lunch is vaak een tijdrovende zaak. De penningmeester zocht in de zaal een vrijwilliger om dit onderdeel van de dag te beheren. De heer Jan Volland fungeerde als huisbankier en nam, onder een opvallend dankbaar applaus, de taak op zich om de bedragen voor de lunch te innen. Voortaan bedraagt die standaard 25 gulden. Dat rekent gemakkelijker. Het overschot komt de kas ten goede.
Ook het rookprobleem kwam aan de orde. 'Letland nummer 1 op bruin nicotinerijk papier' was een nieuw, overtuigend argument om het roken in de zaal te beperken. En het is redelijk gelukt!

Van de secretaris

Deze woonde de bijeenkomsten van het LOG (Landelijk Overleg Gespecialiseerde Verenigingen) bij en kon meedelen dat, naast allerlei bondsstrubbelingen, ook voor onze club direct belangrijke zaken aan de orde waren gekomen. Zo is ten aanzien van onze studiegroep naar verwachting de subsidie voor 1995 door de Bond ongeveer gelijk aan die van voorheen. Dat heeft o.a. te maken met de kwaliteit van ons blad. Houden zo dus!
Ook berichtte de Bond dat de Baltische staten voortaan zeker in de picture zullen staan bij exposities.

De heer Vandevoorde bracht ter inzage exemplaren mee van een blad uit Estland over verzamelwaardige zaken, de *'Estlandse Collectioneur'*. Een mooi blad, dat qua opzet en inhoud lijkt op het vroegere *Sovetskij Kollekcioner*, en dat veel filatelistische informatie bevat.

De secretaris zelve bracht o.a. *Rossica* mee, en vertelde dat dergelijke (schitterende!) bladen via hem geleend kunnen worden. Dat kost wel wat zegels aan porto. Uw notulist trof er al meteen een artikel aan over EMS-enveloppen, dat hem tot actie roept.

Harry von Hofmann gaf een boek uit dat bij hem besteld kan worden. Kosten: 48 DM. Het betreft de *Baltische Postorten*, nu uitgebreid, van 1632-1918. Zie elders in dit blad.

Jakimovs en Marcilger gaven in A4-formaat een 'Postgeschichte' van Letland uit, nu over de periode van vóór de onafhankelijkheid.

De nieuwe Letse catalogus zal de voorzitter voor de bestellers binnenkort meebrengen uit Letland zelf.

Van de penningmeester

Uw secretaris, André de Bruin, zette een andere pet op en vervolgde zijn werk, nu als penningmeester.
Het financieel verslag werd zonder commentaar en met applaus goedgekeurd. Voor de kascommissie is er weer werk aan de winkel, want er is inmiddels weer bijna een jaar verstreken dat we in Zeist kassabonnen zaten te tellen, terwijl buiten het weer ontzettend mooi was.

De penningmeester dankt alle leden die extra geld overmaakten bij de betaling van het lidmaatschap. Die extra's versterken de kas met honderden guldens. Die kas is nu zo goed gevuld, dat we een scanner kunnen aanschaffen. Deze maakt het mogelijk dat afbeeldingen in ons blad nog mooier en met name duidelijker worden (althans: dat is het streven).

Rondvraag

Menigeen zwijgt, uit eerbied voor de aangekondigde lezing.
De gasten/nieuwe leden vertellen allen iets over hun hobby:

De heer *Maat* kwam tot het verzamelen via zijn correspondentie-activiteiten. Hij verzamelt 'nieuw, gestempeld'.
De heer *Schipper* reist voor zijn bedrijf veel in het 'Balticum'. Hij kocht er een album en toen ging de rest vanzelf.
De heer *Harms* verzamelde oorspronkelijk de Balkanlanden. Recentelijk wekte het Balticum zijn nieuwsgierigheid.
De heer *Sibonet* uit Parijs was actief met Poolfilatelie. Op dat gebied kwam hij Russische zegels met Bellinghausen, een ontdekkingsreiziger, tegen. Dat was een Balt. En zo is er dan momenteel zelfs een Baltische postzegelclub in Parijs!

De heer Menzen kon meedelen dat in Soest (Duitsland) op 5 en 6 oktober een 'Estlandtreffen' plaatsvindt. Geen expositie, wel volgens de kenners altijd een inspirerende zaak. Wel tijdig hotelruimte reserveren!

Volgende bijeenkomst van onze vereniging: **19 oktober 1996, Geldermalsen**.

Lezing

Alweer zo'n mooie serie poststukken. Deze keer toonde André enveloppen met allerlei veldpostkantoorstempels van de Tweede Wereldoorlog. Het betrof stukken die te maken hebben met Esten die in allerlei verbanden meevochten, gedwongen of met enthousiasme, bijvoorbeeld in Finse dienst, Duitse dienst, enzovoort.
Een moeilijk, specialistisch onderwerp, vooral omdat zoveel literatuur geraadpleegd moet worden om enig zicht te krijgen op wat er gebeurde en welke instantie zich wanneer, waar en op welke wijze met de veldpost bezighield.

BESTE MENSEN...

Zo af en toe zondert uw bestuur zich af in een bosrijke omgeving, meestal aan deze of gene zijde van de Veluwe.
Bedoelde isolementen vinden plenair, duaal of solo plaats. Dat laatste is bijvoorbeeld het geval als uw redacteur zich achter zijn computer zet om de aangeleverde kopij in voor u leesbare opmaak om te zetten. Daarbij heeft hij tegenwoordig de beschikking over een scanner: een vernuftig apparaat dat afbeeldingen overbrengt op het scherm met de bedoeling ze fraai af te drukken in dit blad. Met u zal ook de werkgroep 'kwaliteit', bestaande uit het voltallige bestuur, de resultaten bezien.
Duo-overleg staat veelal in het teken van de inhoud en de verzending van ons blad, waarbij regelmatig de bossen van de Veluwe worden doorkruist (zelfs per fiets). Dat dat tot fraaie resultaten leidt, heeft u al enige malen kunnen merken en kunt u ook ditmaal vaststellen: André de Bruins bijdrage over de portvrij-stempels 1940-1941 is het resultaat van speurwerk èn noeste arbeid in vroege uren. En er zit nog meer in het vat, al moet daarvoor wellicht nog eens gefietst worden.
De plenaire bestuursbijeenkomsten hebben een hoog filatelistisch èn bezinningsniveau; daar kunt u op vertrouwen. Daarnaast hebben uw voorzitter en uw secretaris/penningmeester hun halfjaarlijkse plakochtend: de verzending van alweer een nieuw blad vervult ons met gepaste trots.

Nikolajs Jakimovs en Alexander Epstein leveren ook ditmaal een bijdrage, de laatste zelfs speciaal voor ons blad geschreven. Jan Poulie en Ruud van Wijnen vervolgen hun artikelenreeksen over het 'oude' en het 'nieuwe' Letland en Joop van Heeswijk bekijkt de eerste uitgave nog eens. En daarmee is gelijk een dilemma duidelijk: niets over Litouwen, weinig over Estland (al zijn er stempelvoorbeelden van beide landen in André's artikel). We zouden het graag anders hebben, maar wie schrijft? Van schrijvers voor ons blad verwachten we overigens niet slechts grote, doorwrochte bijdragen en ook filatelistische raakvlakken zijn de moeite waard. Ook daarvan vindt u ditmaal voorbeelden.

De Estland-verzamelaars onder ons wil ik van harte aanraden de berichtgeving in dit blad over EFÜR te lezen en ernaar te handelen.

Tenslotte nog nieuws van onze veilingmeester (al terug van vakantie!). Hij is tevreden over de laatste veiling: veel kavels verkocht, maar door de lage inzetten een wat geringere omzet. Dus: levert in, zeker wat duurdere kavels!

De vakantie breekt uit, veel plezier gewenst (en laten we hopen op af en toe een regenachtige dag ... om te postzegelen).

Ruud van Wijnen

DE POSTZEGELS VAN LETLAND
DEEL 8

JAN POULIE

XVI. Letland nr. 55 t/m 58

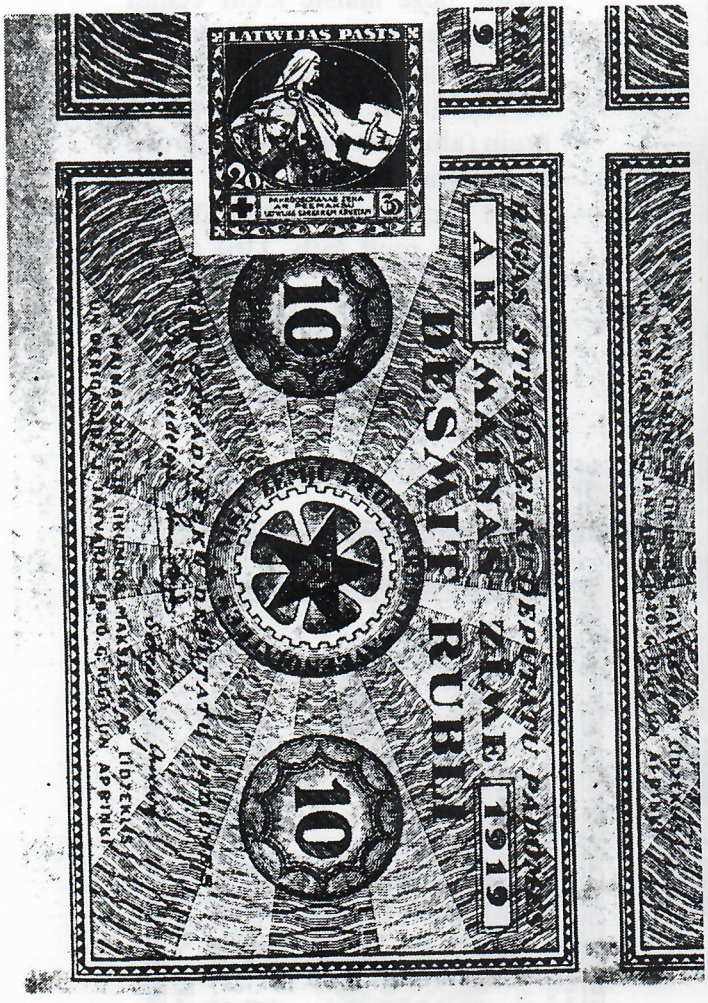

Afb. 111

In augustus 1920 verschenen de eerste Letsche weldadigheidszegels, bestaande uit de waarden 20 kap. (bruin en rood), 40 kap. (blauw en rood), 50 kap. (groen en rood), 1 rbl. (donkergrijs en rood). De teekening van alle waarden is gelijk. Het ontwerp was wederom van Prof. R. Sarrinsch en werd in steendruk uitgevoerd. Het zegelbeeld vertoont twee gewonden, beschut door een verpleegster met schild. Achter dit schild de dood met zeis. Het inschrift: 'PAHRDOSCHANAS ZENA AR PEEMAKSU LATWIJAS SARKANAM KRUSTAM' beteekent: 'Verkoopprijs met toeslag voor het Letsche Roode Kruis'. De zegels vertoonen twee waarden, te weten de frankeerwaarde (20, 40, 50 kap. of 1 rbl.) welke links staat aangegeven en de verkoopwaarde (30, 55, 70 kap. of 1,30 rbl.) inclusief de toeslag, welke rechts staat vermeld.
Dit systeem is ook bij later uitgegeven weldadigheidszegels gevolgd. De toeslagen ten bate van het Roode Kruis zijn dus bij deze serie: 10, 15, 20 en 30 kap.

Afb. 112

De zegels zijn slechts ongetand uitgegeven en gedrukt in vellen van 13 (breedte) × 8 (hoogte) = 104 zegels.
Deze uitgifte is gedrukt op de blanco achterzijde van nog niet voltooide 10 roebelbiljetten, uitgegeven in 1919 door

de Arbeiders- en Soldatenraad te Riga. Bij het bedrukken van de achterzijde van deze aan één zijde voltooide biljetten, is er geen acht op geslagen, dat de vellen van deze biljetten op dezelfde wijze werden bedrukt. Tengevolge hiervan vertoont een deel van de oplage de tekst aan de bedrukte zijde van boven naar beneden (afb. 111) en een ander deel van beneden naar boven (afb. 112).

Afb. 113

Watermerk: gegolfde lijnen.
Het papier is tamelijk stevig. De 20 en 40 kap. komen ook voor op dunner papier. Voorts komen de waarden 20, 40 kap. en 1 rbl. voor, gedrukt op de blanco achterzijde van aan de reeds bedrukte zijde nog niet geheel voltooide biljetten. De biljetten zijn namelijk in meerdere drukgangen in verschillende kleuren gedrukt. De vier drukgangen omvatten: bruin, lichtbruin, groen en rood. De aan de bedrukte zijde nog niet voltooide biljetten komen voor als volgt:

— 20, 40 kap. en 1 rbl. achterzijde alleen bruin en groen (afb. 113) (lichtbruin en rood ontbreekt);
— 20 kap. achterzijde alleen bruin en groen, deze laatste kleur echter verschoven (afb. 114) (lichtbruin en rood ontbreekt);
— 20 en 40 kap. achterzijde alleen bruin (afb. 115) (lichtbruin, groen en rood ontbreekt);
— 1 rbl. achterzijde alleen bruin, groen en rood (afb. 116) (lichtbruin ontbreekt);
— 1 rbl. achterzijde alleen bruin, groen en rood, deze laatste kleur echter verschoven (lichtbruin ontbreekt).

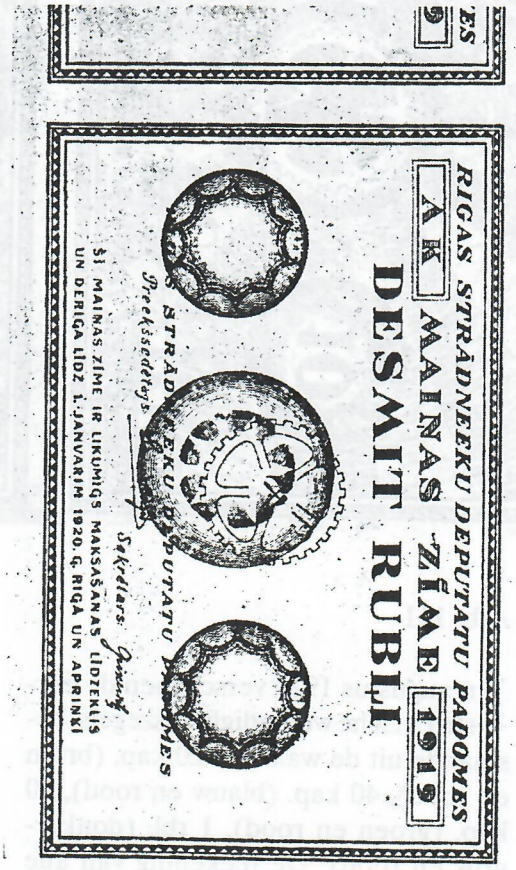

Afb. 114

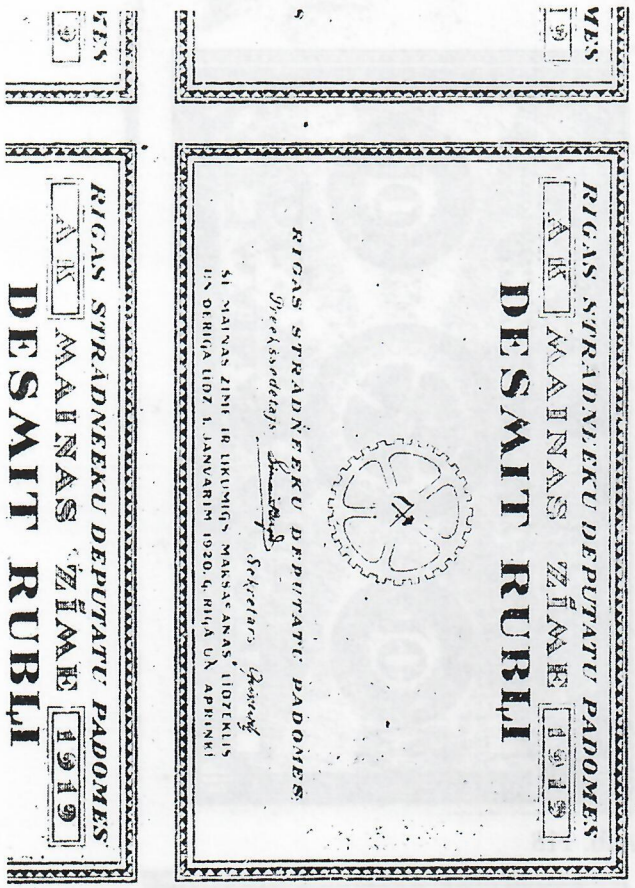

Afb. 115

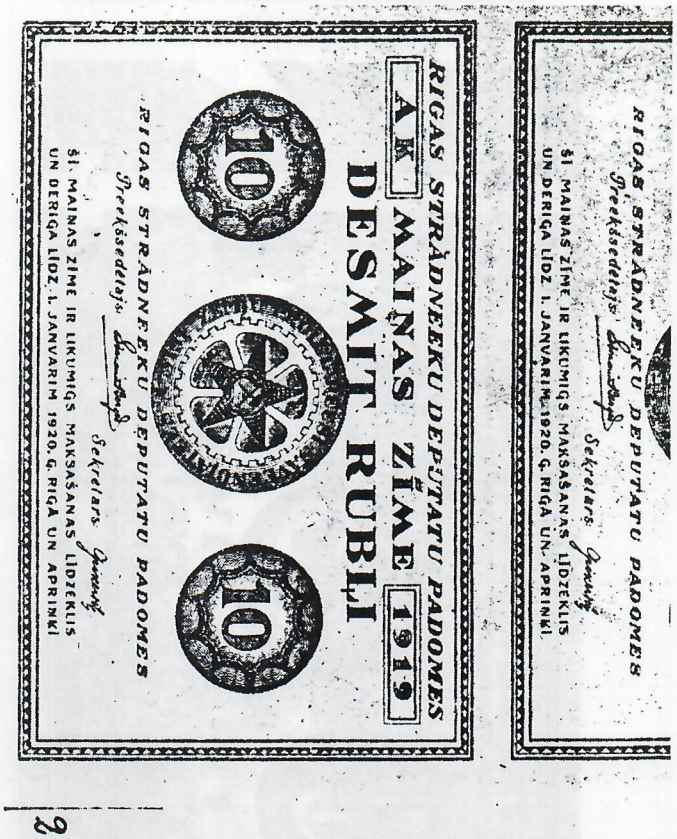

Afb. 116

Bovendien komt nog voor:
— 1 rbl. achterzijde bruin, groen, rood en lichtbruin, deze laatste kleur echter verschoven (afb. 117).

Voorts is de kleur bruin nog te splitsen in zwartbruin en roodbruin, doch ik heb gemeend dit verschil in bovenstaande opstelling te moeten verwaarloozen.

Tenslotte vindt men de 20 kap. met op de bankbiljetzijde een foutdruk. De bankbiljetdruk vertoont in dit geval ook de bruine omranding (afb. 118), welke op de niet bedrukte zijde had behooren voor te komen, indien het bankbiljet volledig was afgemaakt (afb. 119).

Afb. 111 geeft dus de voorzijde van het 10 roebelbiljet en afb. 119 vertoont de achterzijde. Inplaats van de bankbiljetten te voltooien door aan de achterzijde van de vellen eveneens bankbiljetdruk aan te brengen, heeft men op de blanco achterzijde postzegels gedrukt. Een origineel vel, bestaande uit 104 zegels, bevat aan de achterzijde veelal 12 heele en 6 halve bankbiljetten. Twee vellen postzegels zijn namelijk gemaakt van één vel, bestaande uit 30 bankbiljetten. Deze uitgifte biedt dus den speciaalverzamelaar veel. De verschillende soorten bankbiljetdruk aan de achterzijde van deze Roode Kruis zegels kan men het best verzamelen door blokken van 8 of 12 zegels zoodanig uit het vel te knippen, dat de achterzijde van een dergelijk blok een volledig bankbiljet vormt.

Er ontstaan dan blokken als de afbeeldingen 111, 113 t/m 118.

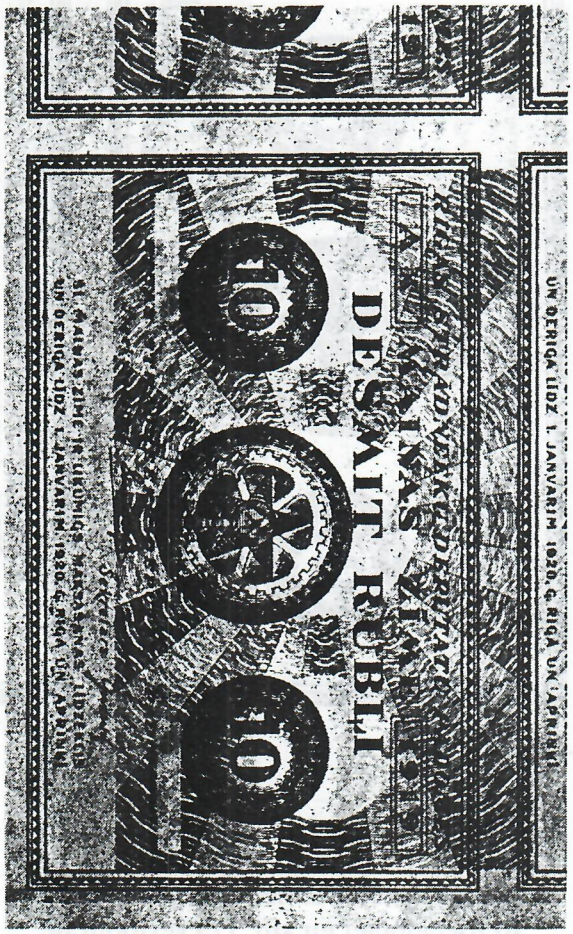

Afb. 117

Iets dergelijks te verzamelen was reeds mogelijk bij het 1 roebel zegel van de elfde uitgifte en bij de zegels van de dertiende uitgifte.

De oplage van deze eerste Letsche weldadigheidsuitgifte bedraagt ca. 80.000 stuks voor de kap.-waarden en ca. 70.000 stuks voor het 1 roebelzegel.
De getand voorkomende waarden van deze uitgifte zijn niet officieel. Zegels met spiegeldruk ('Abklatsch') komen bij deze uitgifte niet voor.

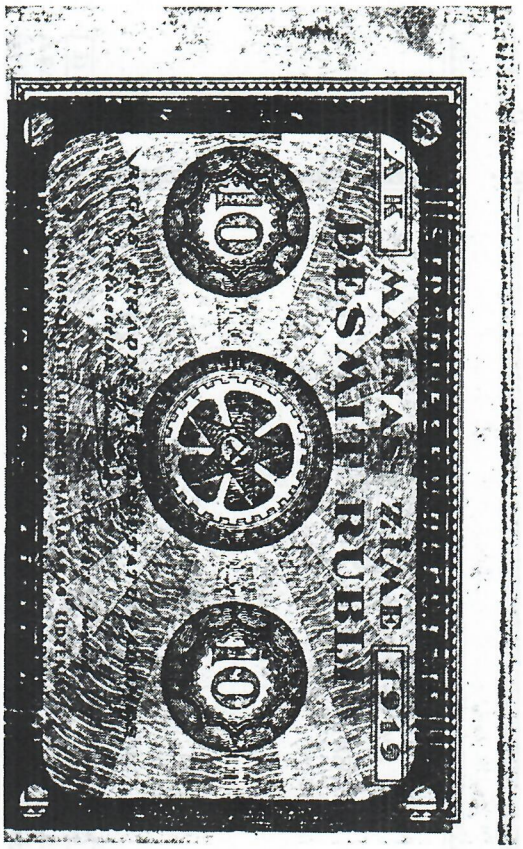

Afb. 118

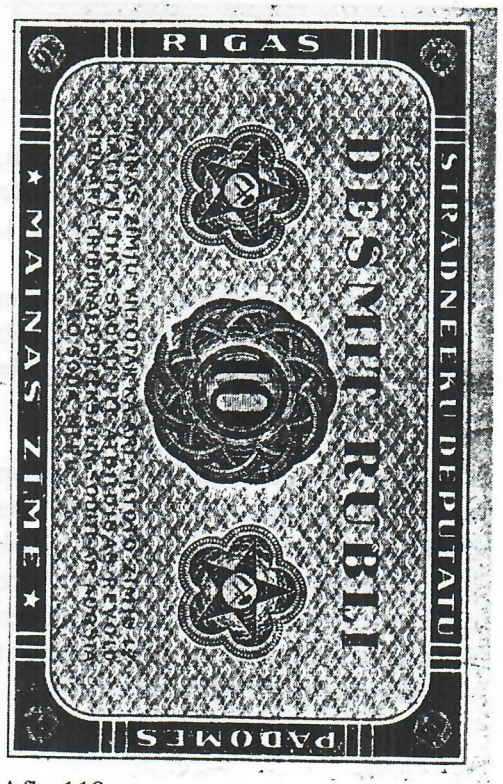

Afb. 119

De duidelijkste plaatfouten zijn:

20 kap.
— zegel l: *d* in pahrdoschanas onderaan open;
— zegel 13: punt in *0* van 20;
— zegel 14: *n* in pahrdoschanas gebroken;
— zegel 27: plooien in mouw bij schild vormen kopstaande 5;
— zegel 29: plooien in mouw bij schild gedeeltelijk weggevallen;
— zegel 64: *2* vertoont bij begin een ophaal;
— zegel 67: *k* in krustam gebroken.

40 kap.
— zegel 10: eerste *a* van sarkanam gebroken;
— zegel 12: rood kruis rechts beneden beschadigd;
— zegel 22: *p* van pasts met lijn er onder verbonden;
— zegel 28: *m* van krustam gebroken;
— zegel 29: rode streep op het schild;
— zegel 35: *r* in pahrdoschanas is *p*;
— zegel 38: streepje rechts beneden in omranding;
— zegel 39: 4 is open;
— zegel 40: punt onderaan 4;
— zegel 47: punt in *0* van 40;
— zegel 57: verpleegster heeft dubbele neus;
— zegel 61: *i* van Latwijas met lijn er onder verbonden; *k* in peemaksu gebroken;
— zegel 62: streepje tusschen *t* en *s* van pasts; streepje onder tweede *a* van Latwijas;
— zegel 76: witte vlek in het rood naast verpleegster;
— zegel 91: steel van de zeis gebroken;
— zegel 96: rode punt in eerste *a* van Latwijas;
— zegel 101: riem van schild gebroken;
— zegel 104: *t* en *w* van Latwijas verbonden;
— zegel ?: *p* en *a* van pasts verbonden.

50 kap.
— zegel 4: roode vlek op schild;
— zegel 15: rode vlek op kap van verpleegster;
— zegel 40: groene vlek in omrandingslijn boven *w*;
— zegel 91: *w* van Latwijas gebroken;
— zegel ?: *s* van pasts met lijn er onder verbonden;
— zegel ?: deuk in voorhoofd van verpleegster.

1 rbl.
— zegel 12: *r* in pahrdoschanas is *p*;
— zegel 33: wit puntje boven eerste *a* van Latwijas;
— zegel 40: *a* van krustam gebroken;
— zegel 58: witte punt in ovaal naast *r*;
— zegel 97: rood streepje op arm van verpleegster;
— zegel 100: zwarte punt naast lans.

Bij de 50 kap. vindt men zegels met naar rechts verschoven middenstuk. Bij de 1 rbl. vindt men zegels met naar links verschoven middenstuk. Vervalschingen zijn mij van deze uitgifte niet bekend. Er bestaan de volgende proefdrukken:
— Zwarte kleur op geelachtig papier:
1. niet gekozen type (afb. 120).

Afb. 120

Men ziet hieruit dat men oor-

spronkelijk van plan was eenkleurige zegels uit te geven in de waarden 10, 20, 40 en 50 kap. met toeslagen 10, 10, 15 en 20 kap.

2. gekozen type omranding: 20, 40, 50 kap. en 1 rbl. (afb. 121).

Afb. 121

Afb. 122

3. gekozen type middenstuk: 30, 55, 70 kap. (afb. 122) en 1.30 rbl. (bedragen: frankeerwaarde + toeslag).

— Diverse kleuren op dik geelachtig papier:

4. gekozen type omranding (onder andere de kleuren rood, bruin en grijs);
5. gekozen type middenstuk (onder andere de kleuren rood, bruin en grijs);
6. gekozen type (origineele kleuren).

De onder 1, 2 en 3 genoemde proefdrukken zijn zeer zeldzaam. De gekleurde proefdrukken daarentegen hebben geen grote waarde.

Er is te catalogiseeren:

— nr. 55: 20 kap. (30) bruin en rood;
— nr. 56: 40 kap. (55) blauw en rood;
— nr. 57: 50 kap. (70) groen en rood;
— nr. 58: 1 rbl. (130) donkergrijs en rood.

XVII. Letland nr. 59 t/m 62

In augustus 1920 verscheen nog een tweede serie weldadigheidszegels met toeslag ten gunste van het Roode Kruis. De waarden, teekening en kleuren zijn gelijk aan de zegels nr. 55 t/m 58. De zegels van deze zeventiende Letsche uitgifte zijn getand 11½ en gedrukt in vellen van 13 (breedte) × 8 (hoogte) = 104 zegels. Deze uitgifte is gedrukt op de blanco achterzijde van nog niet voltooide 10 Markbiljetten (zie afb. 85, Letland XIII) van het Westleger onder Bermondt Awaloff.

Bij het bedrukken der achterzijde van deze aan één zijde voltooide bankbiljetten, is er geen acht op geslagen, dat de vellen van deze biljetten op dezelfde wijze werden bedrukt. Tengevolge hiervan vertoont een deel der oplage de tekst aan de bedrukte zijde van boven naar beneden (afb. 123) en een ander deel van beneden naar boven (afb. 124). Deze zegels vertoonen geen watermerk.

Afb. 123

Het papier is tamelijk stevig. De 20 en 40 kap. komen voor op dunner papier. Op blokken van 12 of 15 zegels kan aan de achterzijde een volledig bankbiljet voorkomen.

Afb. 124

Van deze tweede Letsche weldadigheidsuitgifte zijn in totaal uitgegeven ca. 300.000 stuks van de kap. waarden en ca. 250.000 stuks van het 1 rbl. zegel. De zegels van deze uitgifte bestaan niet ongetand. Zegels met spiegeldruk ('Abklatsch') komen bij deze uitgifte niet voor. De plaatfouten zijn in hoofdzaak gelijk aan de fouten, voorkomende bij de zegels der eerste Letsche weldadigheidsuitgifte.

Afb. 125

Bij de 20 kap. vindt men zegels met eenigszins naar rechts verschoven middenstuk en de 40 kap. komt voor met sterk naar rechts verschoven middenstuk (afb. 125). Deze laatste afwijking is zeer zeldzaam en tot heden slechts gevonden in gebruikte exemplaren. Waarschijnlijk heeft een vel met deze fout bestaan, welke bij de verkoop, resp. het verbruik van het zegel niet door philatelisten is opgemerkt.

Tandingafwijkingen komen voor bij de 40 en 50 kap. en de 1 rbl., volgens onderstaande opstelling:

— 40 kap., 50 kap. en 1 rbl. linkervelrand ongetand;
— 50 kap. benedenvelrand ongetand;
— 50 kap. verticaal en benedenvelrand ongetand;
— 40 kap. horizontaal dubbel getand;
— 40 kap. verticaal dubbel getand aan de rechtervelrand.

Tenslotte vindt men bij de 1 rbl. waarde zegels met sterk naar links verschoven tanding.

Vervalschingen zijn mij van deze uitgifte niet bekend. Voor proefdrukken verwijs ik U naar mijn artikel Letland XVI.

Er is te catalogiseeren:

— nr. 59: 20 kap. (30) bruin en rood (achterzijde 10 Markbiljetten Westleger);
— nr. 60: 40 kap. (55) blauw en rood (achterzijde 10 Markbiljetten Westleger);
— nr. 61: 50 kap. (70) groen en rood (achterzijde 10 Markbiljetten Westleger);
— nr. 62: 1 rbl. (1.30) donkergrijs en rood (achterzijde 10 Markbiljetten Westleger).

Verantwoording

Aflevering XVI is gepubliceerd in het *Nederlandsch Maandblad voor Philatelie*, jaargang 20, nr. 4 (april 1941), blz. 127-130.

Aflevering XVII is gepubliceerd in het *Nederlandsch Maandblad voor Philatelie*, jaargang 20, nr. 5 (mei 1941), blz. 165-166.

RUSSISCHE POSTTARIEVEN IN 1918

IVO STEYN

Een probleem dat je direct treft als je je met post uit 1918 gaat bezighouden: de tarieven kloppen niet! En ook de post van Rusland naar het door de Centralen bezette gebied uit 1918 lijkt af en toe onverklaarbaar gefrankeerd te zijn. De gepubliceerde posttarieven (zie o.a. de tarievenlijst van Karlinskii, waarvan een vertaling te vinden is in *BJRP* 60) zijn als volgt:

Binnenland	brief[1]	briefkaart	aantekenrecht
t/m 27-2-1918	0.15	0.05	+0.20
28-2 t/m 14-9	0.35	0.20	+0.70
15-9 t/m 31-12	0.25	0.10	+0.25
Buitenland	brief	briefkaart	aantekenrecht
t/m 9-3-1918	0.20	0.08	+0.20
10-3 t/m 31-12	0.30	0.12	+0.30

En dat veroorzaakte natuurlijk verwarring, want van 10 maart tot en met 14 september 1918 waren de tarieven voor binnenlandse bestemmingen hoger dan voor buitenlandse bestemmingen! In veel postkantoren was de reactie dan ook 'Dat kan de bedoeling niet zijn', en werd post naar het buitenland gefrankeerd tegen binnenlandse tarieven, een lot dat vooral briefkaarten trof, die dus met 0.20 werden gefrankeerd in plaats van met 0.12...

Een ander probleem dat de vaststelling van het juiste tarief moeilijk maakte, was dat de definitie van binnen- en buitenland vaak niet altijd even duidelijk was. Door Duitsland bezette Oostzeeprovincies, was dat nou binnenland (want eigenlijk van ons) of buitenland (want op dit moment even van hen)?

Zo zien we in de lijst uit *Het Baltisch Gebied* no. 27 (blz. 42-44) een briefkaart van Jaroslavl naar Riga (no.28), 4-7-'18, gefrankeerd met 12 kopeken (tarief voor briefkaart naar het *buitenland*), en een briefkaart van Moskou naar Riga (no. 39), 3-9-'18, gefrankeerd met 20 kopeken (tarief voor briefkaart naar het *binnenland*). De arme postbeambten wisten het ook allemaal niet meer...

Als laatste complicatie vermeld ik nog dat met name briefkaarten soms met de raarste frankeringen op de post werden gedaan. In mijn verzameling bevinden zich briefkaarten (allemaal naar het buitenland) met frankeringen van 4, 5, 7, 8, 10, 12, 15, 20, 24, 25, 26 en 43 kopeken. Probeer daar nog maar eens wijs uit te worden.

[1] *N.B.* Voor lokale brieven bestonden gereduceerde tarieven.

PLAATFOUTEN IN DE LETSE LANDSWAPEN-ZEGELS III

NIKOLAJS JAKIMOVS

In twee eerdere afleveringen van ons blad kwamen de Landswapen-zegels aan de orde: nummer 25, blz. 40-73 en nummer 27, blz. 9-19. De inleidende en begeleidende teksten daarbij zijn zeker ook van toepassing op deze derde aflevering over de zegels met rubļi-waarden (*Mi.* 77-88).

Bij het omschrijven van plaatfouten laten auteurs zich nogal eens leiden door een hun passend lijkende vergelijking. Die kàn verduidelijkend werken, maar ook storend, verwarrend of komisch zijn. Als voorbeeld: in de originele tekst wordt enige malen het Duitse 'Warze' gebruikt. Het gaat dan om een 'wrat' of tepel aan de *P*... Zelf heb ik het dan liever over een 'stip' op of aan de *P*. Jakimovs spreekt ook steeds over de linker of rechter griffioen. Volgens mij echter staat alleen rechts een griffioen, links een leeuw.

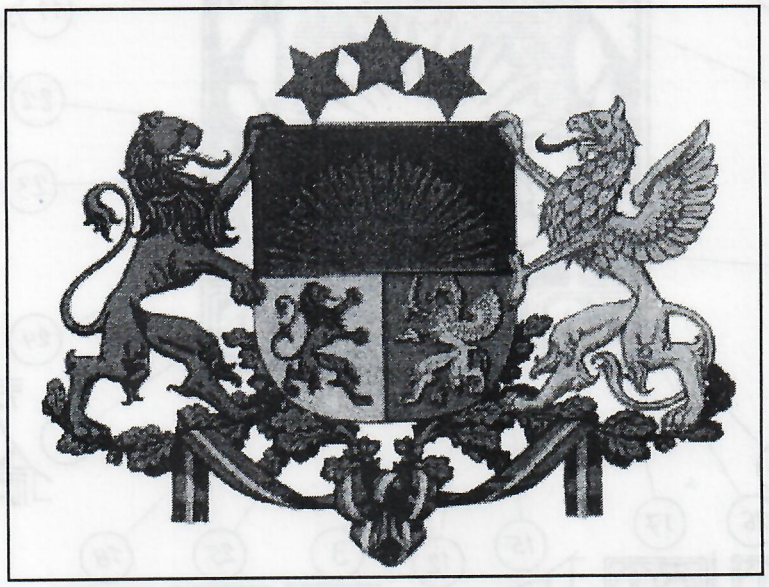

Verder gaat het bijna zonder uitzondering over stippen, stipjes, punten, puntjes, strepen en streepjes, vlakjes en vlekken. Een stipje lijkt me niet te onderscheiden van een puntje en ook de grens tussen streep en streepje is mij vaag. Tip: zoek, vind en bezie zelf! De kleur aangeven is wel eenduidig: 'wit' als de ongerechtigheid wit is en in kleur van de zegel als niets is vermeld.
Hier en daar treft u achter de volgnummers een +. Het geeft aan dat het gaat om een plaatfout, die vijf of zes maal voorkomt op een veldeel.

R.v.W.

50 kapeikas, violet (*Mi.* 77)

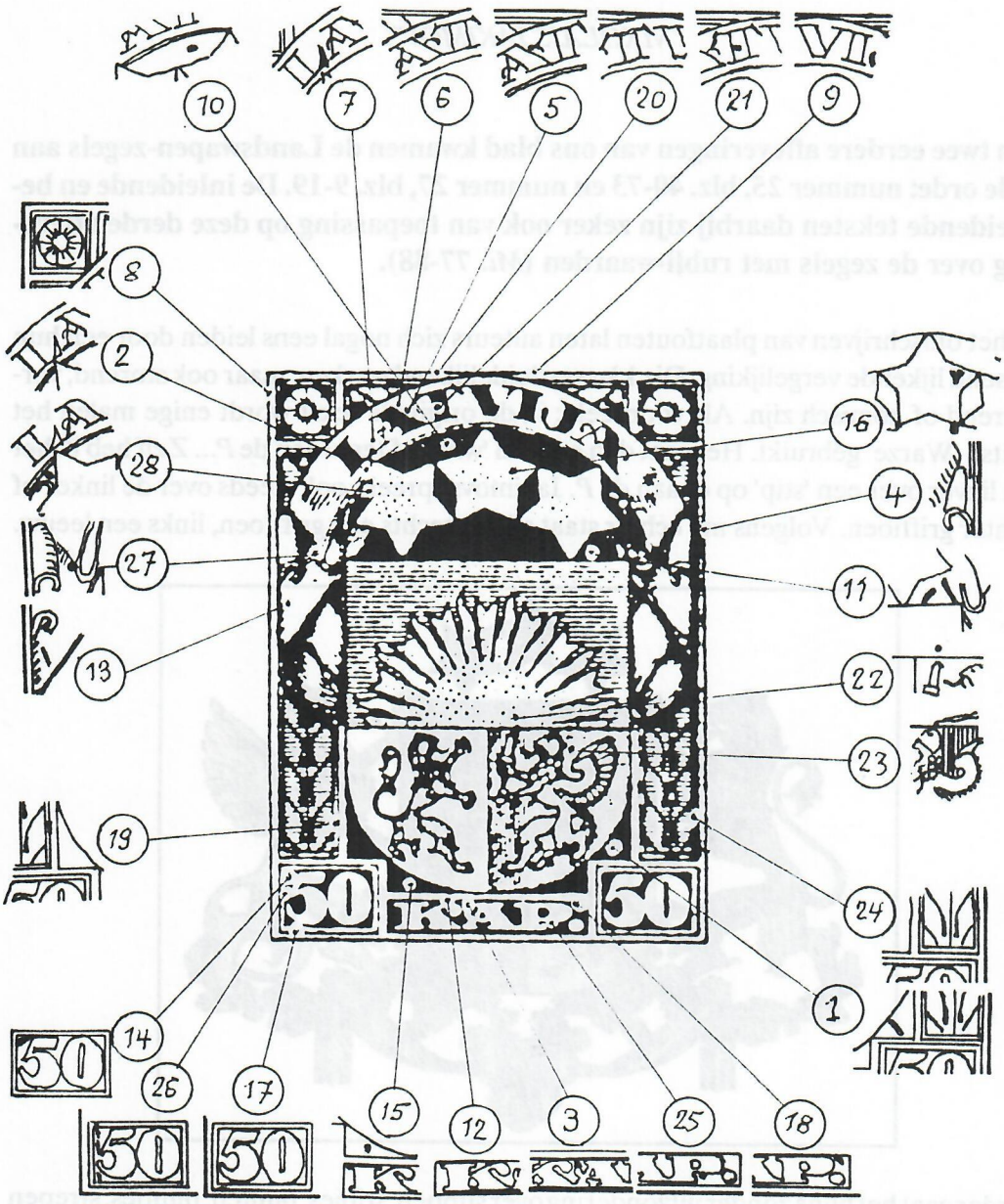

Veldeel II:

1. pos. 4: Schuin wit streepje boven rechter 50
2. pos. 5: Booglijn onder LATVIJA gebroken
3. pos. 6: KAP. linksboven beschadigd
4. pos. 7: Buitenkader rechts van lintlus gebroken
5. pos 10: LATVIJA los van elkaar
6. pos. 12, 17, 32, 37, 72, 77: Achter boven LATVIJA fijn streepje (+)
7. pos. 14, 19, 34, 39, 74, 79: Voet LATVIJA niet opgevuld (+)
8. pos. 15: Kader linksboven gebroken
9. pos. 22: Kader boven LATVIJA gebroken
10. pos. 31: Witte vlek boven middelste ster
11. pos. 37: Witte streep onder rechter ster
12. pos. 42: Witte stip boven KAP.
13. pos. 43: Streepje in linker lus
14. pos. 45, 50, 85, 90: Wit streepje links boven linker 50 (+)
15. pos. 63: Witte stip boven KAP.
16. pos. 68: Drie stippen in middelste ster aaneen en wit streepje onder de ster
17. pos. 71: Binnenkader onder linker 50 gebroken
18. pos. 75: Wit streepje achter KAP.
19. pos. 88: Verticaal binnenkader boven linker 50 gebroken

Op losse zegels:

20. Buitenkader boven LATVIJA gebroken
21. Witte vlek in LATVIJA
22. Gekleurde stip in zon boven griffioen
23. Gekleurde vlekjes in arcering bij griffioen
24. Verticaal binnenkader boven rechter 50 gebroken
25. KAP. met 'wrat'
26. Witte streep links van linker 50
27. Linker lus met witte stip
28. Witte vlek links van linker ster

1 rublis, geel (*M.* 78)

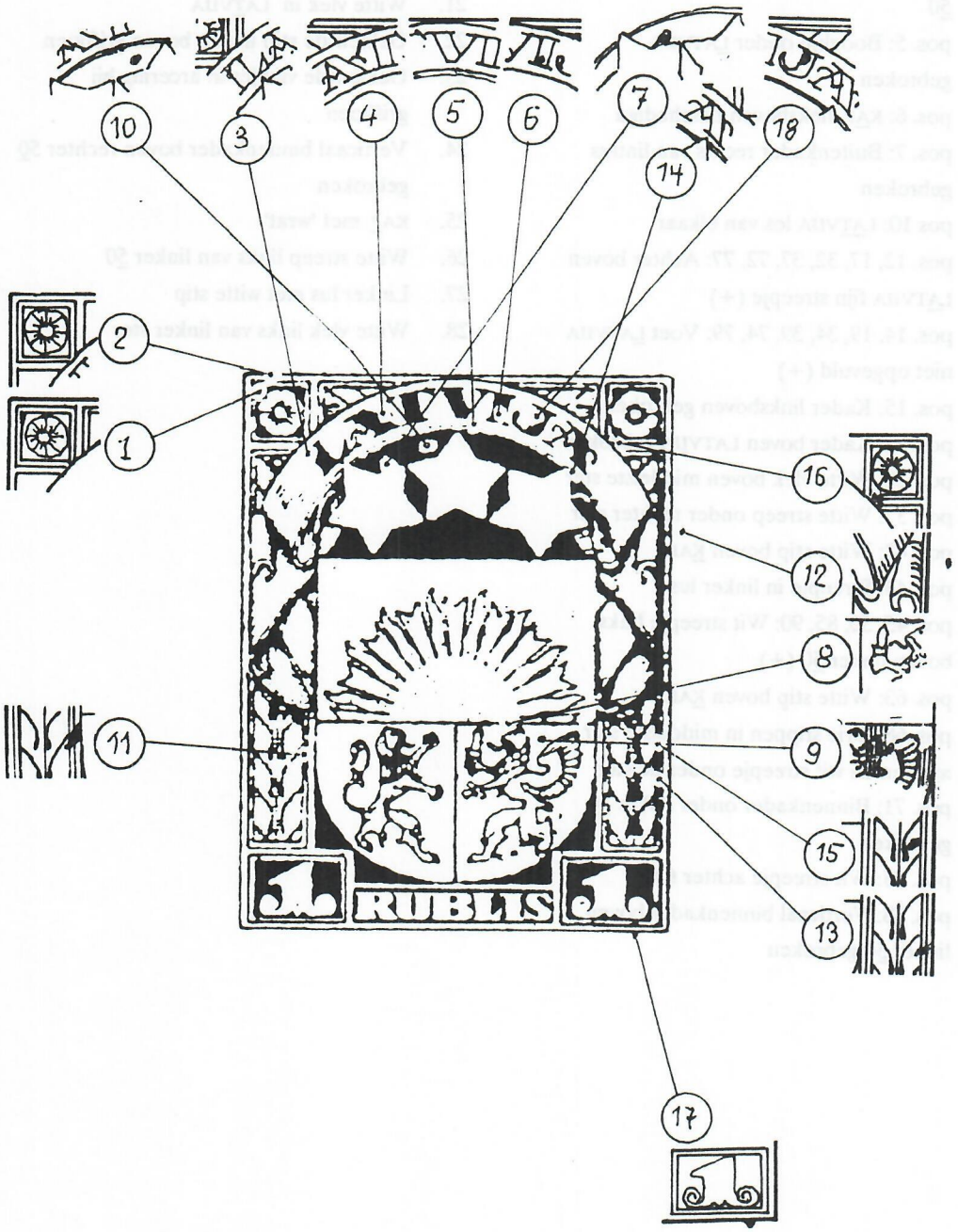

1. Linker rozet beschadigd
2. Kader boven linker rozet gebroken
3. LATVIJA beschadigd
4. LATVIJA los van elkaar
5. Booglijn onder LATVIJA gebroken
6. Witte stip in LATVIJA (pos. 28)
7. Witte vlek bovenaan linker ster
8. Horizontale lijn boven griffioen gebroken
9. Arcering bij en vleugel van griffioen beschadigd
10. Witte vlek onder LATVIJA bij middelste ster
11. Gekleurd vlekje in binnenkader links van leeuw
12. Stip rechts buiten zegelbeeld bij lus

Veldeel I:

13. pos. 7: Buitenkader rechts ter hoogte griffioen gebroken
14. pos 9: Booglijn rechts van sterpunt onder LATVIJA gebroken
15. pos. 14, 19, 54, 59, 99: Streepje in rechter versiering (+)
16. pos. 26: Vlekje links onder rechter rozet
17. pos. 49: Stip aan kader onder rechter 1
18. pos. 77: LATVIJA met witte kerf

2 rubļi, donkergroen (*M.* 79)

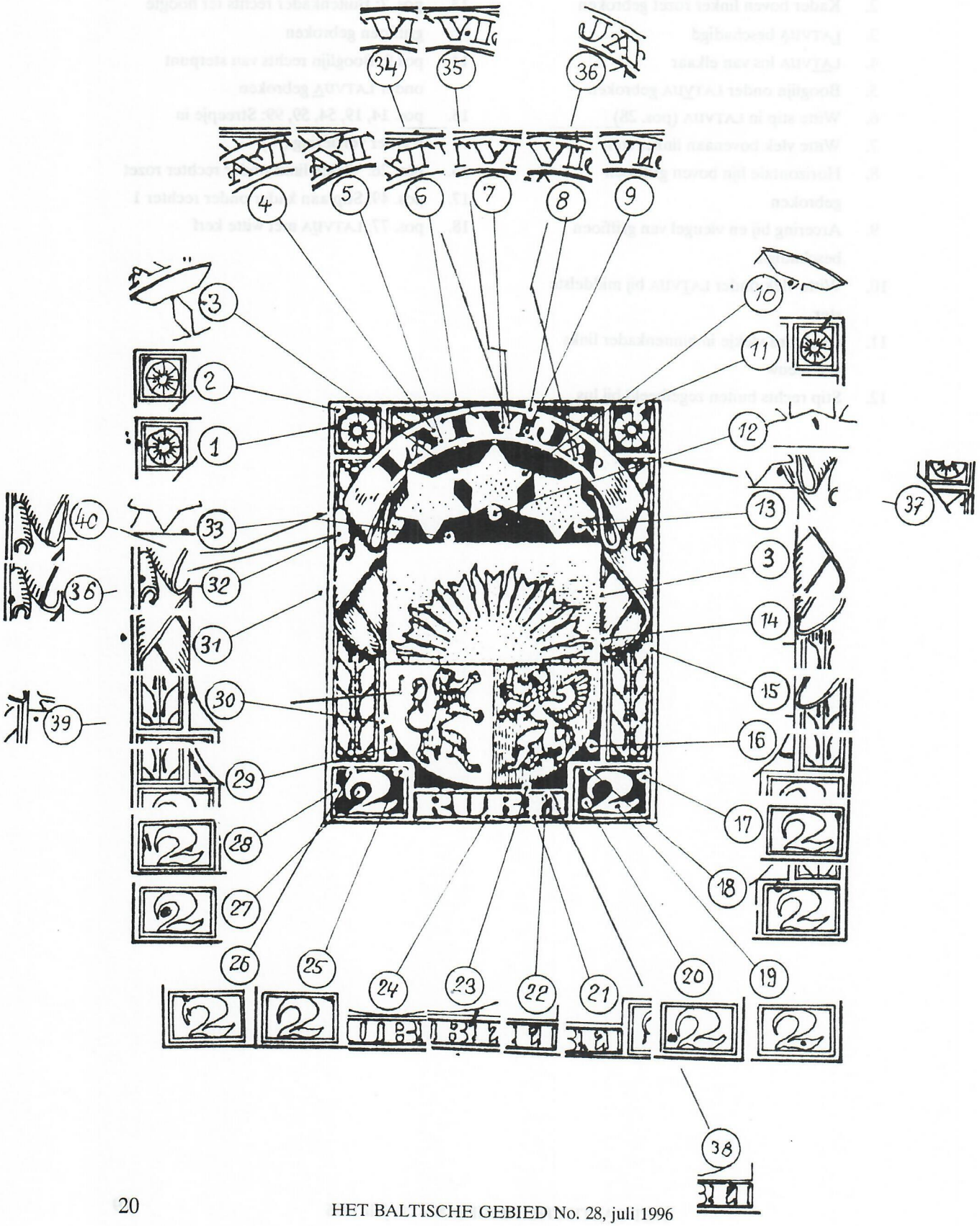

1. Stippen links van linker rozet
2. Binnenkader links van linker rozet beschadigd
3. Linker ster rechtsboven langer en kaderlijn rechts van zon beschadigd
4. LATVIJA los van elkaar
5. LATVIJA onderin met kerf
6. Stip op kaderlijn boven LATVIJA
7. LATVIJA rechts gebroken
8. Lijn boven LATVIJA gebroken en LATVIJA met inkeping
9. LATVIJA met wit streepje
10. Middelste ster met rechts grote gekleurde stip
11. Schuine witte streep in rechter rozet
12. Wit streepje onder middelste ster
13. Witte vlek onder rechter ster
14. Wit vlekje in rechter lus
15. Binnenkader rechts van rechter lus gebroken
16. Wit streepje boven rechter 2
17. Kerf rechts boven rechter 2
18. Grote witte vlek links boven rechter 2
19. Stipje in voet rechter 2
20. Witte vlek voor rechter 2
21. Wit streepje aan rechter 2 en RUBLI
22. Wit streepje aan RUBLI
23. Wit streepje boven RUBLI
24. RUBLI met kaderlijn eronder verbonden
25. Schuin hoekje rechts boven linker 2
26. Wit streepje in linker 2
27. Witte vlek in boog linker 2
28. Kader beschadigd + streepjes bij linker 2
29. Witte streepjes rechts boven linker 2
30. Verticaal binnenkader boven linker 2 beschadigd
31. Stip buiten zegelbeeld midden-links
32. Stip op linker lus
33. Witte stip onder linker ster
34. LATVIJA gebroken
35. Stipje in LATVIJA
36. Voet van LATVIJA gebroken en stip op linker lus
37. Witte streep door kader onder rechter rozet
38. Wit vlekje bovenaan RUBLI
39. Stipje links boven leeuw
40. Buitenkader bij linker lus gebroken

3 rubļi, geelgroen (*M.* 80)

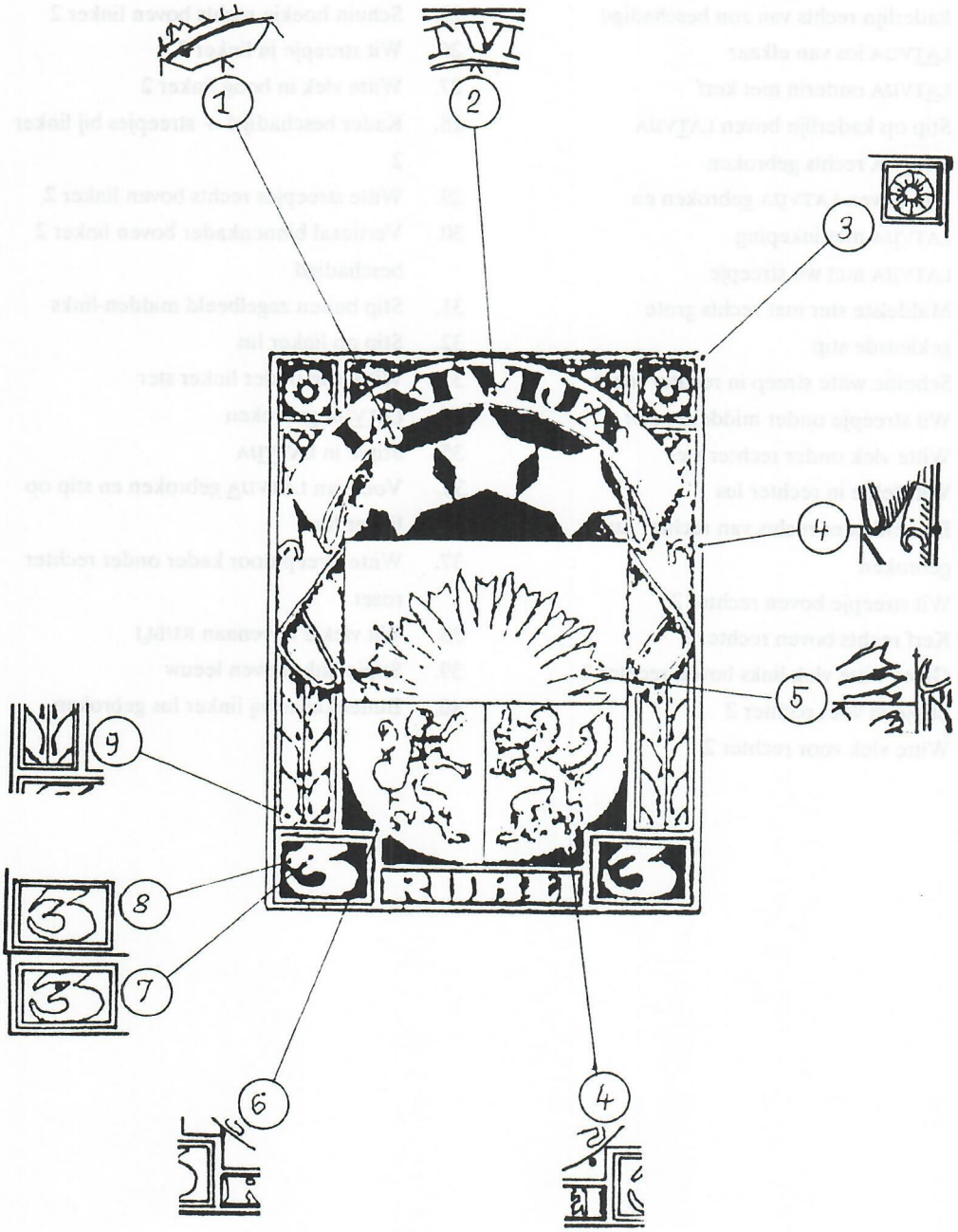

1. Kerf rechtsboven linker ster, onder LATVIJA
2. LATVIJA onderin gebroken
3. Kaderhoek rechtsboven beschadigd
4. Kader rechts van rechter lus met stip en wit stipje boven RUBLI
5. Zonnestraal boven griffioen gebroken
6. Wit streepje rechtsboven aan kader linker 3
7. Witte stip in linker 3
8. Linker 3 met kromme neus
9. Versiering boven linker 3 gebroken

5 rubli, rood (*M.* 81)

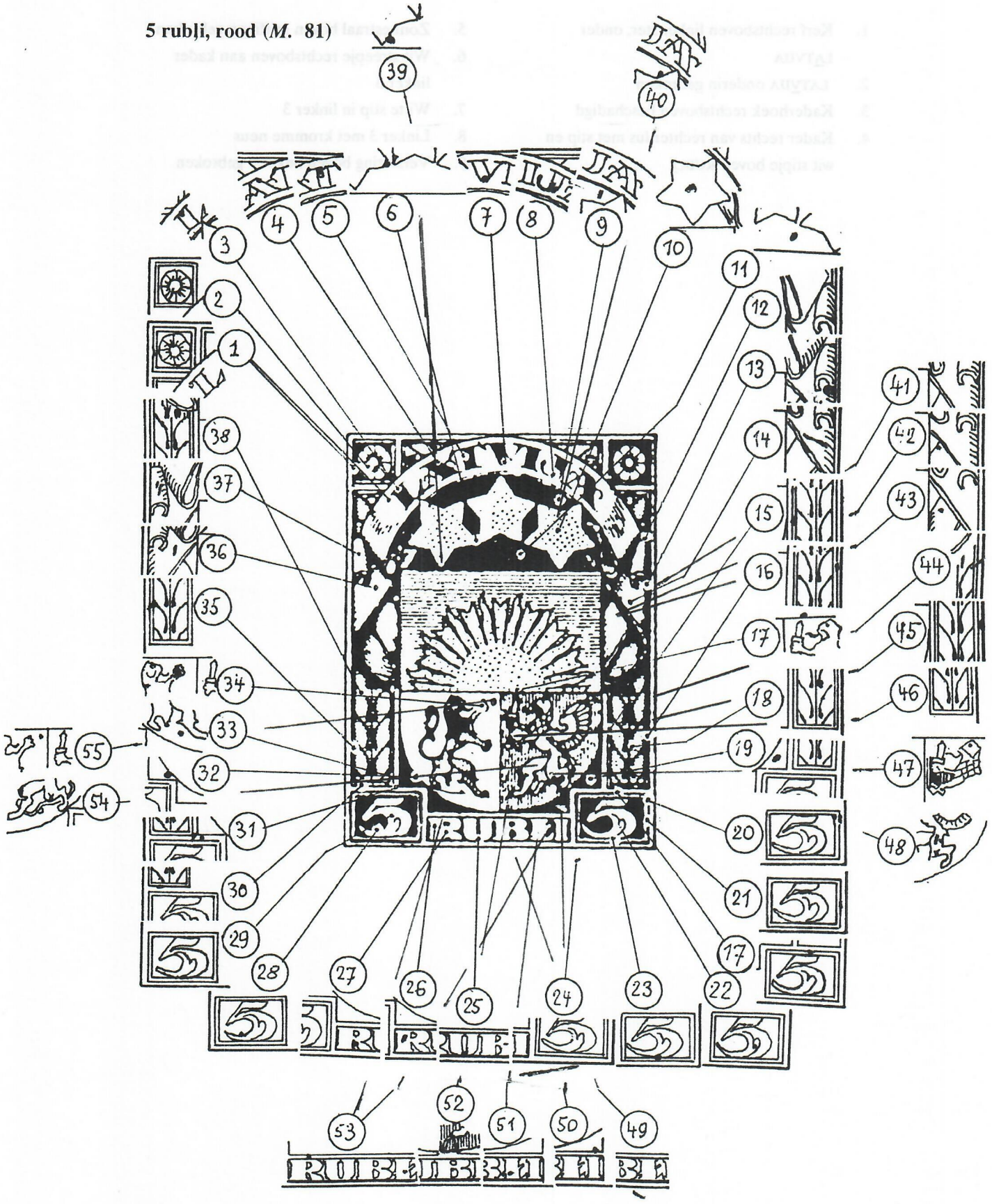

1. Kader linker rozet gebroken en stipje bovenaan LATVIJA
2. Linker rozet binnenin gebroken
3. Wit vlekje bovenin LATVIJA
4. Kerf bovenin LATVIJA
5. Witte vlek bovenin LATVIJA
6. Onderste punten linker en middelste sterren beschadigd
7. Kerf onderin LATVIJA
8. LATVIJA onderin beschadigd
9. Witte streep onder LATVIJA boven rechter ster
10. Grote stip in rechter ster
11. Witte vlek onder middelste en rechter ster
12. Rechter lus bovenin beschadigd
13. Gekleurde vlek bij rechter lus
14. Schuin streepje in rechter lus
15. Stip in binnenkader rechter versiering
16. Buitenkader rechter versiering gebroken
17. Stip boven zwaard griffioen en kaderlijn boven rechter 5 gebroken
18. Wit vlekje in rechter versiering
19. Witte vlek boven rechter 5
20. Kader rechter 5 rechtsboven beschadigd
21. Kaderlijn rechts van rechter 5 gebroken
22. Stip in rechter 5 (+)
23. Rechter 5 met kaderlijn eronder verbonden
24. Streep buiten zegelbeeld onder rechter 5
25. RUBĻI onderin gebroken
26. RUBĻI met kleurspat
27. Wit stipje in RUBĻI
28. Stip op onderste deel linker 5
29. Streepje in linker 5 gebroken
30. Horizontaal kaderlijntje boven linker 5 gebroken
31. Streepje in kader boven linker 5
32. Kerf links onder leeuw
33. Stip tussen poten van de leeuw
34. Opgeheven poot leeuw beschadigd
35. Linker kaderlijnen linker versiering gebroken
36. Streepje bij linker lus
37. Streepje in linker lus
38. Versieringsblad links gebroken
39. Linker ster linksonder beschadigd
40. Witte vlek boven rechter ster
41. Binnenkader bij rechter lus gebroken
42. Stipje op rechter lus
43. Stip op rechter lus
44. Kaderlijnen bij rechter versiering gebroken
45. Vlekje in kader rechts
46. Kaderlijntje rechts van rechter versiering gebroken
47. Witte vlek onder zwaard griffioen
48. Streepje op linkerpoot griffioen
49. Streepje buiten zegelbeeld onder RUBĻI
50. Witte stip boven RUBĻI
51. Stip op RUBĻI
52. Witte vlek boven RUBĻI
53. Stip op RUBĻI en witte lijn boven RUBĻI gebroken
54. Knie leeuw gebroken
55. Stip rechts van opgeheven poot leeuw

6 rubļi, lilarood (*M.* 82)

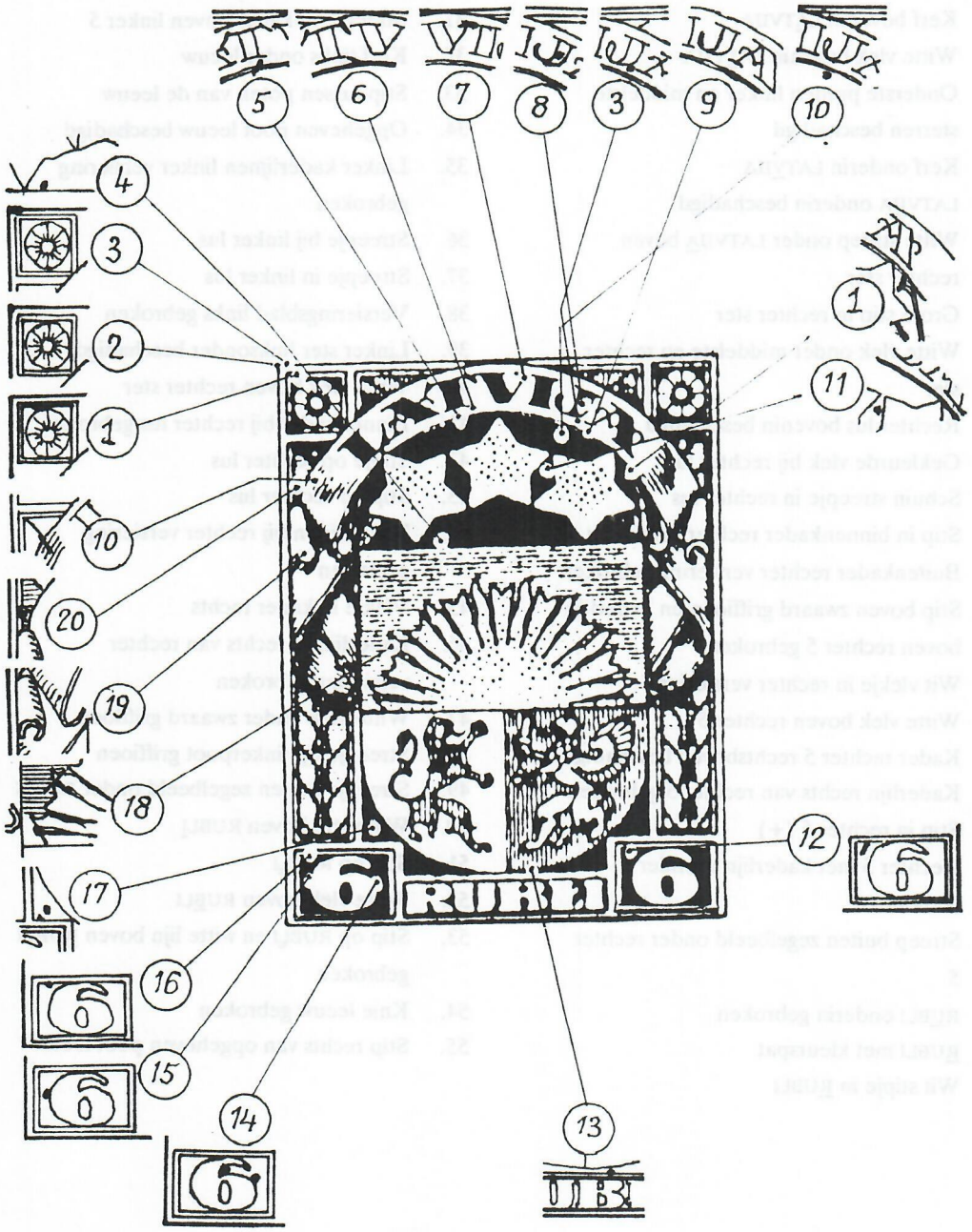

1. Kerf linksboven aan linker rozet en boog onder LATVIJA gebroken
2. Kader linksboven verdikt
3. Kader linksboven verdikt en stip onder LATVIJA
4. Witte vlek onder linker ster
5. Schuin streepje onder LATVIJA
6. Streepje rechts onderaan LATVIJA (+)
7. Streepje door LATVIJA
8. Wit vlekje in LATVIJA
9. Boog onder LATVIJA gebroken
10. Witte vlek onder LATVIJA en schuine witte streep onder linker rozet
11. Witte vlek tussen middelste en rechter ster
12. Wit streepje rechts boven rechter 6
13. Wit kerfje boven RUBLI
14. Twee witte stipjes aan linker 6
15. Witte stip links van linker 6
16. Wit kerfje linksboven linker 6
17. Witte vlek en kerfje boven linker 6
18. Schuin wit streepje in linker zonnestralen
19. Einde linker lus gebroken
20. Witte vlek boven linker lus, onder rozet

9 rubļi, oranje (*M.* 83)

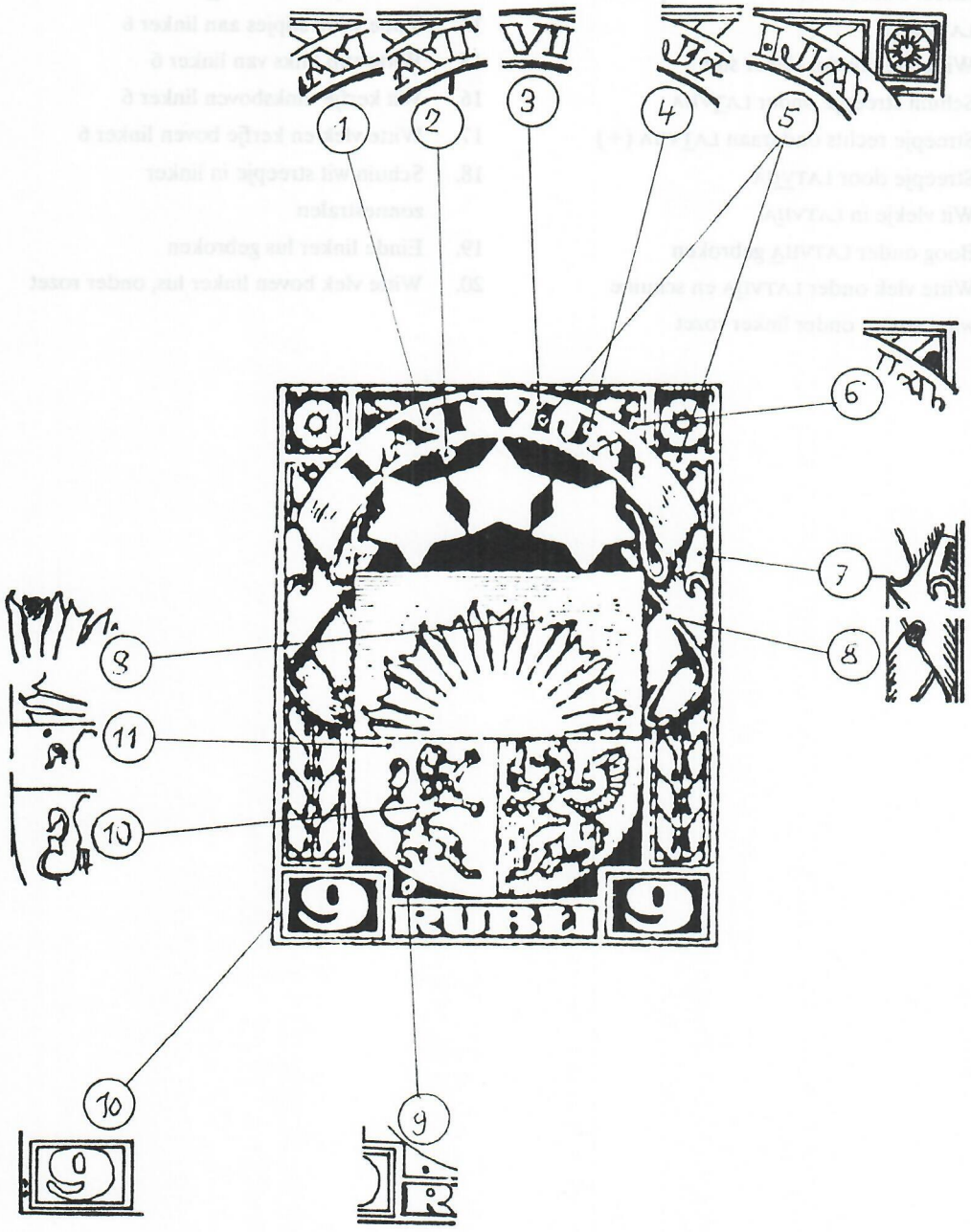

1. LATVIJA los van elkaar
2. Wit streepje in boog onder LATVIJA
3. LATVIJA beschadigd
4. LATVIJA bovenin beschadigd
5. Wit stipje in LATVIJA en kaderlijntje onder rechter rozet gebroken
6. Grote vlek in versiering boven LATVIJA
7. Streepje in rechter luseinde
8. Witte vlekjes in zonnestralen en rechter lus
9. Witte streep boven RUBLI
10. Stipjes in kader links van 9 en rug leeuw gebroken
11. Stip boven staart leeuw

10 rubļu, blauw (*M.* 84)

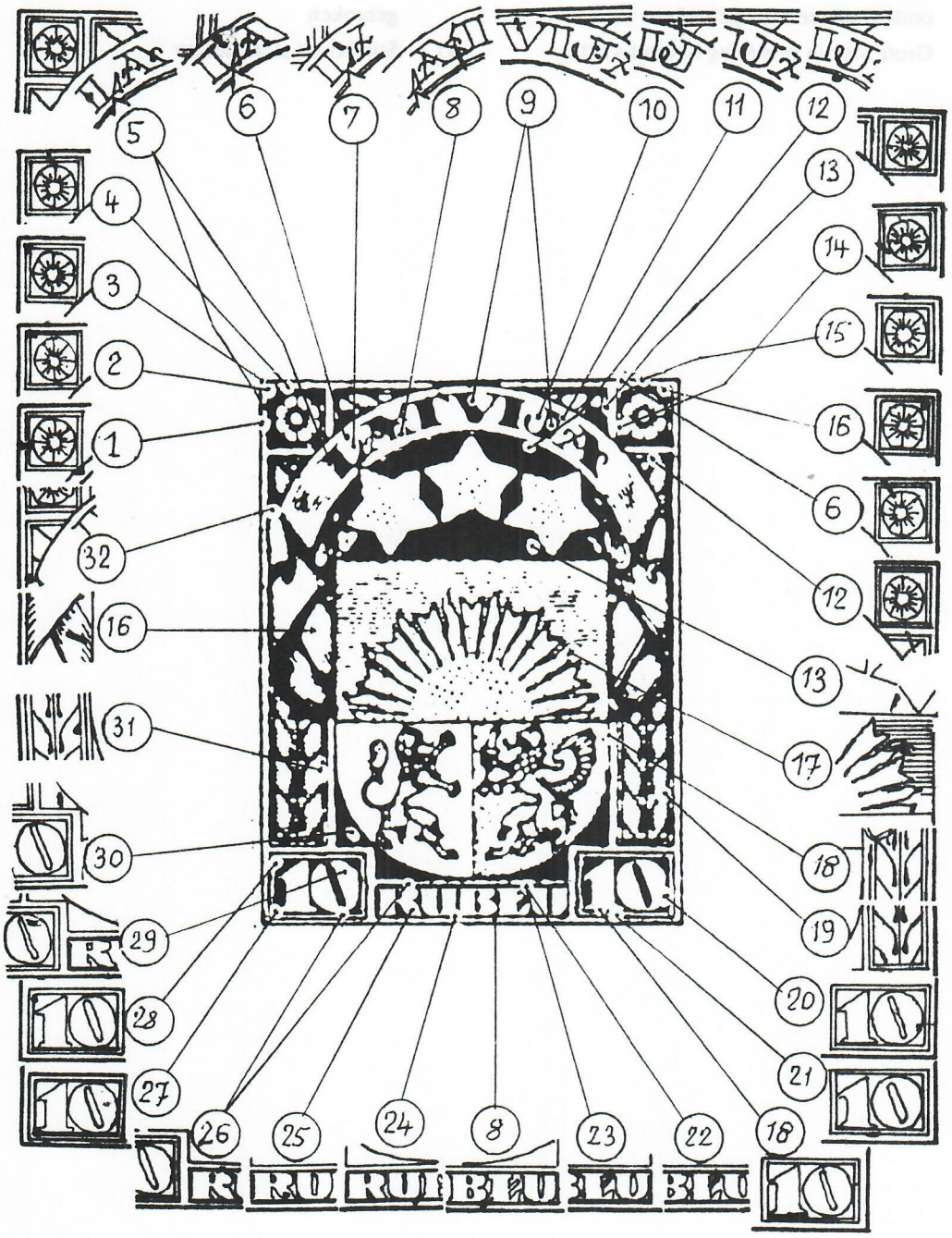

1. Kader linksboven en rozet beschadigd en stip op boog onder LATVIJA
2. Rozet en binnenboog linksboven beschadigd
3. Binnenkader linksboven gebroken
4. Wit streepje bovenin kader en linker rozet
5. Binnenkader rechts van linker rozet gebroken en LATVIJA beschadigd
6. Stippen boven LATVIJA en wit streepje boven rechter rozet
7. Streepje boven LATVIJA en fout 31 (+)
8. Witte streepjes in LATVIJA en RUBĻU
9. Stip boven LATVIJA, wit streepje in LATVIJA en boog onder JA gebroken
10. Stippen in LATVIJA en beschadiging boven *J*
11. LATVIJA rechtsboven beschadigd
12. Wit vlekje onder LATVIJA en wit streepje onder rechter rozet
13. Binnenkader van rechter rozet beschadigd en wit streepje onder rechter ster
14. Wit streepje in rechter rozet
15. Buitenkader boven rechter rozet gebroken
16. Witte punt in rechter rozet en streepje in linker lus (+)
17. Horizontaal wit streepje in zonnestralen
18. Rechter 10 onderin beschadigd en binnenkader rechts van staart griffioen gebroken
19. Lijntje in versiering rechts gebroken
20. Kerf in rechter 10 (+)
21. Binnenkader onder rechter 10 gebroken
22. Dwarsstreep van RUBĻU naar boven verlengd
23. Dwarsstreep van RUBĻU rechts verlengd
24. Streepje onder RUBĻU
25. Stip in voet RUBĻU en 20 (+)
26. Lijn boven RUBĻU gebroken en linker 10 met kader verbonden
27. Linker 10 onder met kader verbonden
28. Inkeping links boven linker 10 en plaatfout 31 (+)
29. Streepjes in linker 10 en kader onder RUBĻU gebroken
30. Wit streepje boven linker 10
31. Driehoekig vlekje in linker versiering aan binnenkader (+)
32. Binnenkader boven linker lus beschadigd

10 rubļu, blauw (*M.* 84) *(vervolg)*

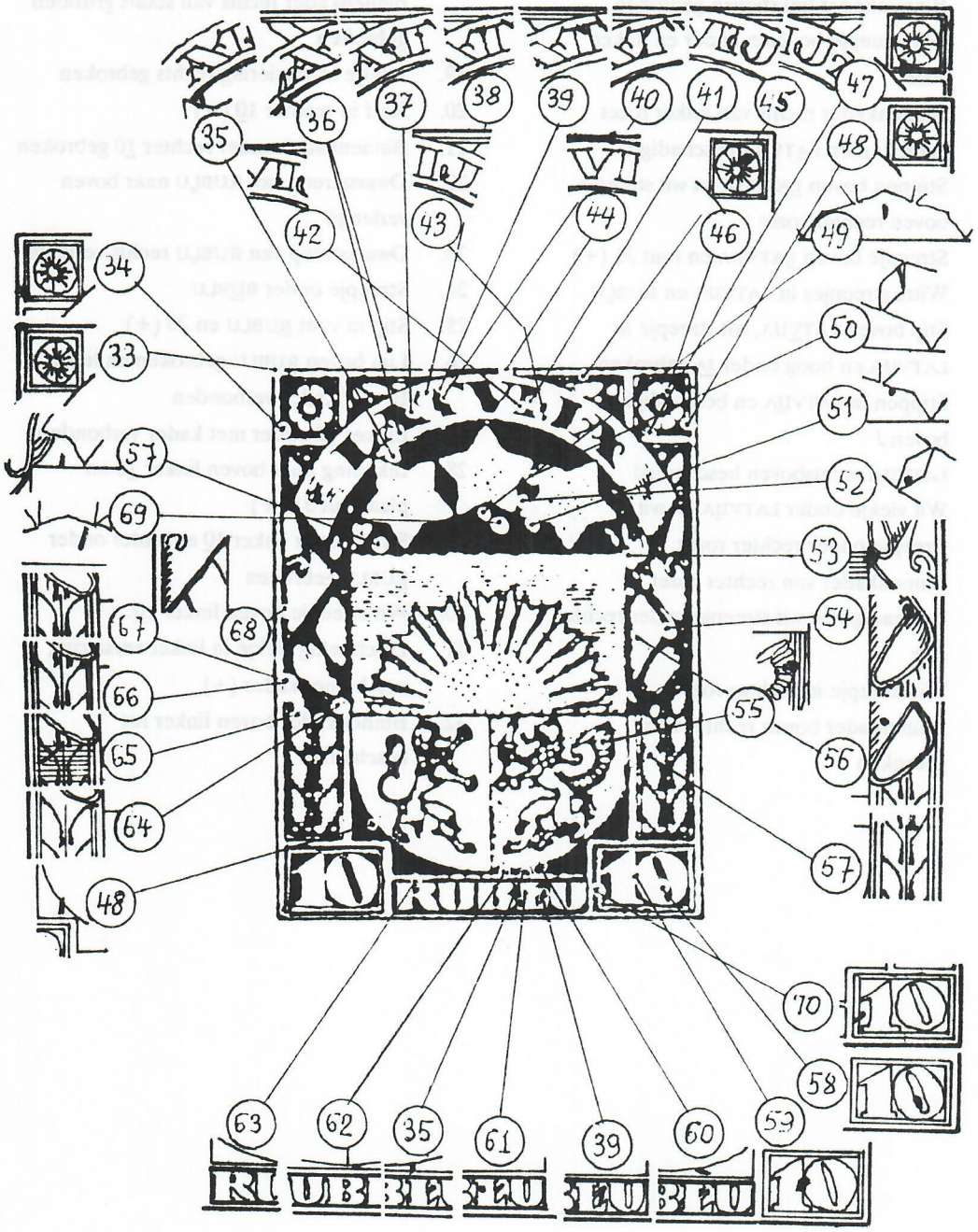

33. Stip aan linkerbovenhoek en plaatfout 31 (+)
34. Binnen- en buitenkader bij linker rozet gebroken
35. Wit streepje onder LATVIJA en boven RUBĻU
36. Voet van LATVIJA gebroken en stipje buiten zegelbeeld boven LATVIJA
37. LATVIJA los van elkaar en kerf in *T*
38. Linker dwarsstreep van LATVIJA gebroken
39. LATVIJA boven beschadigd en wit streepje in RUBĻU
40. LATVIJA met wit streepje boven- en gekleurd streepje onderaan
41. LATVIJA beschadigd
42. Wit stipje onderin LATVIJA
43. Haal van LATVIJA beschadigd
44. Boog en kaderlijn boven LATVIJA beschadigd
45. Boog boven LATVIJA gebroken en plaatfout 31 (+)
46. Vlekje in rechter rozet
47. Buitenkader en rechter rozet beschadigd
48. Binnenkader bij rechter rozet gebroken en wit streepje boven linker 10
49. Wit streepje onder middelste ster en plaatfout 31 (+)
50. Wit streepje tussen middelste en rechter ster
51. Witte stip onder rechter ster
52. Witte stip boven rechter ster
53. Vlek in rechter lus
54. Witte vlek in rechter lus
55. Vleugel griffioen beschadigd
56. Stip in rechter lus
57. Streepje in rechter versiering gebroken en wit streepje onder linker ster
58. Rechter 10 beschadigd
59. Streepjes in rechter 10
60. Schuin wit streepje boven RUBĻU
61. Stip in RUBĻU (+)
62. Wit streepje boven RUBĻU
63. Kaderlijn boven RUBĻU gebroken
64. Wit streepje in versiering onder linker lus en plaatfout 20 (+)
65. Bovenste streepje in linker versiering gebroken
66. Wit streepje in buitenkader onder linker lus
67. Vlekje in kader onder linker lus
68. Witte vlek in arcering linker lus en plaatfout 16 (+)
69. Wit streepje onder middelste ster
70. Wit streepje in kader voor rechter 10

15 rubļi, blauw (*M.* 85)

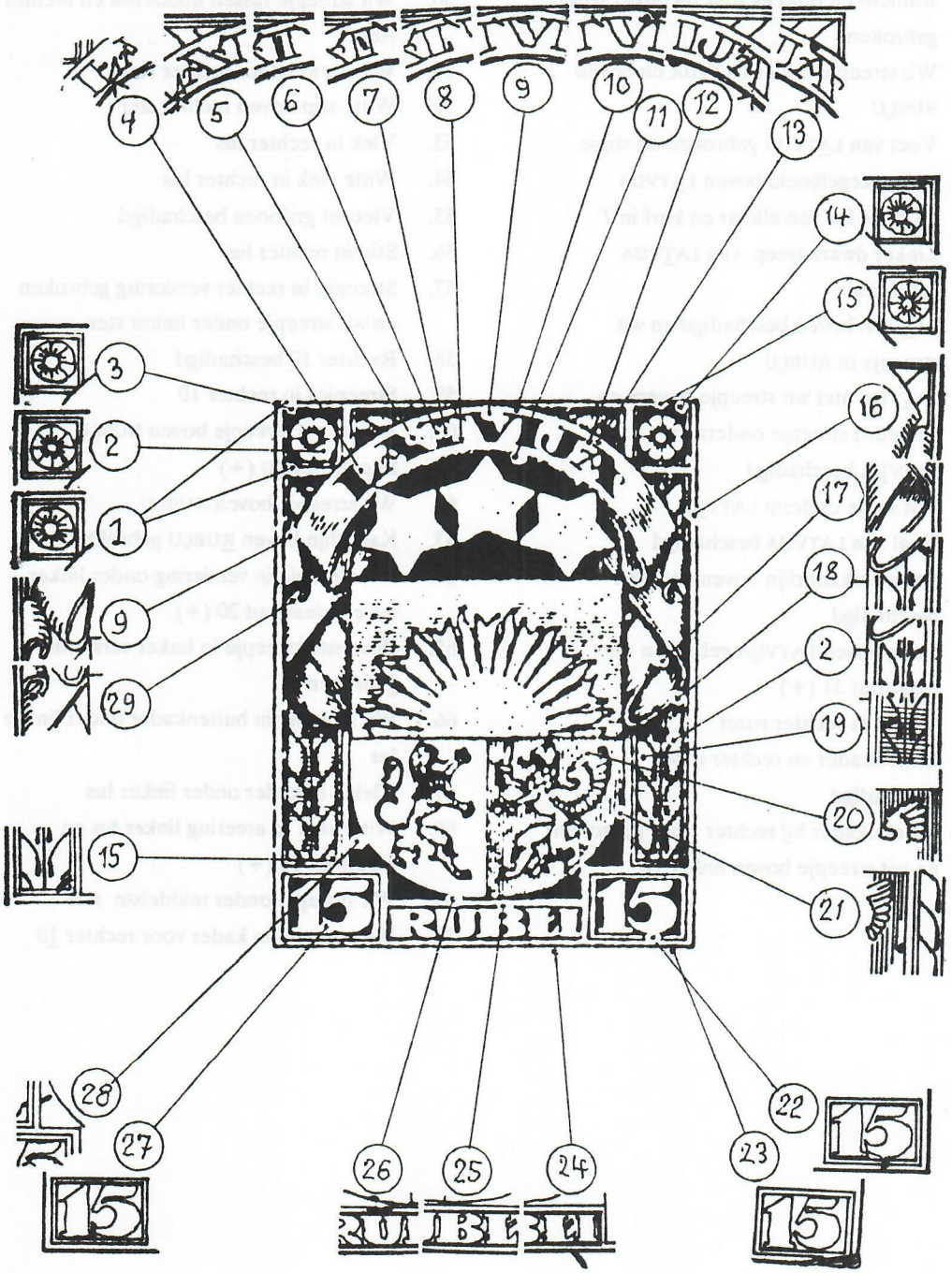

1. Binnen- en buitenkader van linker rozet gebroken
2. Linker rozet en streepje in rechter versiering gebroken
3. Binnenkader boven linker rozet gebroken
4. Streepje aan LATVIJA
5. LATVIJA los van elkaar
6. Verticaal wit streepje in LATVIJA en plaatfout 12 (+)
7. Schuin wit streepje in LATVIJA
8. Streepje op rechtervoet LATVIJA (+)
9. LATVIJA boven beschadigd en wit vlekje in einde linker lus
10. Stippen boven LATVIJA
11. Wit vlekje onder LATVIJA en plaatfout 12 (+)
12. Streepje bovenin tussen LATVIJA (+)
13. Stip bovenaan LATVIJA
14. Binnenkader boven rechter rozet gebroken
15. Buitenkader boven rechter rozet gebroken en versiering boven linker 15 beschadigd
16. Rechter buitenkader tegen lus gebroken
17. Wit streepje op rechter lus
18. Wit streepje onder rechter lus
19. Wit streepje in rechter versiering
20. Vleugel griffioen beschadigd
21. Arcering achter griffioen beschadigd
22. Vlekje onder rechter 15
23. Kader onder rechter 15 beschadigd en plaatfout 8 (+)
24. Streepje onder RUBLI
25. Kaderlijn boven RUBLI gebroken
26. Vlekjes boven RUBLI
27. Linker 15 aan elkaar vast
28. Wit streepje boven linker 15
29. Stip onder linker luseinde

20 rubļi, lila (*Mi.* 86)

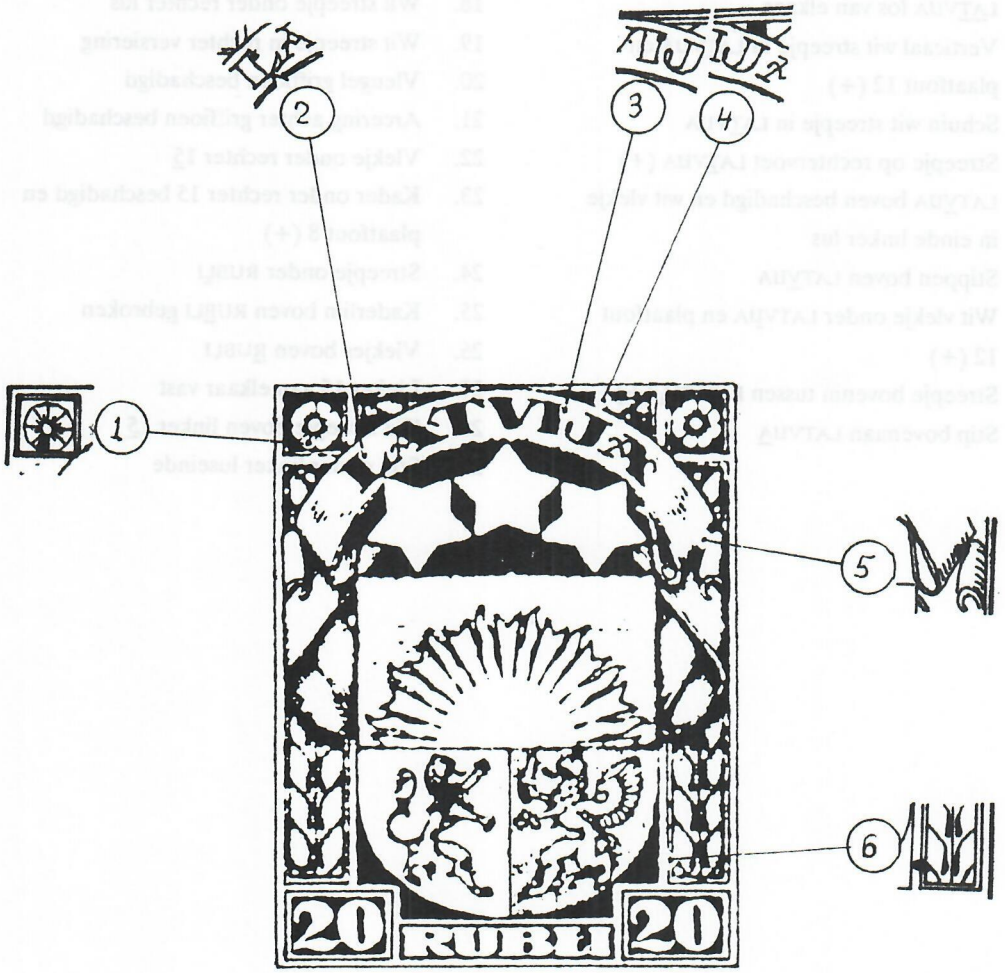

1. Linker rozet beschadigd
2. Stip aan LATVIJA en plaatfout 6 (+)
3. LATVIJA beschadigd
4. Vlek boven LATVIJA en plaatfout 6 (+)
5. Witte vlek bij einde rechter lus
6. Vlek in kader boven rechter 20 (+)

50 rubļu, donker- en lichtbruin (*Mi.* 87)

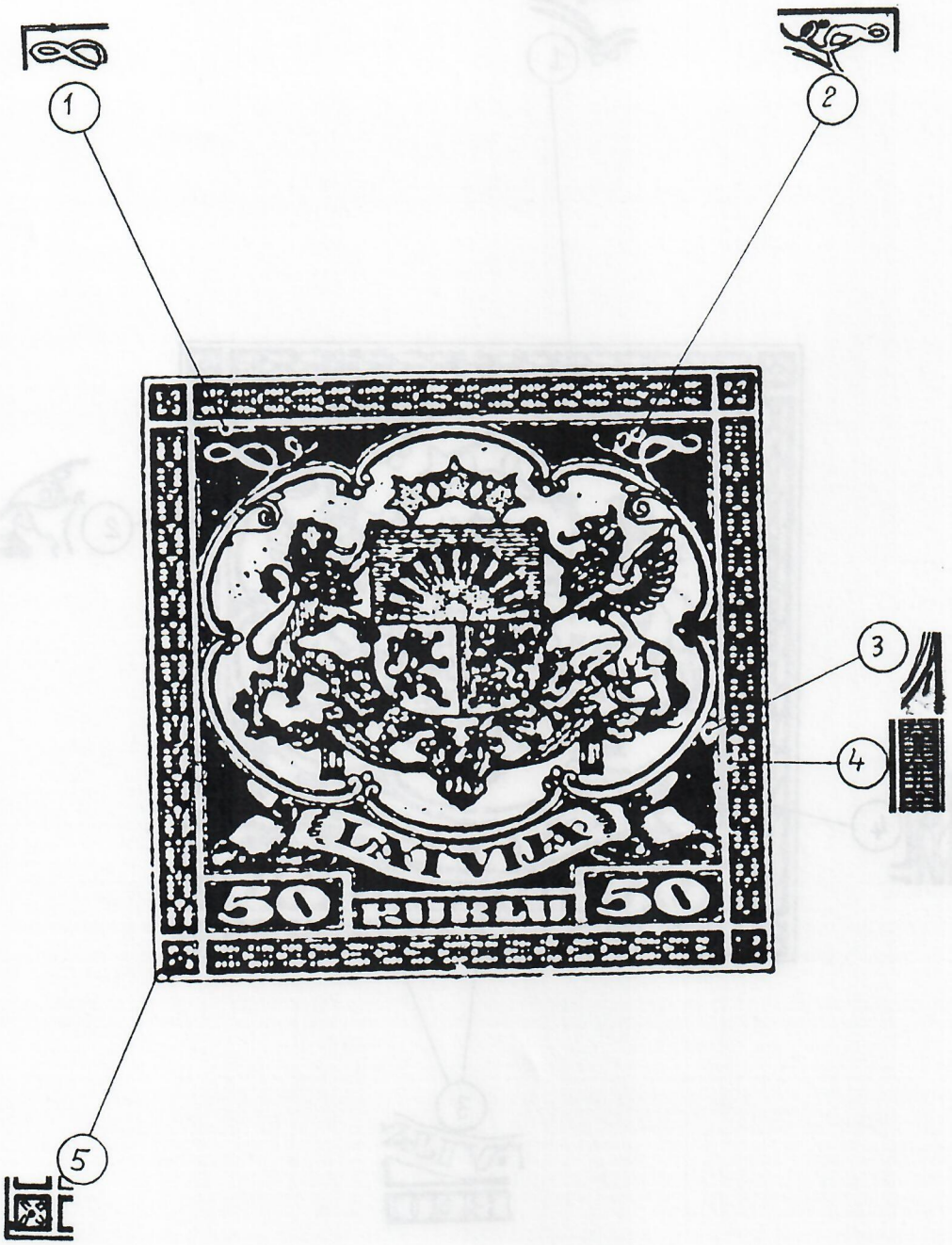

1. Witte stip op binnenkader linksboven
2. Witte vlek boven rechter spiraal
3. Horizont. wit streepje boven rechter 50
4. Binnenkader bij rechter versiering gebroken
5. Stip in buitenkader linksonder

100 rublu, donker- en grijsblauw (*Mi.* 88)

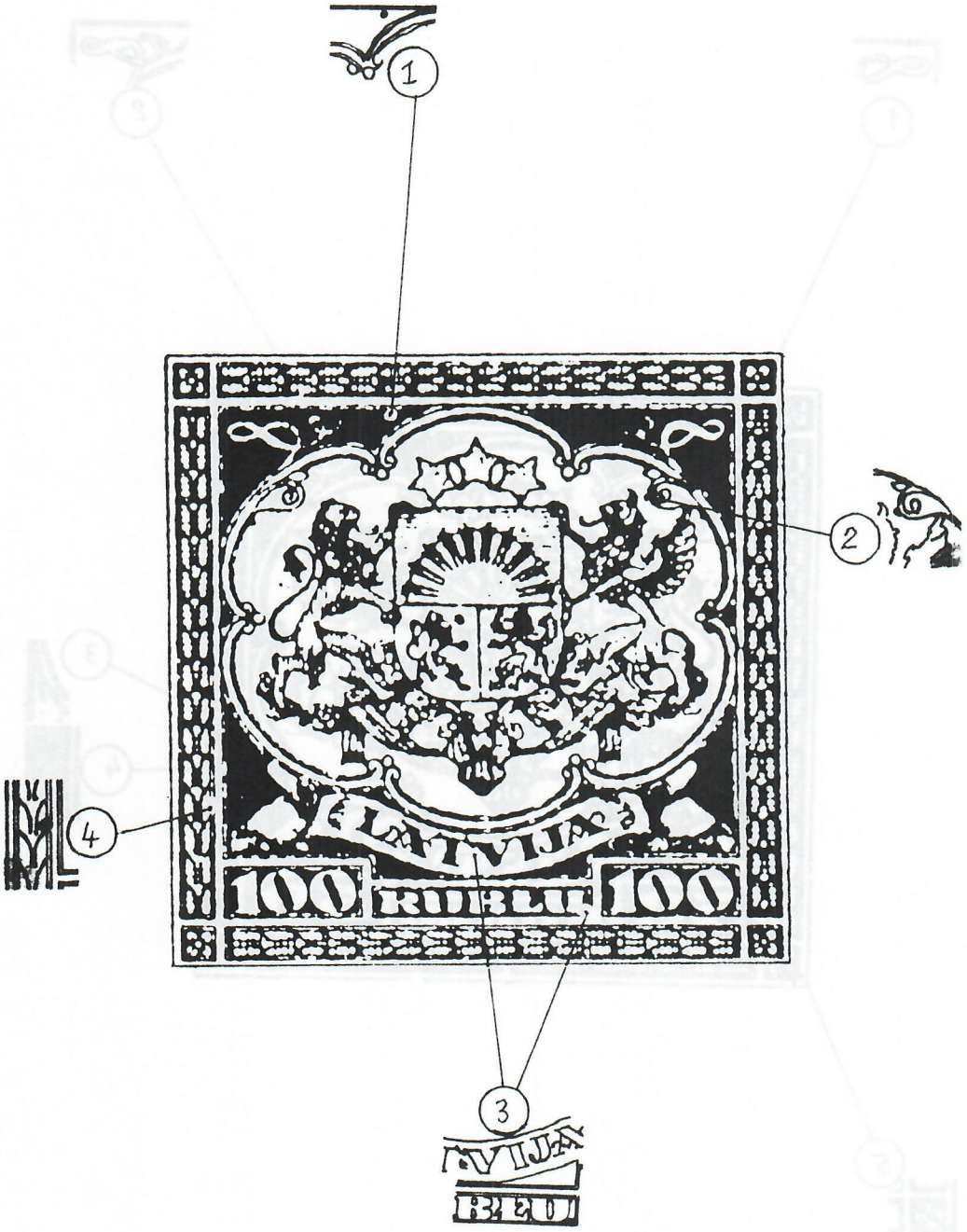

1. Witte stip rechts van linker spiraal
2. Stip aan krul boven griffioen
3. Stipje voor LATVIJA en wit vlekje achter RUBLU
4. Binnenkader van versiering links gebroken

(SOVJET-)VELDPOST IN DE BALTISCHE STATEN 1940-1941

ANDRÉ DE BRUIN

Over dit onderwerp valt nog veel uit te zoeken. Dit opstel is dan ook gebaseerd op het enig mij bekende artikel van de hand van ons lid August Leppä (Finland), dat ik via Ruud van Wijnen in mijn bezit kreeg. In dit artikel wordt een aantal vragen geformuleerd, waarvan we er wellicht één of meer kunnen beantwoorden.
Zoals reeds gesuggereerd, bestaat er over dit onderwerp weinig of geen literatuur. Voor Estland geeft het Handboek van Hurt en Ojaste enige (algemene) informatie en daarenboven kan men in verschillende jaargangen van EFÜR iets vinden. Van Litouwen staan twee fragmenten van stempels vermeld in het fameuze stempelboek van ons lid Vytautas Fugalevičius. Over Letland is mij geheel geen informatie bekend.

Algemene achtergrondinformatie

Ook over de organisatie van de Sovjet-bezettingseenheden en de daarbij behorende (Sovjet-)veldpost is weinig bekend. We spreken nu over de Sovjet-eenheden die op grond van het 'steunpuntverdrag' tussen de Sovjet-Unie en de respectieve Baltische Staten (voor Estland 28 september 1939) in die staten aanwezig waren. Veldpostkaarten/-brieven zijn zeer schaars. Deze schaarste aan echt gelopen veldpoststukken (begin Tweede Wereldoorlog) heeft echter een aantal redenen:

— De sterkte van de Sovjet-troepen was, zeker in het begin (1939/40), niet bijzonder groot. Exacte getallen zijn niet bekend en voor zover getallen worden genoemd, zijn deze discutabel. Aangenomen mag worden dat hun aantal aanvankelijk beperkt was tot ongeveer 75.000 man, verdeeld over de drie Baltische staten. Sovjet-militairen die dienden in de Baltische staten, zonden hun post naar huis en deze poststukken moeten voor filatelisten praktisch als verloren worden beschouwd.
— Augustus 1940 werden de nationale strijdkrachten geïncorporeerd in het Sovjet Rode (bezettings-)Leger en, zoals uit de bekende poststukken blijkt, mochten/konden deze 'autochtonen' gebruik maken van de bestaande Sovjet-veldpostfaciliteiten. Dat zo zijnde, bestaat er van deze laatste categorie dus slechts post van eind 1940 tot 22 juni 1941 (de Duitse Operatie Barbarossa, ofwel de aanval op Rusland). Poststukken van iets latere datum, dus na de Duitse inval, zijn bekend.
— Tijdens de Duitse bezetting werden poststukken die herinnerden aan dienst in het Rode Leger, hoogstwaarschijnlijk vernietigd, omdat de Duitsers dit zouden kunnen uitleggen als sympathie voor, dan wel heulen met de tegenstander. Standrechtelijke exe-

cutie was meestal het geëigende Duitse antwoord daarop.

Historische en politieke ontwikkelingen

Sovjet-troepen trokken eind september 1939, als voortvloeisel van het op 29 september 1939 gesloten verdrag tussen Duitsland en Rusland (Von Ribbentrop en Molotov), Oost-Polen binnen, direct daarna gevolgd door het 'Vilnius-gebied', ook wel Litwa Srodkowa ofwel Centraal Litouwen genoemd. Oktober 1939 werd een deel van dit gebied, inbegrepen Vilnius, afgestaan aan Litouwen. Wellicht werden Sovjet-bezettingstroepen teruggetrokken uit dit gebied, maar gesprekken over Sovjet-steunpunten in de drie Baltische staten waren inmiddels al begonnen. Zonder verdere onderhandelingen werd overeengekomen dat Rusland het recht kreeg deze steunpunten te bezetten; verdere gesprekken beperkten zich tot de vaststelling waar de lokaties zouden zijn en wat de getalsmatige bovengrens zou zijn van het aantal Sovjet-troepen aldaar.

Voor Estland werd de limiet gesteld op 25.000 man. De eerste eenheden trokken op 18 oktober de grens over en werden gelegerd in Paldiski, Haapsalu, op de eilanden Saaremaa en Hiiumaa en op sommige luchtmachtbases.

Voor Letland was het aantal Sovjet-militairen gelimiteerd tot 30.000. Deze eenheden trokken begin november 1939 Letland binnen en bezetten initieel de steunpunten Liepāja, Ventspils, Priekule en werden daarenboven gelegerd bij de zeeëngte van Irben.

In Litouwen werden relatief de minste Russen gelegerd. Hun aantal werd begrensd tot 20.000 man, grotendeels samengetrokken rond Kaunas, en wel in de omgeving van Novo Wileika, Alytus, Prienai en Calzynai.

Op enkele uitzonderingen na waren de eenheden gekazerneerd en werden zij in volledige isolatie gehouden. Contact met de bevolking van het gastland was er niet of nauwelijks, hetgeen nogmaals de zeldzaamheid van deze Sovjet-poststukken benadrukt. Alhoewel niet met zekerheid kan worden nagegaan of de troepensterkte in de zomer van 1940 werd opgevoerd, moet dit wel worden aangenomen. Vast staat in ieder geval dat de drie Baltische staten begin augustus 1940 werden getransformeerd in drie Sovjet-republieken en dat zij derhalve hun onafhankelijke status verloren. De respectieve nationale strijdkrachten werden definitief geïncorporeerd in het Rode Leger.

We weten niet veel van samenstelling en lokaties van dat leger. Het schijnt dat de organisatie van de Rode Vloot in de Baltische Zee (= Oostzee) bekend is, maar helaas niet bij mij. Uit Duitse bron is mij de toestand der landstrijdkrachten per 22-06-1941 bekend en wel:

Legergroep Noordwest:
Staf gelegerd te Riga.
Bevelhebber: Generaal-Overste Kusnecov.
Chef Generale Staf: Generaal-Majoor Kljonov.
Lid van de Oorlogsraad: Dibrova.

8e Leger (Mitau): Generaal-Majoor Sobennikov.

— III Gemechaniseerde Legerkorps (Virbalis, Litouwen) met 2 Pantser Brigade; 29- en 64 Infanterie Divisie;

— XII Gemechaniseerde Legerkorps (rond Riga) met 27 Pantser Brigade;
— XVI Legerkorps (Kaunas) met 5 Pantser Brigade en 33 Gemotoriseerde Divisie;
— XXIV Legerkorps (Riga) met 48-, 67-, en Infanterie Divisie;
— (opstellingen van de overige divisies van dit 8e Leger van rechts naar links: 6-, 9-, 42-, 10-, 90-, 125- en 121 Infanterie Divisie).

11e Leger (Kowno): Luitenant-Generaal Morosova.
— II Legerkorps (Marijampolė) met 5- en 23 Infanterie Divisie;
— XI Legerkorps (Vilnius) met 84 Infanterie Divisie en 28 Pantser Brigade;
— XXIX Legerkorps (Valkininkai) met 129 Infanterie Divisie.

27e Leger (Opotschka): Generaal-Majoor Bersarin.
— I Gemechaniseerde Legerkorps (Pskov) met 1- en 3 Pantser Brigade, 163 Infanterie Divisie en30 Cavalerie Divisie;
— XXII Legerkorps (Rakvere) met 180- en 182 Infanterie Divisie;
— LXV Legerkorps (Tallinn) met 16 Infanterie Divisie en 12- en 18 Pantser Brigade.

Al wat we verder weten, is slechts bekend aan de hand van poststukken, waarvan het aantal echter ook weer zeer beperkt is.

De driehoekige veldpoststempels

De opmerkingen die hier worden gemaakt en de voorzichtige conclusies die soms worden getrokken, zijn gebaseerd op het beperkte beschikbare materiaal. Officiële voorschriften of regelgeving met betrekking tot deze veldpost ontbreekt tot op heden geheel. Al wat hier dus wordt beweerd, berust op een empirische benadering. Een opsomming van de in beschouwing genomen veldpoststukken wordt weergegeven in het hierna volgende overzicht.

In zijn algemeenheid kan worden gezegd dat de 'dubbele'-driehoekstempels op post van militairen naar het 'thuisfront' meestal de woorden ПИСМО ('brief'/'het geschrevene') (veelal in het rechter been van de driehoek), БЕСПЛАТНО ('gratis', in dit geval 'portvrij') (veelal in de basis van de driehoek) en Красноармейское ('van het Rode Leger') (in het andere been van de driehoek) bevatten.

In plaats van 'Красноармейское', dan wel daarenboven, vinden we ook wel de letters (naar mijn mening veel zeldzamer):
— Н.К.О. = Народний Комисариат Оборны
  Dit staat voor: Volkscommissariaat voor Defensie, in feite het Ministerie van Oorlog.
— Н.К.В.М.Ф. = Народний Комисариат Военно-Морского Флота
  Dit staat voor: Volkscommissariaat voor (het ministerie van) Marine.
— К.Б.Ф. = Краснознаменный Балтийский Флот
  Dit staat voor de Baltische Zee Vloot, drager van de Orde van de Rode Banier.

N.B. Een aanduiding m.b.t. de luchtmacht is mij tot op heden nog niet onder ogen gekomen.

In het hart van de dubbele driehoek vindt men veelal een aanduiding van een militaire eenheid (hier benoemd als type I). Ook vindt men wel een postbusnummer (П/Я ....) of (Почтовый Ящик .....), hier type II, waarbij ook soms een plaatsnaam hierin is aangebracht. Als type III onderscheiden we de dubbele driehoek, waarbij het centrale deel blank is en soms met de hand is beschreven. De stempels komen voor in de kleuren zwart, blauw, rood en violet. Mogelijk is dat de type II (postbus)-stempels een (meer) statisch karakter hebben, in tegenstelling tot de eenheden met stempels van type I. Aanduidingen over postbusnummers komen ook in adresseringen voor.

De ook dikwijls aanwezige ster symboliseert naar mijn mening (de eenheden van) het Rode Leger c.q. de Rode Strijdkrachten. Het geheel varieert van een zeer nauwkeurige uitvoering tot een slordige, nauwelijks te lezen opmaak, waarbij in het laatste geval het stempel kennelijk met zeer eenvoudige middelen provisorisch werd aangemaakt.
Post naar militairen komt ook voor. Deze kenmerkt zich door de adressering en het ontbreken van zegels vanwege de portvrijdom, die ook voor deze brieven gold; tenminste voor brieven aan militairen met een relatief lage rang. Deze brieven zijn naar mijn mening zeldzamer dan die met het ▵ stempel.

Ons lid August Leppä komt in zijn artikel tot het formuleren van een aantal vragen waarop hij geen antwoord weet te geven. Het leek mij goed deze vragen ook hier ter discussie te stellen en te kijken of wij inmiddels iets meer te weten zijn gekomen. De leidraad wordt gevormd door de twee door mij samengestelde en opgenomen overzichten, te weten:

1. overzicht van de mij bekende stempels met de relevante informatie;
2. overzicht van de verschillende postbusaanduidingen.

Het geheel van mijn opstel beperkt zich tot de periode 1940-1941, ofwel de periode na inlijving van de nationale strijdkrachten van respectievelijk Estland, Letland en Litouwen in het Sovjet Rode Leger.

Vraag 1
Wat is de betekenis van de letters H.K.O. en de relatie daarvan tot het Baltische gebied?

Antwoord
Zoals uit de inleiding blijkt, staat deze afkorting voor Народний Комисариат Оборны, ofwel voor: Volkscommissariaat voor Defensie, in feite dus het Ministerie van Oorlog. Deze informatie werd mij welwillend aangedragen door ons corresponderend lid, de heer Alexander Epstein uit Tallinn/Estland.
Naar mijn bescheiden mening bestaat er geen speciale relatie tussen dit soort eenheden en de Baltische staten. Zij hadden kennelijk ook portvrijdom en kwamen in de gehele Sovjet-Unie voor, dus ook daar.

Vraag 2
Het is bekend dat naast Landmacht- ook Marine-stempels voorkomen. Geldt dit ook voor de Luchtmacht?

Antwoord
Mij zijn geen ▵ stempels bekend waarvan uit de tekst blijkt dat deze door (eenheden van) de Sovjet-Luchtmacht werden gebruikt.

Vraag 3
Verwijst het postbusnummer naar een bepaalde eenheid of lokatie/plaats, of komen beide opties voor?

Antwoord
De ▵ stempels met daarin een postbusnummer zijn kennelijk gerelateerd aan een eenheid (zie bijvoorbeeld nummer 77), dan wel een instantie/stad (zie bijvoorbeeld 252). Daar waar in de tekst (afzender of adressering) een postbusnummer wordt genoemd, kan worden gedacht aan een statische lokatie. Opgemerkt wordt in dit verband dat de notatie door mij met zorg is geschied, maar dat foutjes bij het inlezen van kopieën of foutjes in de bronnen kunnen voorkomen.

Vraag 4
Is het mogelijk dat stukken werden afgestempeld op een andere plaats dan de lokatie van verzending, waarbij deze afstand wel eens behoorlijk groot zou kunnen zijn?

Antwoord
Ik moet zeggen dat dit niet blijkt uit de door mij bekende stukken, alhoewel dit antwoord niet eenduidig gegeven kan worden. Mogelijk is het, maar het lijkt mij zeer onwaarschijnlijk.

Vraag 5
Zijn lage postbusnummers gebruikt in Estland en hogere daarbuiten?

Antwoord
Neen. Uit het overzicht blijkt overduidelijk dat dit niet het geval is. Of er een zekere samenhang tussen de gebruikte postbusnummers is, valt op grond van de voorliggende stukken niet te zeggen. De verdeling van de nummers lijkt vrij willekeurig te zijn, maar zekerheid daarover bestaat niet; daarvoor is het aantal beschikbare stukken nog te gering.

Vraag 6
Wat is de betekenis van de toegevoegde letters of cijfers in relatie tot de postbusnummers? Werden zij naderhand gebruikt als aanduiding voor subeenheden onder hetzelfde postbusnummer?

Antwoord
Voor zover bekend komen toevoegingen slechts voor in geschreven tekst, niet in de stempels. Een mogelijk antwoord op een deel van deze vraag geeft een aantekening op brief nummer 07041C14, waar de afzender op de achterzijde zijn adres invult, te weten:

— afzender Rood Gardist Postbus 72 *iedala* 25 Cēsis.

Het woord *iedala* betekent naar mijn mening zoiets als 'breukstreep', maar ook 'onderverdeling', dus een nadere specificatie van, in dit geval, het postbus(moeder)nummer.
Mij is niet gebleken dat deze nadere indeling later zou zijn gebruikt voor het benoemen van subeenheden.

Vraag 7
Waarom komen civiele poststempels zo veel voor op deze stukken en wat is eigenlijk de rol van de civiele posterijen in relatie tot deze veldpoststukken?

Antwoord

Om deze vraag mogelijkerwijs te kunnen beantwoorden, moeten we eerst vaststellen dat de respectieve wetgeving met betrekking tot de veldpost in de drie Baltische staten (voor Estland de 'Väliposti seadlus') nooit in de praktijk ten uitvoer werd gebracht. Men werd door het opportunisme van de Sovjets 'ingehaald'.

Anders dan in de Eerste Wereldoorlog vinden we in deze periode geen stempels van veldpostkantoren en moeten we wel tot de conclusie komen dat, althans wat (in) de Baltische staten betreft, de veldpost werd verzorgd door de civiele posterijen. Niet duidelijk is of dit door een aparte afdeling gebeurde, dan wel dat deze de gehele gang volgde zoals ook de civiele post volgde. Aangezien geen poststukken naar de Sovjet-Unie (met uitzondering van Leningrad en Moskou) voorliggen, kan daarover nauwelijks iets worden gezegd.

Vraag 8

Sommige △ stempels zijn zeer geavanceerd, andere zeer gebrekkig uitgevoerd. Zijn de betere stempels centraal aangemaakt en werden de provisorische stempels lokaal vervaardigd?

Antwoord

Op deze vraag is door mij geen antwoord te gaven, anders dan: 'Het lijkt er wel op.' Ontegenzeglijk is het waar dat de meeste △ stempels goed gestileerd zijn uitgevoerd en andere zeer gebrekkig, maar wat de reden daarvan is, dat weet ik niet. De suggestie lijkt mij overigens zeer plausibel.

Vraag 9

Hoe functioneerde het systeem hiervoor, te weten van 1939 (steunpunten) tot tweede helft 1940?

Antwoord

Deze vraag kan ik kort afdoen: dat ligt buiten de scope van mijn artikel!

Naschrift

Ik ben mij ervan bewust dat met dit artikel nog niet alle antwoorden gegeven zijn op de vele vragen die over dit onderwerp zijn te stellen. Maar wellicht kan met deze informatie verder worden gegaan op een weg die nog nauwelijks bewandeld is.

De notatie van de gebezigde plaatsnamen is niet consistent in de landstaal weergegeven. Gekozen is voor een notatie die, gegeven stempels of anderszins, voor mij wat meer voor de hand lag. Hetzelfde geldt voor de overzichten, daar waar het vertalingen betreft. Soms werd een stempeltekst vertaald, soms niet.

Dank aan de verschillende verzamelaars die desgevraagd hun exemplaren, al dan niet in kopievorm, beschikbaar hebben gesteld.

Gaarne verbeteringen en/of aanvullingen richten aan de opsteller, die hier weer wekenlang mee bezig is geweest (hetgeen soms bijna tot razernij leidde).

♦ Van links naar rechts: Type I, Type II en Type III

♦ Veldpostbrief van Petseri naar Kaisma met stempel type I

OVERZICHT VAN DE MIJ BEKENDE STEMPELS MET DE RELEVANTE INFORMATIE

12120T01

Vdat : 121240
Adat : ?
Vloc : Tartu
Aloc : ?
Vpb : 301
Apb : ?
Type : II
* : --
ehd : --
ex : H/O
m/a/l : a

26120N02

Vdat : ?
Adat : 261240
Vloc : Nõmme
Aloc : Kose/Liiva
Vpb : 18
Apb : --
Type : I
* : *
ehd : 22 Lk/ZelfstGenieBat
ex : Reurich
m/a/l : a

29120V03

Vdat : 291240
Adat : ?
Vloc : Võru
Aloc : ?
Vpb : --
Apb : --
Type : I
* : *
ehd : 140 InfRegt
ex : H/O
m/a/l : a

29120K04

Vdat : 291240
Adat : 301240
Vloc : Kose
Aloc : Aru/Waeküla
Vpb : 33-3
Apb : --
Type : I
* : *
ehd : 22 Lk/ArtRegt
ex : Kaulin
m/a/l : a

30120T05

Vdat : 301240
Adat : ?
Vloc : Tallinn
Aloc : ?
Vpb : --
Apb : --
Type : I
* : *
ehd : Mil Techn Werkplaats Tallinn
ex : H/O
m/a/l : a

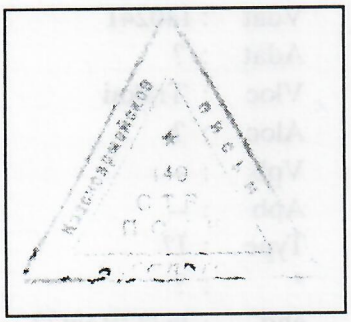

15011V06

Vdat : 150141
Adat : 170141
Vloc : Võ˘ru
Aloc : Kalu p-ag / Silla
Vpb : 13
Apb : --
Type : I
* : *
ehd : 140 InfRegt
ex : de Bruin
m/a/l : a

01021K07

Vdat : 010241
Adat : 170241
Vloc : van Kaunas via Polotzk
Aloc : Leningrad
Vpb : 753/Б (Kaunas) 742 Polotzk
Apb : --
Type : II
* : --
ehd : PB 742 Stad Polotzk НКО
ex : Leppä
m/a/l : a

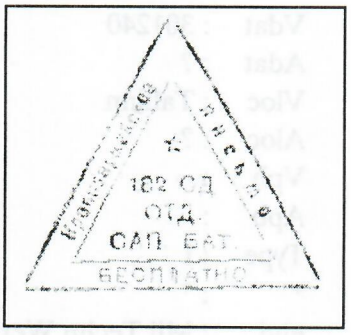

06021V08

Vdat : 060241
Adat : 070241
Vloc : Võru
Aloc : Jõgeva
Vpb : 39
Apb : --
Type : I
* : *
ehd : 182 InfDiv/ZelfstGenieBat
ex : de Bruin
m/a/l : a

14021T09

Vdat : 140241
Adat : ?
Vloc : Trakai
Aloc : ?
Vpb : --
Apb : --
Type : I?
* : ?
ehd : 262??Regt??
ex : Fugalewitsch
m/a/l : a

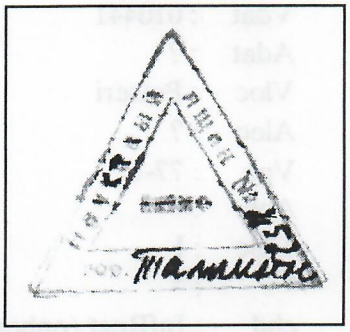

17021T10

Vdat : 170241
Adat : 180241
Vloc : Tallinn
Aloc : Rapla Vaksal
Vpb : 252
Apb : 6
Type : II handgeschreven
* : --
ehd : PB 252 гор. *Таллинн* КВМФ
ex : de Bruin
m/a/l : m

08031P11

Vdat : 080341
Adat : 090341
Vloc : Pankjavitsa
Aloc : Elwa/Tartu
Vpb : --
Apb : 10-5
Type : I
* : *
ehd : 182 InfDiv/LichtArtRegt
ex : de Bruin
m/a/l : a

26031T12

Vdat : 260341
Adat : ?
Vloc : Tapa
Aloc : ?
Vpb : ?
Apb : ?
Type : I
* : *
ehd : 86 InfRegt
ex : H/O
m/a/l : a

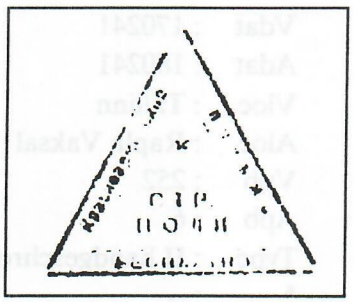

01041P13

Vdat : 010441
Adat : ?
Vloc : Petseri
Aloc : ?
Vpb : 77-??
Apb : --
Type : I
* : *
ehd : InfRegt (onbenoemd)
ex : Baltic Mail Auktion June '94-387
m/a/l : a

07041C14

Vdat : 070441
Adat : 080441
Vloc : Cēsis
Aloc : Iecava
Vpb : 72
Apb : --
Type : II
* : *
ehd : PB 72 гор. Цесис.
ex : de Bruin
m/a/l : a

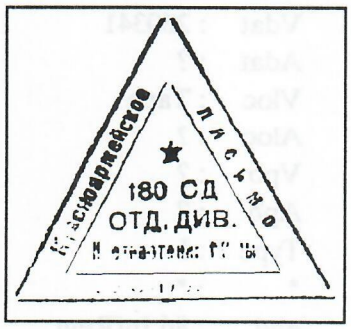

10041T15

Vdat : 100441
Adat : 110441
Vloc : Tallinn
Aloc : Loodna/Leiste p-ag
Vpb : 1013
Apb : --
Type : I
* : *
ehd : 180 InfDiv/ZelfstAntiTankEhd
ex : Kaulin
m/a/l : a

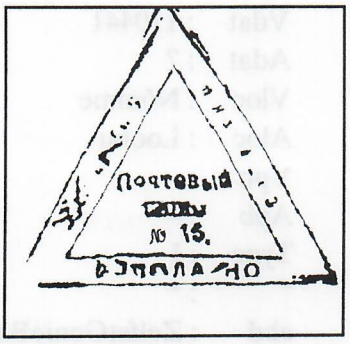

11041U16

Vdat : 110441
Adat : 120441
Vloc : Ulenurme
Aloc : Tartu
Vpb : 15
Apb : 23-3?
Type : II
* : *
ehd : PB 15
ex : Leppä
m/a/l : a

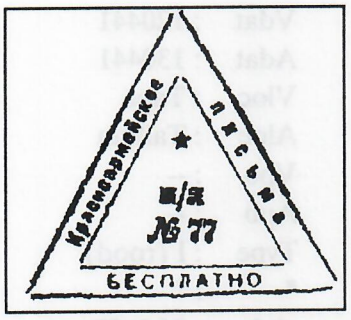

11041P17

Vdat : 110441
Adat : 120441
Vloc : Petseri
Aloc : Viljandi
Vpb : 77
Apb : --
Type : II
* : *
ehd : PB 77
ex : Kaulin
m/a/l : a

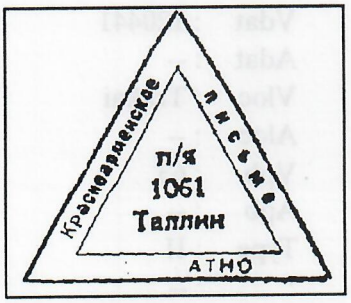

11041T18

Vdat : ?
Adat : 110441
Vloc : Tallinn
Aloc : Koeru
Vpb : 1061
Apb : --
Type : II
* : --
ehd : PB 1061 Tallinn
ex : EFO 10/93-632
m/a/l : a

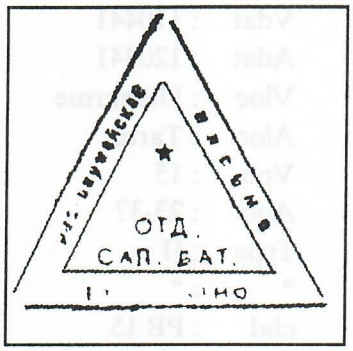

11041N19

Vdat : 110441
Adat : ?
Vloc : Nõmme
Aloc : Loobu
Vpb : --
Apb : --
Type : I
* : *
ehd : ZelfstGenieBat (onbenoemd)
ex : Baltic Mail Auction Sep '94-332
m/a/l : a

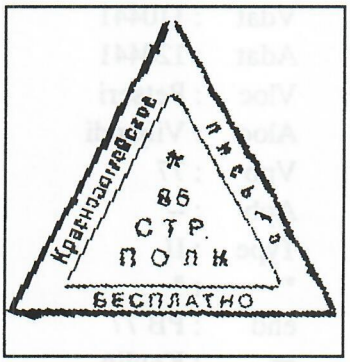

12041T20

Vdat : 120441
Adat : 130441
Vloc : Tapa
Aloc : Tallinn
Vpb : --
Apb : --
Type : I (rood)
* : *
ehd : 86 InfRegt
ex : de Bruin
m/a/l : a

12041T21

Vdat : 120441
Adat : --
Vloc : Trakai
Aloc : --
Vpb : 63
Apb : --
Type : II
* : --
ehd : PB 63
ex : Fugalewitsch
m/a/l : a

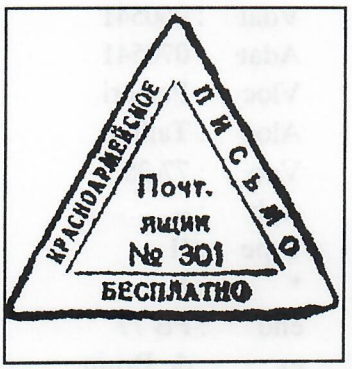

13041R22

Vdat : 130441
Adat : ?
Vloc : Rakvere
Aloc : Leningrad
Vpb : 301
Apb : --
Type : II
* : --
ehd : PB 301
ex : Hurt
m/a/l : a

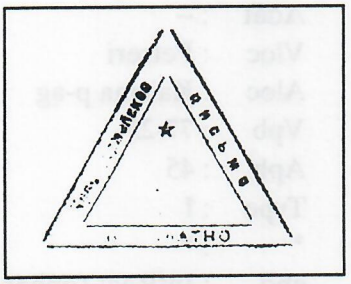

17041N23

Vdat : 170441
Adat : --
Vloc : Nõmme?
Aloc : Karaküla p-ag?
Vpb : --
Apb : --
Type : waarschijnlijk I
* : *
ehd : onleesbaar
ex : Kaulin
m/a/l : a

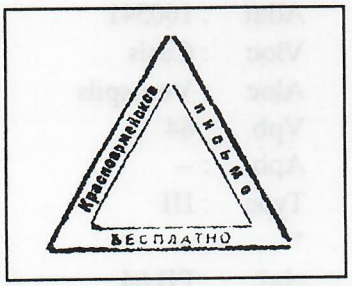

28041V24

Vdat : 280441
Adat : 290441
Vloc : Võru
Aloc : Silla Maidla pk.
Vpb : 13
Apb : Maidla (klein plaatsje bij Silla)
Type : III
* : waarschijnlijk *
ehd : ?
ex : Kaulin
m/a/l : a

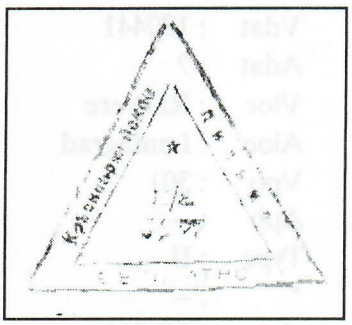

06051P25

Vdat : 060541
Adat : 070541
Vloc : Petseri
Aloc : Tallinn
Vpb : 77-35
Apb : --
Type : II
* : *
ehd : PB 77
ex : de Bruin
m/a/l : a

08051P26

Vdat : 080541
Adat : --
Vloc : Petseri
Aloc : Kaisma p-ag
Vpb : 77-25
Apb : 45
Type : I
* : *
ehd : InfRegt (onbenoemd)
ex : de Bruin
m/a/l : a *(afgebeeld op blz. 45)*

14051C27

Vdat : 140541
Adat : 160541
Vloc : Cēsis
Aloc : Ventspils
Vpb : 64
Apb : --
Type : III
* : --
ehd : PB 64
ex : van Wijnen
m/a/l : a

16051K28

Vdat : 160541
Adat : --
Vloc : Kuresaare
Aloc : Harlu (SF)
Vpb : 71
Apb : --
Type : II
* : *
ehd : PB 71 Курессаре
ex : Leppä
m/a/l : a

19051A29

Vdat : 190541
Adat : 210541
Vloc : Alūksne
Aloc : Liepāja
Vpb : 387/30
Apb : --
Type : II
* : *
ehd : handgeschreven PB 387
ex : de Bruin
m/a/l : a *(afgebeeld op blz. 59)*

29051H30

Vdat : 290541
Adat : ?
Vloc : Haapsalu
Aloc : Viipuri (Karelia SF)
Vpb : 17 K
Apb : --
Type : I / H.K.O.
ehd : H.K.O.
ex : Leppä
m/a/l : a

11061V31

Vdat : 110641
Adat : 120641
Vloc : Varska
Aloc : Silla
Vpb : 77
Apb : Maidla pk.
Type : II
* : *
ehd : PB 77
ex : Kaulin
m/a/l : a

16061V32

Vdat : 160641
Adat : ?
Vloc : Värsta of Varska??
Aloc : ?
Vpb : 39
Apb : --
Type : II
* : --
ehd : PB 39
ex : H/O
m/a/l : a

16061K33

Vdat : 160641
Adat :
Vloc : Kärdla
Aloc : Moskou
Vpb : 289/4?
Apb : --
Type : II
* : --
ehd : PB 289 B.M.Ф.
ex : Linnard
m/a/l : m

19061T34

Vdat : 190641
Adat : ?
Vloc : Tallinn
Aloc : Laitse raudtee jaam
Vpb : --
Apb : 12
Type : I
* : *
ehd : 21 InfRegt
ex : de Bruin
m/a/l : a *(afgebeeld op blz. 59)*

2206V35

Vdat : 220641
Adat : --
Vloc : Ventspils
Aloc : ?
Vpb : 378
Apb : --
Type : II (provisorisch)
* : --
ehd : PB 378 К.В.Ф.
ex : Leppä
m/a/l : m

24061T36

Vdat : 240641
Adat : 260641
Vloc : Tallinn
Aloc : Rapla vaksal
Vpb : 252 (handgeschreven)
Apb : 6
Type : II
ehd : PB 252 гор. *Таллинн* НКВМФ
ex : Epstein
m/a/l :

13071T37

Vdat : 130741
Adat : ?
Vloc : Tallinn
Aloc : Viipuri (SF)
Vpb : 17 Г
Apb : --
Type : I
* : *
ehd : H.K.O.
ex : Leppä
m/a/l : a

---

geen

afbeelding

beschikbaar

18041S38

Vdat : 180441?
Adat : ??
Vloc : Saugojimu??
Aloc : Kaunas
Vpb : --
Apb : 428-38
Type : ?
* : ?
ehd : ?x : Leppä
m/a/l : a

Legenda:

Vdat : Vertrekdatum
Adat : Aankomstdatum
Vloc : Vertreklokatie
Aloc : Aankomstlokatie
Vpb : Postbus vertrek (in afzenderaanduiding of stempel)
Apb : Postbus aankomst (in adressering)
Type : I, II of III (zie tekst)
* : * aanwezig in driehoekstempel ja (*) of nee (--) of onleesbaar/onbekend (?)
ehd : voor zover bekend en aangegeven in het driehoekstempel, eventueel postbus
ex : in bezit van/gezien bij
m/a/l : marine/leger/luchtmacht

N.B. 1. Voor zover mogelijk is Russische tekst in het cyrillisch aangegeven;
2. '--' betekent 'niet aanwezig'
3. '?' betekent 'onleesbaar' of 'onbekend'.
4. EFO = Eesti Filateelia Oksjon
5. Registratienummer = ddmmj {alleen laatste cijfer dus (4)0 of (4)1}, dan eerste letter van de plaats van vertrek, gevolgd door een volgnummer

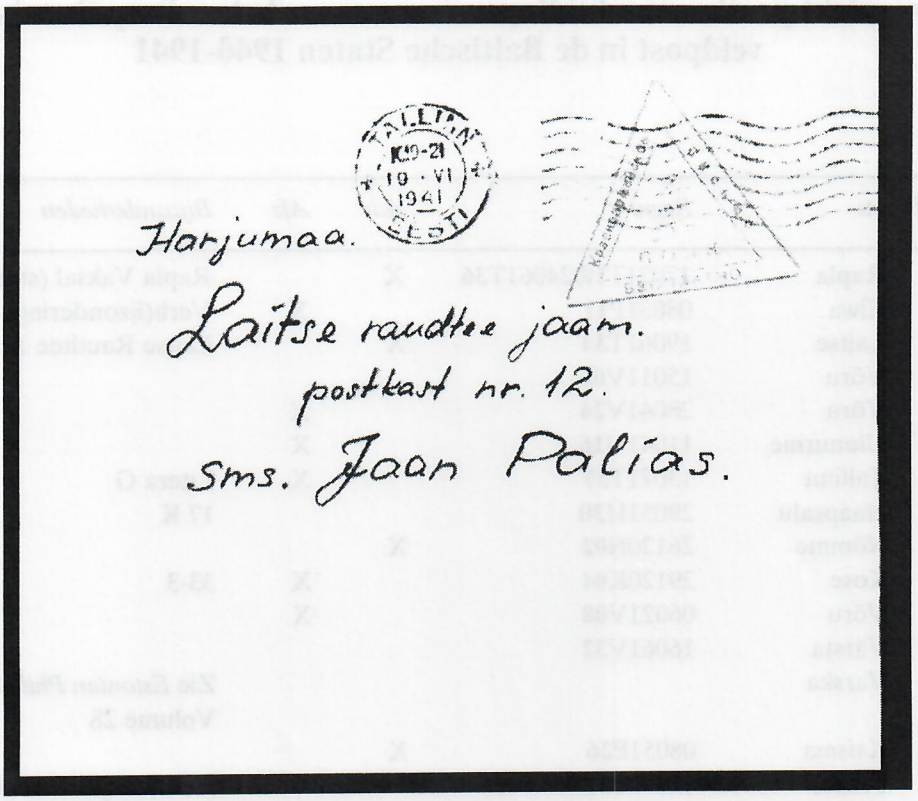

♦ Veldpostbrief van Tallinn naar Laitse met stempel type I

♦ Kaart van Alūksne naar Liepāja met stempel type III

Overzicht postbusaanduidingen (voor zover bekend) op Russische veldpost in de Baltische Staten 1940-1941

Pb	*Plaats*	*Regnr*	*Adr*	*Afz*	*Bijzonderheden*
6	Rapla	17021T**10**/24061T**36**	X		Rapla Vaksal (station)
10	Elwa	08031P**11**		X	Verb(ijzondering) 10-5
12	Laitse	19061T**34**	X		Laitse Raudtee Jaam
13	Võru	15011V**06**			
13	Võru	28041V**24**		X	
15	Ulenurme	11041U**16**		X	
17	Tallinn	13071T**37**		X	Litera G
17	Haapsalu	29051H**30**			17 **K**
18	Nõmme	26120N**02**	X		
33	Kose	29120K**04**		X	33-3
39	Võru	06021V**08**		X	
39	Värsta	16061V**32**			
39	Varska				Zie *Estonian Philately*, Volume 28
45	Kaisma	08051P**26**	X		
63?	Trakai	12041T**21**			onduidelijke afdruk
64	Cēsis	14051C**27**		X	handgeschreven type III
70	Cēsis	05111940:	in adres van milbrief zonder ▵ stempel; ex Van Wijnen[1]		
71	Kuresaare	16051K28			in ▵ stempel
72	Cēsis	07041C**14**		X	en in ▵ stempel
75	Cēsis	31011941:	in adres van milbrief zonder ▵ stempel; ex Van Wijnen		
77	Petseri	06051P**25**		X	77-35 en in ▵ stempel
77	Petseri	11041P**17**			in ▵ stempel
77	Petseri	01041P**13**		X	77-??
77	Varska	11061V**31**			in ▵ stempel
252	Tallinn	17021T**10**		X	en in ▵ stempel
252	Tallinn	24061T**36**		X	en in ▵ stempel
289	Kärdla	16061K**33**		X	289/4
301	Tartu	12120T**01**	wellicht zijn hier in het handboek Vloc en Aloc verwisseld		
301	Rakvere	13041R**22**		X	en in ▵ stempel
357	Alūksne	19051A**29**		X	387/30 in ▵ stempel
378	Ventspils	22061V**35**		X	en in ▵ stempel
428	Kaunas	18041S**38**	X		
753	Kaunas	01021K**07**		X	en in ▵ stempel
1013	Tallinn	10041T**15**		X	
1061	Tallinn	11041T**18**			in ▵ stempel

[1] *N.B.* Een zeer vroege brief!

LETLAND: NIEUWE ONTWIKKELINGEN VI

RUUD VAN WIJNEN

Valt er over de nieuwe Letse zegels van de afgelopen tijd iets zinnigs te zeggen? Geen geneuzel over wel of niet mooi; nee, kunnen we 'beleid' in het uitgiftenprogramma ontdekken? Kunnen de uitgegeven zegels de postale toets doorstaan?

Je plakt een postzegel op een brief of kaart om de postbode te bewijzen dat je hebt betaald; blijft je brief in de buurt, dan betaal je minder, wil je ver weg iets berichten, meer. Wil je een extra inspanning van de postbode, dan kost dat extra, maar wel bezien kan de post het af met een klein aantal zegels. Verlangt de postbode op enig moment meer betaling voor zijn diensten, dan is meestal een aantal nieuwe zegels nodig.

Zegels

Op 1 juni 1995 werden de tarieven in Letland verhoogd (zie verderop in dit artikeltje). Tot die datum verschenen in 1995 zes verschillende zegels. Bescheiden, zeker. Maar het *Via Baltica*-blokje met 3×18 s. was postaal gezien te veel van het goede, bovendien onhandig. Een aangetekende brief naar het buitenland kostte weliswaar 18 s., maar wie scheurt nu een blokje uiteen? Juist, de ware filatelist, die zoekt de ware proporties (afbeelding 1).

◆ Afbeelding 1: Aangetekende brief van MADONA naar ARNHEM, 12 mei 1995

Met de nieuwe tarieven verschenen vier nieuwe wapenzegeltjes. Op de waarden daarvan (8 s., 16 s., 20 s. en 24 s.; afbeeldingen 2 en 3) valt weinig af te dingen. Daarna kwamen in de loop van 1995 nog 17 zegels uit, met enige vreemde eenden. De 20 s.-waarde bij de drie vogels, het Nīcā-blokje van 100 s., de 36 s. Kunstmuseum en de waarde van 50 s. van de twee Europa-zegels. Met name het blokje en de Europa-zegel zijn postale missers. Jammer, want het merendeel van de uitgegeven zegels is postaal gezien goed bruikbaar.

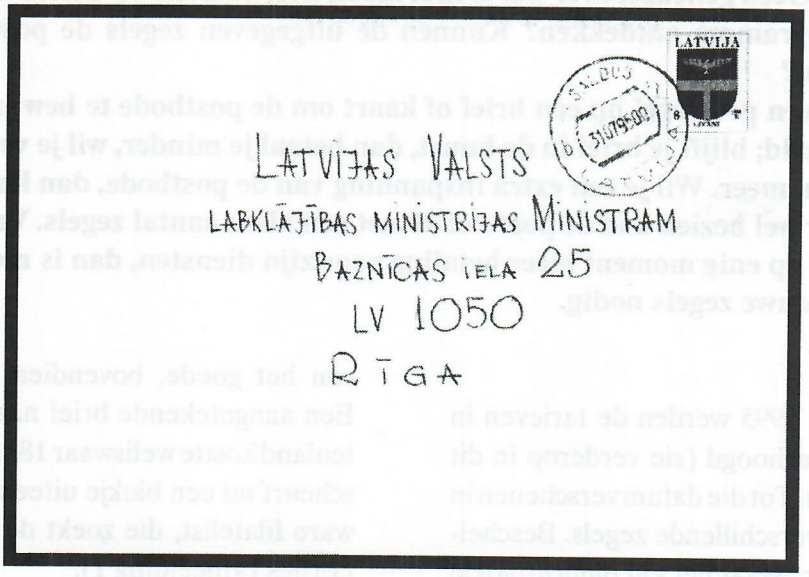

♦ Afbeelding 2: Brief van SALDUS naar RĪGA, 31 juli-1 augustus 1995. Porto (sinds 1 juni '95): 8 s.

♦ Afbeelding 3: Aangetekende brief van MURJĀŅI naar RĪGA, 15-16 september '95. Porto: 8 s. + 12 s. aantekenrecht = 20 s.

Een misser van een andere orde is de kerstzegel van 24 s. (afbeelding 4). Normaal kost een brief buiten Europa precies 24 s., maar gedurende de periode van speciale, verlaagde tarieven in december slechts 21 s.

♦ Afbeelding 4: De kerstzegel van 24 s.

De andere zegels van de kerstserie hebben wel de verlaagde waarden: 6 s. brief binnenland en 15 s. brief Europa. Ik weet niet wat de 24 s-.zegels aan het loket kostten (wie wel?). Overigens mogen de kortingzegels ook na de kortingperiode worden gebruikt, met bijfrankering tot het normale tarief, net als in Nederland trouwens (zie afbeeldingen 5 en 6).

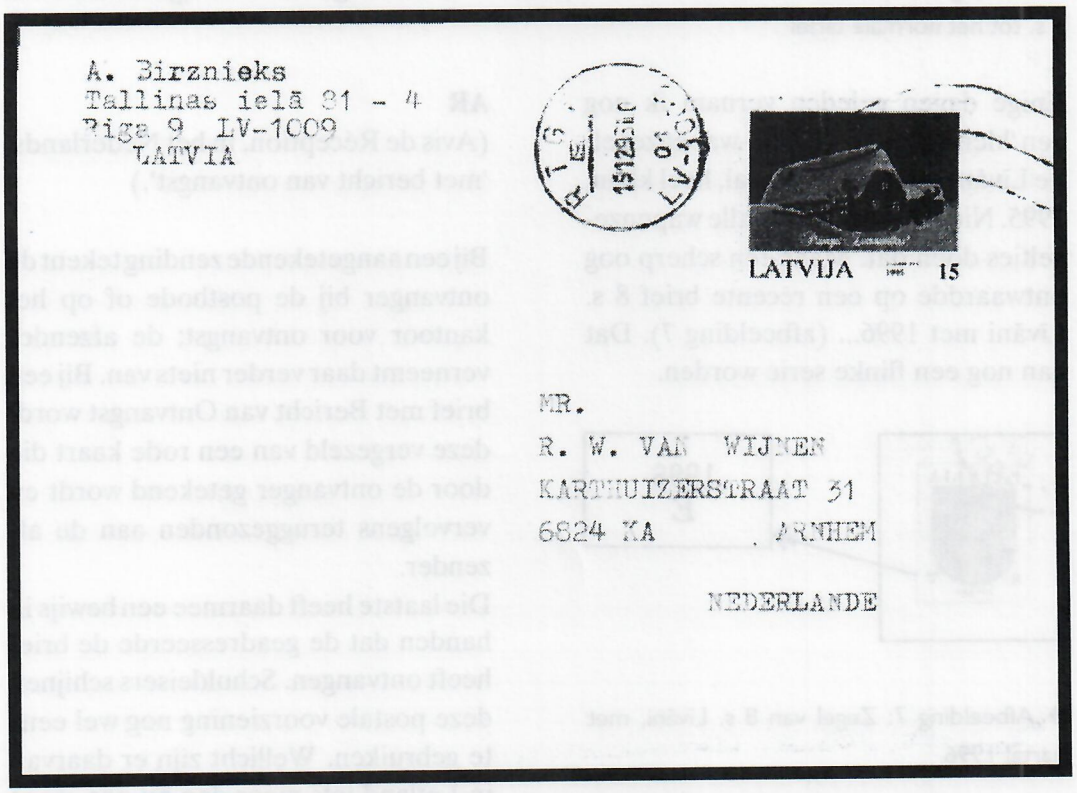

♦ Afbeelding 5: Brief van RĪGA naar ARNHEM, 15 december 1995. Verlaagd porto: 15 s. i.p.v. 16 s.

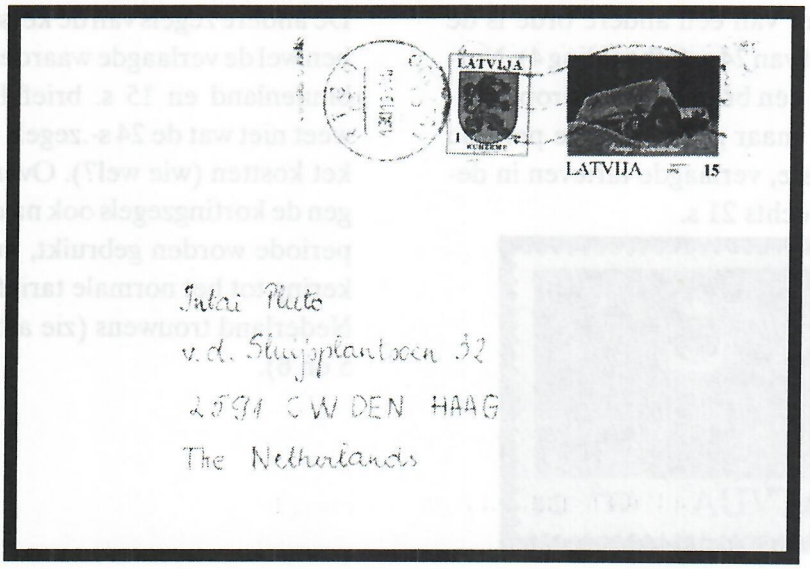

◆

Afbeelding 6: Brief van RĪGA naar DEN HAAG, 15 januari 1996. Kerstzegel van 15 s., bijgefrankeerd met 1 s. tot het normale tarief

Enige dagen geleden vernam ik nog een 'kleinigheidje': het 8 s.-wapenzegeltje Līvāni draagt een jaartal, heel klein, 1995. Niets vreemds aan, alle wapenzegeltjes doen dat. Maar een scherp oog ontwaardde op een recente brief 8 s. Līvāni met 1996... (afbeelding 7). Dat kan nog een flinke serie worden.

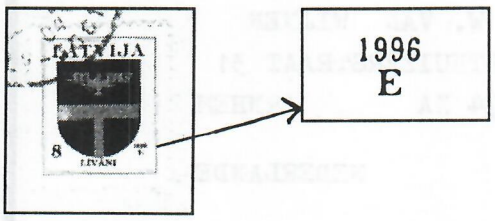

◆ Afbeelding 7: Zegel van 8 s. Līvāni, met jaartal 1996

Tarieven

De tariefsverhoging van 1 juni 1995 noemde ik reeds. Op de volgende pagina het overzicht, dat aansluit bij het schema op blz. 67 van *HBG* no. 24.

AR

(Avis de Réception, in het Nederlands: 'met bericht van ontvangst'.)

Bij een aangetekende zending tekent de ontvanger bij de postbode of op het kantoor voor ontvangst; de afzender verneemt daar verder niets van. Bij een brief met Bericht van Ontvangst wordt deze vergezeld van een rode kaart die door de ontvanger getekend wordt en vervolgens teruggezonden aan de afzender.

Die laatste heeft daarmee een bewijs in handen dat de geadresseerde de brief heeft ontvangen. Schuldeisers schijnen deze postale voorziening nog wel eens te gebruiken. Wellicht zijn er daarvan in Letland iets meer dan bij ons, want zo af en toe vind je brieven met de gestempelde aanduiding AR (afbeelding 8). Verzending met een bericht van ontvangst kost momenteel 20 s. extra.

	binnenland	*Estland en Litouwen*	*Europa*	*Overzee*
Brieven (A-post) tot 20 gram	8 s.	8 s.	16 s.	24 s.
20-100 gram	16 s.	30 s.	48 s.	80 s.
100-250 gram	24 s.	90 s.	140 s.	200 s.
Aantekenen	12 s.	12 s.	12 s.	12 s.
Briefkaarten	5 s.	5 s.	13 s.	20 s.
Drukwerk tot 20 gram	8 s.	16 s.	16 s.	24 s.
20-100 gram	16 s.	48 s.	48 s.	80 s.
100-250 gram	24 s.	140 s.	140 s.	200 s.
'Kersttarief' voor een brief, 2-17 dec. 1995	6 s. (— 2)		15 s. (—1)	21 s. (—3)

♦ Afbeelding 8: Aangetekende lokale brief, RĪGA, 11-13 april 1996 met aanduiding AR (Avis de Réception). Porto: 8 s. + 20 s. voor het bericht van ontvangst

Verzending met bericht van ontvangst kan ook Poste Restante: het 'bewijs' daarvan ziet u in afbeelding 9. Het betreft een brief 'uz preposijuna' van Madona naar Rīga 29. Na ondertekening in Rīga terug naar Madona (26-28 okt. '93); kosten voor de afzender 10 s.

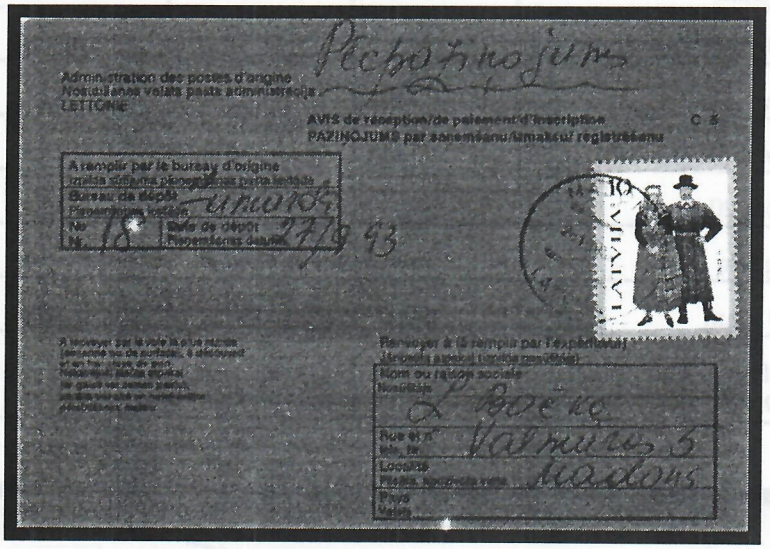

♦ Afbeelding 9: Bericht van ontvangst bij een poste restante-brief: 26/28 oktober 1993

Foutieve postcodes

Rīga kent voor de diverse postkantoren/wijken in de stad verschillende postcodes, van LV 1001 t/m LV 1084 (waarbij niet alle nummers aanwezig zijn). Dat kan in de bestelling dus wel fout gaan. Twee brieven met opgeplakte strookjes tonen dat (afbeeldingen 10 en 11).

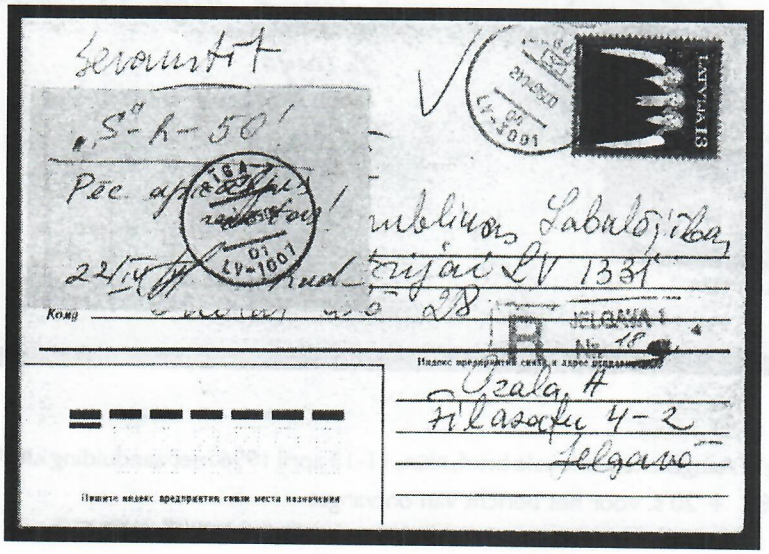

♦ Afbeelding 10: Foutieve postcode gecorrigeerd

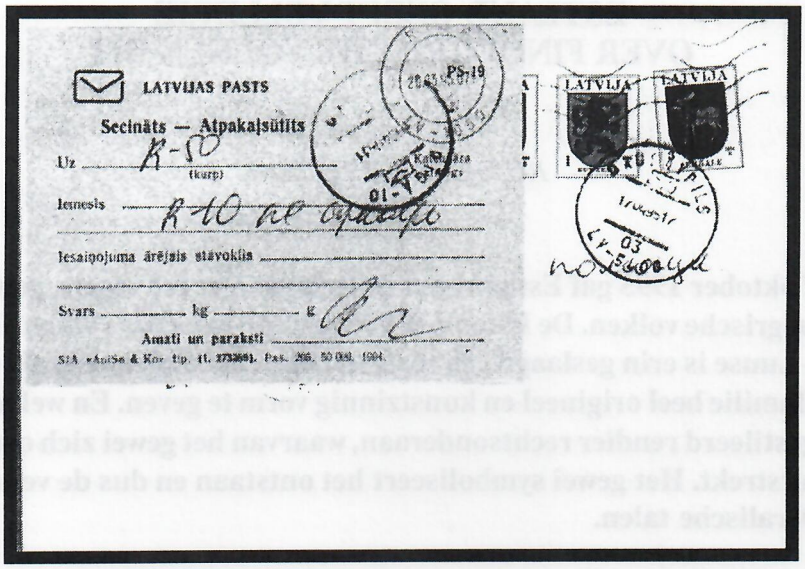

♦ Afbeelding 11: Foutieve postcode gecorrigeerd

Echt mis ... het gevang

Ook gevangenen schrijven en kunnen — kan ik me voorstellen — meer te vertellen of te klagen hebben dan menigeen. Alleen kunnen ze niet alles uit hun cel de wereld in zenden; hun post wordt gecensureerd. Onlangs vond ik twee brieven met de censuurstempeltjes van de gevangenissen (Cietums) van Valmiera en Jelgava (afbeelding 12).

Of ze postale betekenis hebben, staat ter discussie. Velen vinden van niet; zelf heb ik ze graag in mijn collectie.

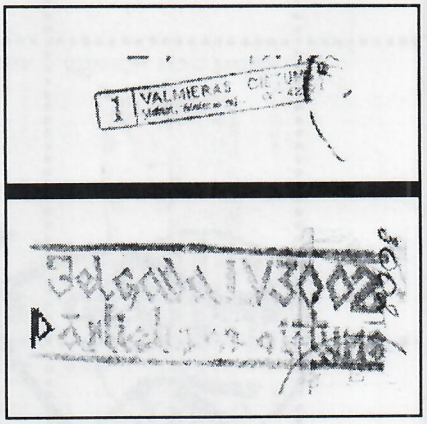

♦ Afbeelding 12: Gevangeniscensuren van Valmiera en Jelgava

(Advertentie)

Ook dit jaar weer te koop: Latvijas pastmarku katalogs, derde uitgave, 1996. Tweetalig Lets/Engels. Zegels, postwaardestukken, maximumkaarten, eerstedagstempels sinds 1990. Prijs ƒ 10,— (incl. porto) op postgiro 2052090, t.n.v. R.W. van Wijnen te Arnhem.

ESTLAND GEEFT VELLETJE OVER FINOEGRISCHE VOLKEN UIT

RONALD REUDERINK

Op 17 oktober 1995 gaf Estland een velletje uit met zes zegels, gewijd aan de Finoegrische volken. De Esten zelf vormen één van deze volken. De ontwerper Riho Luuse is erin geslaagd een toch vrij abstract onderwerp als de Oeralische taalfamilie heel origineel en kunstzinnig vorm te geven. En wel met behulp van een gestileerd rendier rechtsonderaan, waarvan het gewei zich over het hele velletje uitstrekt. Het gewei symboliseert het ontstaan en dus de verwantschap van de Oeralische talen.

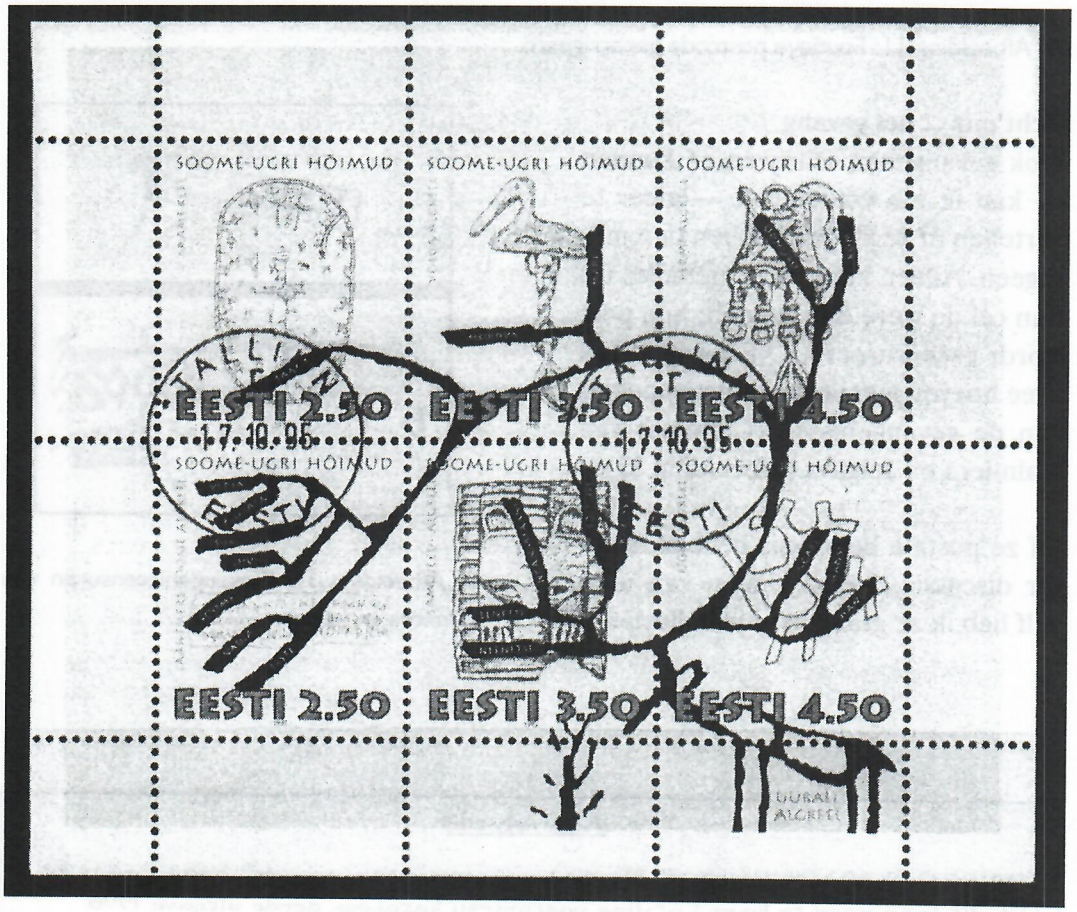

De Oeralische taalfamilie wordt allereerst onderverdeeld in de Finoegrische en de Samojeedse groep. Dat is ook te zien op het velletje aan de hand van het gewei. De eerste en oudste vertakking is naar links voor de Samojeedse talen en naar rechts voor de Finoegrische talen. Op de zegel rechtsbeneden is de volgende vertakking waar te nemen — en wel naar rechts de Oegrische taalgroep (met onder andere Hongaars) en naar links de Fins-Permische taalgroep met onder andere Fins en Estisch. Hoe verder twee talen van elkaar afstaan, hoe minder verwant zij aan elkaar zijn en hoe minder ze op elkaar lijken. Dus Estisch en Fins zijn nauw aan elkaar verwant, zoals Nederlands en Duits, veel meer dan Estisch en Hongaars. Anderzijds is de verwantschap tussen Estisch en Hongaars toch groter dan tussen het Estisch en een Samojeedse taal.

De belangrijkste Oeralische talen zijn in volgorde van het aantal sprekers het Hongaars (ca. 14.000.000 sprekers), het Fins (ca. 5.000.000), het Estisch (ca. 1.000.000) en Mordwiens (ca. 1.000.000). Het Samisch (Laps) wordt vermoedelijk door ca. 15.000 mensen gesproken. Van de meeste Oeralische volken in de voormalige Sovjet-Unie is verderop het aantal mensen per volk (nationaliteit) volgens de volkstelling van 1989 gegeven. Door de russificatie is het aantal sprekers wat lager dan het aantal mensen dat zich nog steeds tot een bepaald volk rekent. (Helaas ontbreken mij gegevens omtrent het aantal sprekers per taal). Een ander probleem is dat de namen van diverse Oeralische talen en volken in het Nederlands vaak verschillend worden gespeld. Een verdere complicatie is dat hetzelfde volk soms onder twee heel verschillende namen bekend staat, zoals bijvoorbeeld de Oedmoerten, die ook wel Wotjaken worden genoemd.

Naast de talen toont het velletje volkenkundige gebruiksvoorwerpen. Elke zegel vermeldt linksboven (verticaal) de desbetreffende taalgroep en laat een symbool van (één van) de volken uit die groep zien.
Op de zegel linksboven staan de tekeningen op een trommel van een Samische sjamaan (= medicijnman/priester). Op de zegel middenboven staat een watervogelvormige broche. Rechtsboven zijn zwempoten van een watervogel als halskettinghangertje afgebeeld. Linksonder zien we een Karelische tekst op de achterkant van berkebast; de tekst is een dertiende-eeuwse toverformule tegen onweer. De zegel linksmidden wordt gesierd door een bronzen amulet met de tekening van een berekop. En de zegel rechtsbeneden toont een fragment van een Chanti sierband.

Tenslotte het volgende. Hoewel op elke zegel 'Finoegrische volken' staat, is dit eigenlijk onjuist en had er 'Oeralische volken' moeten staan, want de Samojeden op de zegel middenonder horen niet tot de Finoegrische volken. Dat laat echter onverlet dat op een velletje van 120 bij 100 mm iets wondermooi is gewrocht.

Vertaling van de Estische woorden
De afkortingen in hoofdletters geven de positie van de zegel op het velletje aan (bijvoorbeeld LB = Linksboven; MO = Middenonder; RB = Rechtsboven).

De vetgedrukte woorden zijn met grijze of roodbruine letters op wit gedrukt.

De andere woorden staan in witte letters ergens in het roodbruine gewei.

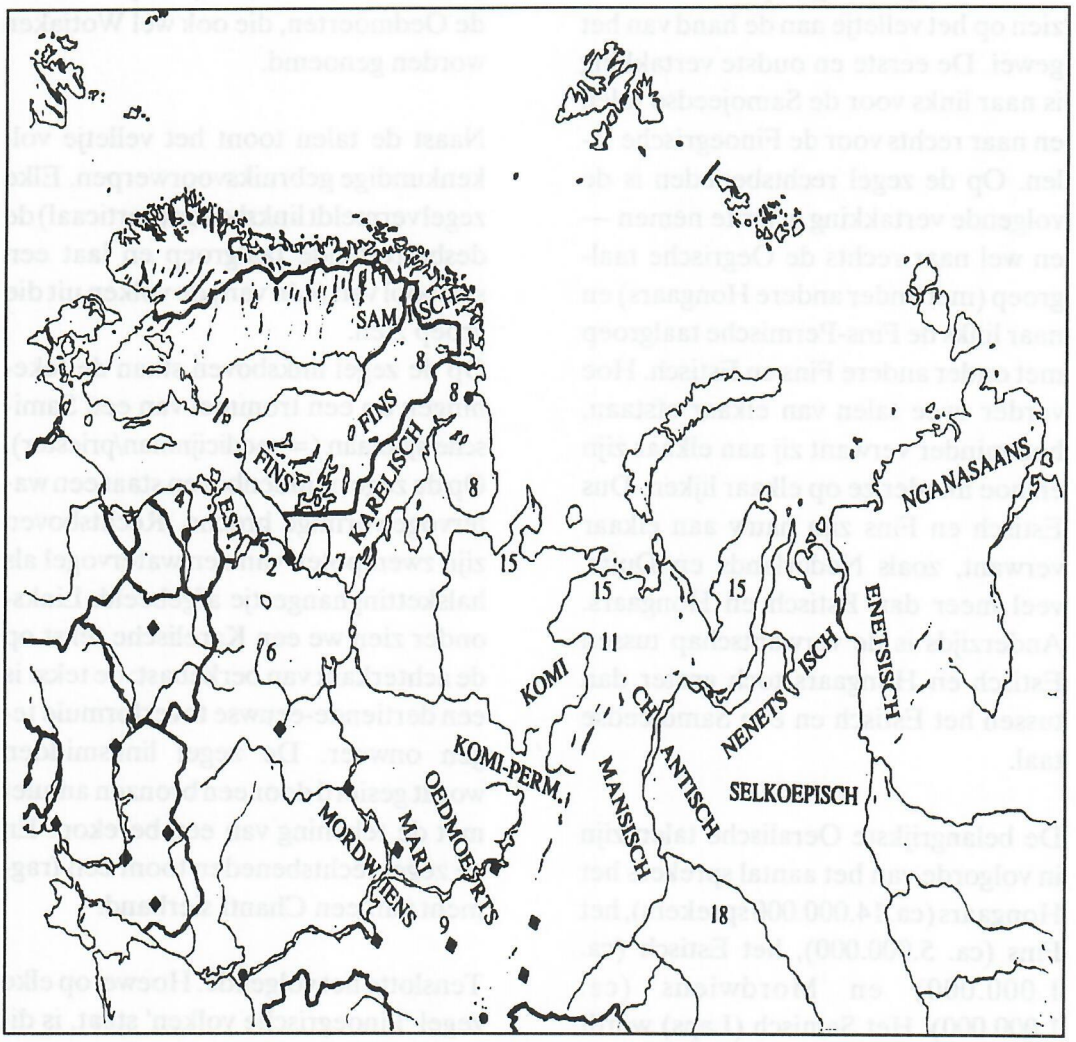

◆ Kaart van het verspreidingsgebied van de Oeralische talen (uitgezonderd het Hongaars) in Europa en West-Siberië

De cijfers op de kaart corresponderen met de cijfers voor de talen (bij het onderdeel 'vertaling') in dit artikel.

Soome-ugri hõimud	Finoegrische volken
keel	taal
algkeel	oertaal, proto-taal
Uurali algkeel	Oeralische oertaal
(strookje onder RO)	Proto-Oeralisch
Ugri algkeel (RO)	Proto-Oegrisch

20) Ungari	Hongaars
19) Mansi (8.500)	Mansi(sch), Wogoels
18) Handi (22.500)	Chanti(sch), Ostjaaks
Samojeedi algkeel (MO)	Proto-Nentsisch, Proto-Samojeeds
17) Eenetsi (200)	Enetsisch, Jenisej-Samojeeds
16) Kamassi (uitgestorven)	Kamassisch, Sayan-Samojeeds
15) Neenetsi (34.700)	Nenetsisch, Yurak-Samojeeds
14) Nganassaani (1.300)	Nganasaans, Tavgi-Samojeeds
13) Sölkupi (3.600)	Selkoepisch
Permi algkeel (RB)	Proto-Permisch (Permische talen)
12) Udmurdi (747.000)	Oedmoerts, Wotjaaks
11) Komi (497.000)	Komi, Zurjeens (345.000), Komi-Permjaaks, Permjaaks (152.000)
Volga algkeel (MB)	Proto-Wolgaïsch
10) Mordva (1.154.000)	Mordwiens
9) Mari (674.000)	Mari(sch), Tsjeremissisch
Saami keel (RB)	Samisch (Laps)
8) Saami	Samisch (Laps)
Läänemere-soome algkeel (RO)	Proto-Oostzeefins
7) Vepsa (12.500)	Wepsisch
6) Karjala (131.000)	Karelisch
5) Isuri (< 1.000)	Ingrisch
4) Liivi (100?)	Lijfs
3) Soome	Fins
2) Vadja (< 100)	Wotisch
1) Eesti (1.000.000)	Estisch

Geraadpleegde literatuur

— Mart Aru (samenst.), *Eesti vabariigi post margid (väljaanded 1991) Kataloog*, blz. 17, Tallinn: Eesti Muinsuskaitse Selts, 1995.
— *Finoegrische talen studeren in Groningen*, Groningen: R.U.G., augustus 1994, brochure.
— Hajdu, P., *Finno-Ugrian Languages and Peoples.* London: Andre Deutsch, 1975.
— *Philatelie*, nr. 835, december 1995, blz. 851.
— Volkstelling 1989 van de Sovjet-Unie.

88-*x*	rode puntjes boven *L* en *V* en links boven bovenkader
89-*y*	verminkte hoek van tree rechts boven *J*
90-*z*	rood puntje linksboven linker buitenkader en gebroken lange zonnestraal rechtsboven (pos. 2.00 u)
91-*v*	wit puntje in linkerbovenhoek en kerven in buitenkader links van linker krul
95-*z*	gebroken eerste *A* van LATVIJA
103-*d*	gebroken linker binnenkader boven en kerf beneden in rechter buitenkader
113-*d*	uitholling in tree linksbeneden
126-*h*	gebroken halflange zonnestraal onder (J)A (pos 1.00 u) en rood puntje tussen beneden-

woon 'buitenland' of een censuurstempel? Een interessante theorie...
Een grote variëteit: de Åland-eilanden als deel van Finland, als deel van tsaristisch Rusland, het Corps des Autos Canons Mitrailleuses van het Belgische leger in Rusland (1914-1918) en terug naar het begin: tarieven van 1, 2, 3, 4 en 5 kopeken vóór de Eerste Wereldoorlog.

***Lituania*, Mitteilungsblatt der Forschungsgemeinschaft Litauen, No. 4, december 1995**
Flinke aandacht voor gelegenheidsstempels, stempels met afkortingen in de tekst en postale strookjes in het hedendaagse Litouwen. Bijzonder zijn de in 1992 en 1995 gebruikte enveloppen met ingedrukt zegel voor het per post uitbrengen van stemmen. Maar tevens aandacht voor voorbijere tijden: vervalsingen en echtheidskenmerken van de eerste emissies, over (ons bekende) Balten die in de jaren 1939-1941 naar Duitsland trokken, over het ghetto/kamp in Kaunas en over sporen van het Poolse leger in Wilna.
Een gedegen nummer van een mooi blad, gemaakt door Sammlerfreunde.

***The postal history of imperial Russia in pre-independent Latvia*, door N. Jakimovs (Rīga) en V. Marcilger (München)**
Dit boek, als het ware de voorloper van het in 1991 uitgegeven *The postal and monetary history of independent Latvia*, vormt voor de Letland-verzamelaar met aandacht voor de jaren vóór 1918 een rijke informatiebron. Geïllustreerd met documenten, poststukken en stempels, komen onder andere aan de orde: de postkantoren en hun stempels vóór 1858 (de eofilatelie) en van 1858-1918. Daarnaast aandacht voor Wenden, de spoorwegstempels, de machinestempels van Riga, censuur- en stomme stempels en post van de Letse eenheden in het Russische leger. Aan de orde komt ook de Duitse veldpost in het Postgebiet Ober-Ost tijdens de Eerste Wereldoorlog. Een, overigens aardig, buitenbeentje vormt het hoofdstuk over de ansichtkaarten.
Voor de gevorderde verzamelaar staat in dit boek nu 'alles' op een rij, voor iedereen die verder wil dan Letland 1918-1940 een overzichtelijke handleiding. Aanbevolen, dat zeker!
Te bestellen bij: dhr. Jonas Michelson, P.O. Box 9314, Johannesburg, 2000 Republiek van Zuid-Afrika (gewoon een briefje van 50 dollar met de bestelling meezenden).

Plaat I

5-*a*	dunne breuk rechts in bovenkader, kerfjes boven in rechter buitenkader en kerfje rechts in rechter bovenhoek
6-*b*	wit streepje in onderste tree rechtsonder
9-*e*	losse korte zonnestraal rechts (pos. 3.00 u)
13-*d*	gebroken zonnestraal links boven 5 (pos. 6.30 u)
18-*d*	kerf in linkerbeen van *V*, gebroken zonnestraal onder *V* en rood puntje onder vlag van 5
26-*h* en 131-*h*	rood puntje rechts tussen benedenkaders en (soms) gebroken korte zonnestraal linksonder (pos. 7.30 u)
26, 31; 36; 121; 126; 131	alle *h*: rood puntje rechts tussen benedenkaders
33-*k*	kerfje rechtsboven in rechter buitenkader
55-*n*	streepje rechts aan lange zonnestraal onder (L)A (pos. 11.00 u)
56-*o*	rode punt aan binnenzijde van boog van 5
60-*s*	kerfje links in T

Complex van 66-*u*, 71-*u*, 161-*u*, 166-*u* en 171-*u*:

(A)	rode punt schuin rechts van rechter bovenhoek en kerfje links beneden in benedenkader
(B)	rode punt links beneden van linker buitenkader
(C)	rode punt rechts van rechter buitenkader ter hoogte rechter krul
(D)	rode punt tussen benedenkaders onder onderste tree

66-*u*	(A); (B); soms (C)
71-*u*	(C); soms (D)
161-*u*	(B); (C); soms (D)
166-*u*	(B); (C); soms (D)
171-*u*	(B)

73-*r*	gebroken lange zonnestraal linksonder (pos. 7.00 u)
74-*s*	klein rood puntje boven linker krul en verminkte rechterarm *T*
75-*t*	witte kras boven linker (KA)P, rode punt op korte straal rechtsonder (pos. 5.30) en deuk in onderste rechter tree
85-*z*	kerfjes beneden in rechter buitenkader

88-*x*	rode puntjes boven *L* en *V* en links boven bovenkader
89-*y*	verminkte hoek van tree rechts boven *J*
90-*z*	rood puntje linksboven linker buitenkader en gebroken lange zonnestraal rechtsboven (pos. 2.00 u)
91-*v*	wit puntje in linkerbovenhoek en kerven in buitenkader links van linker krul
95-*z*	gebroken eerste *A* van LATVIJA
103-*d*	gebroken linker binnenkader boven en kerf beneden in rechter buitenkader
113-*d*	uitholling in tree linksbeneden
126-*h*	gebroken halflange zonnestraal onder (J)A (pos 1.00 u) en rood puntje tussen benedenkaders bij rechter hoek
136-*n*	korte zonnestraal linksbeneden (pos. 6.30) tweemaal gebroken
139-*m*	gebroken lange zonnestraal rechtsbeneden (pos. 5.00)
149-*m*	rood puntje boven I(JA), rode puntjes boven rechts van rechter buitenkader, rode punt na rechter (KA)P en rode punt (soms 2) rechts onder beneden buitenkader
150-*n*	punt boven eerste A van LATVIJA (soms) en punt rechts tussen benedenkaders
154-*r*	deuk boven in linker buitenkader en klein rood puntje boven J
157-*q*	gebroken lange zonnestraal rechts (pos. 2.30) en dunne rode lijn schuin door rechter zonnestralen (van *V* tot links van twijg rechts)
161-*u*	gebroken (L)A met kerfje in rechterbeen (zie verder ook 66-*u* enz.)
162-*q* en 167-*q*	klein rood puntje boven *J* en rechtsboven rechter krul (ook bij 72-*q*)
164-*s*	gebroken rechter krul
171-*u*	rode vlek rechts van rechter aar en rechts tussen zonnecirkels en rode vlek onder rechter (K)A(P) (zie verder ook 66-*u* enz.)
175-*y*	rode punt tussen linker krul en *L*
177-*w*	breuk links in bovenkader, rode punt boven rechter *K* en rode punt tussen *5* en rechter *K*
180-*z*	kerf links in bovenkader, wit vlekje in linkerbovenhoek (boven *L*) en rode punt rechts van *L*
181-*v*	kerfje rechtsboven in rechter buitenkader en rode puntjes rechts van rechterbenedenhoek
190-*z*	rode puntjes linksboven bij linker buitenkader en breuk in binnenkader beneden bij linker tree
199-*e*	kerfje rechtsboven in rechter buitenkader (rechts van rechter krul)
222-*i*	kerf in buitenkader beneden en onderbroken binnenkader, beide beneden rechter K(AP)

Plaat II

12-*c*	rode punt bij tree linksonder (links van linker *K*)
19-*e*	kerf rechtsonder in arenring en witte kras in linkerbenedenhoek
27-*i*	put in horizon boven rechter (K)A(P.) (tevens deukje linksbeneden in bovenkader, niet afgebeeld)
30-*g*	witte puntjes aan treden rechts beneden en kerfje rechts beneden in rechter buitenkader
50-*n*	deuk in oksel van *V*
58-*q*	wit streepje in tree rechtsboven en open binnenkader onder rechts bij tree rechts beneden

59-*r*	rode punt tussen benedenkaders onder 5, rood puntje links onder 5 en rood streepje onder lange zonnestraal (pos. 3.00 u)
77-*v*	deuk in tree met open binnenkader onder linker (K)A(P.) en putje in vlag van 5
78-*w*	rood puntje links van linker benedenster (pos. 8.30)
79-*x*	rode punt bij rechter tree onder *P* (niet altijd)
100-*a*	rode lijn tussen lange zonnestraal (pos. 4.00 u) en rechter twijg
101-*b*	gebroken buitenste zonnecirkel onder (L)AT
120-*g*	kronkel in linker binnenkader met putje in linker buitenkader links onder linker benedenster
139-*m*	weerhaak links aan linker buitenkader bij tree linksonder en gebroken binnenkader rechts van rechter krul
140-*n*	wit kerfje onderin boog van *5*
141-*o*	rode punt op binnenkader onder *5*
142-*p*	rode vlek links van linker buitenkader ter hoogte van de linker krul (niet altijd)
147-*p*	linker (KA)P open
158-*r*	rood puntje tussen *L* en *A* en witte punt in horizon boven *5*
162-*q*	rode punt beneden links van linker buitenkader
164-*s*	uitholling in tree rechtsboven
170-*t*	gebroken rechter (K)A(P.)
177-*w*	rood puntje boven linker krul (niet altijd), kerfjes in resp. rechter buitenkader rechtsboven, in linker (K)A(P.) en in buitenkader onder *5*
186-*v*	gebroken poot van *T*
189-*y*	gebroken lange zonnestraal onder *L* en kerfje links in benedenste buitenkader
191-*q*	kerfje in buitenkader onder 5 K(AP.)
204-*u*	kerf beneden in linker buitenkader en (soms) vlekje links van linker K(AP.)
209-*u*	kerfje in tree boven (L)A
212-*x*	gebroken lange zonnestraal onder *L* (pos. 10.30 u) (niet altijd), breuk beneden in rechter buitenkader en kronkelstreepje tussen benedenkaders onder tree linksbeneden
213-*y*	wit puntje in hals van *5*
214-*v*	kerf in korte zonnestraal onder *L* (pos. 11.00 u)
222-*y*	kerfje beneden in vlag van *5*
225-*w*	kerf rechtsboven in rechter buitenkader
227-*y*	deuk in tree boven linker krul en kerf rechtsbeneden in rechter buitenkader
228-*z*	gebroken rechter krul en kerfjes rechtsbeneden in rechter buitenkader

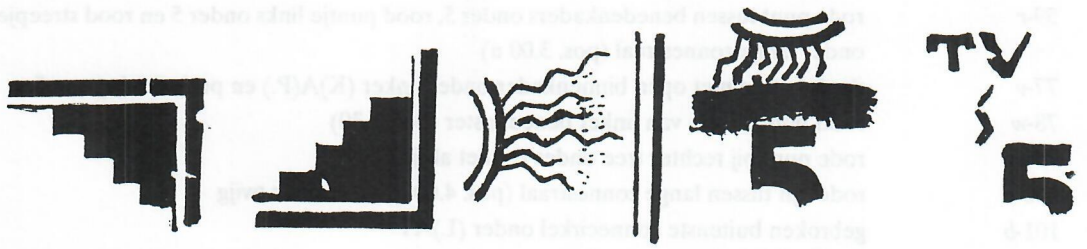

5-a 6-b 9-e 13-d 18-d

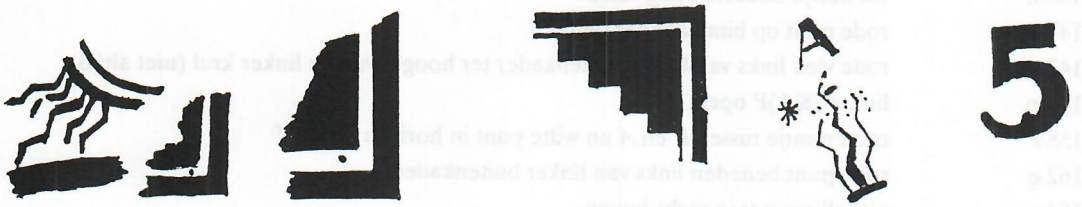

26-h en 131-h 26; 31; 36; 121; 126; 131 (alle veld h) 33-k 55-n 56-o

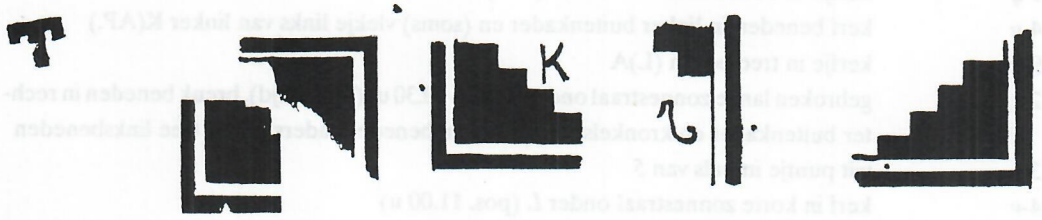

(A) (B) (C) (D)

60-s

66-u: (A); (B); soms (C); (D)
71-u: (C); soms (D)
161-u: (B); (C); soms (D)
166-u: (B); (C); soms (D)
171-u: (B)

73-r 74-s 75-t 85-z

Plaat I

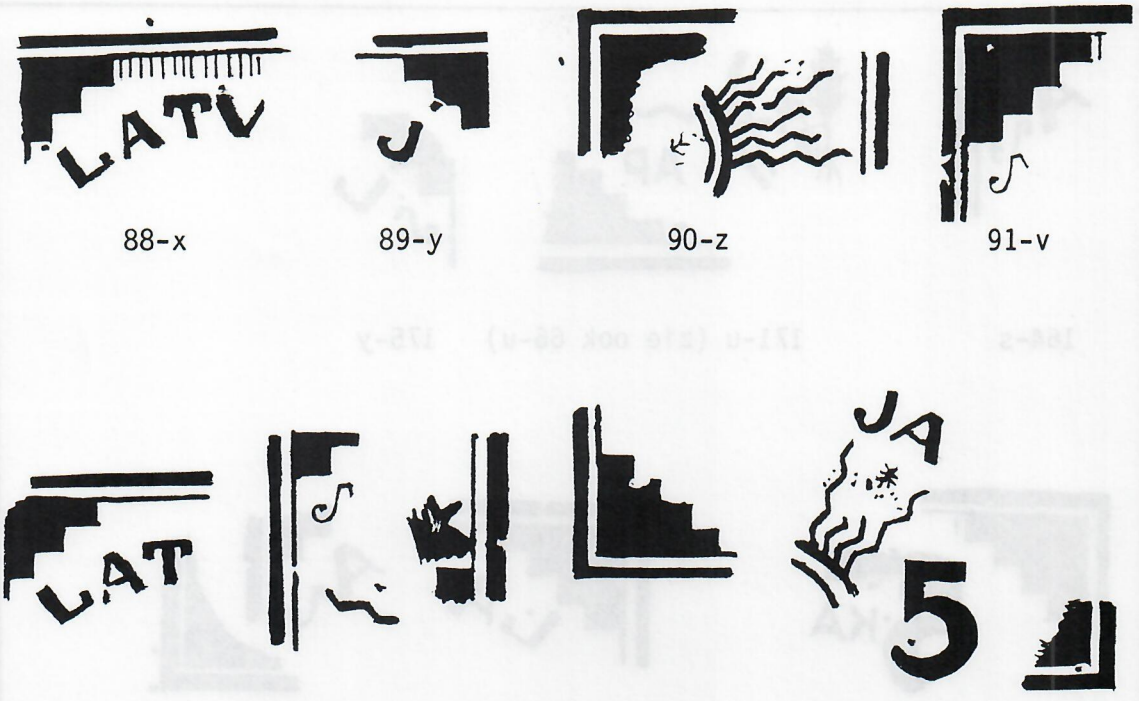

88-x 89-y 90-z 91-v

95-z 103-d 113-d 126-h

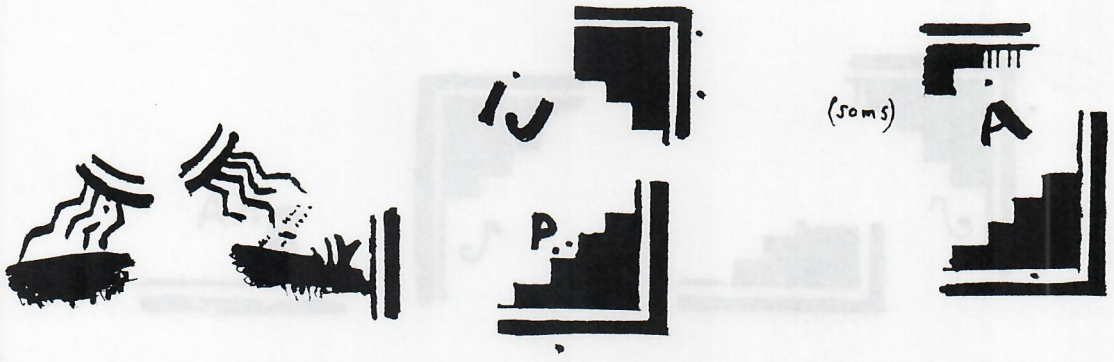

136-n 139-m 149-m 150-n

154-r 157-q 161-u (zie 66-u) 162-q en 167-q (ook: 72-q)

Plaat I

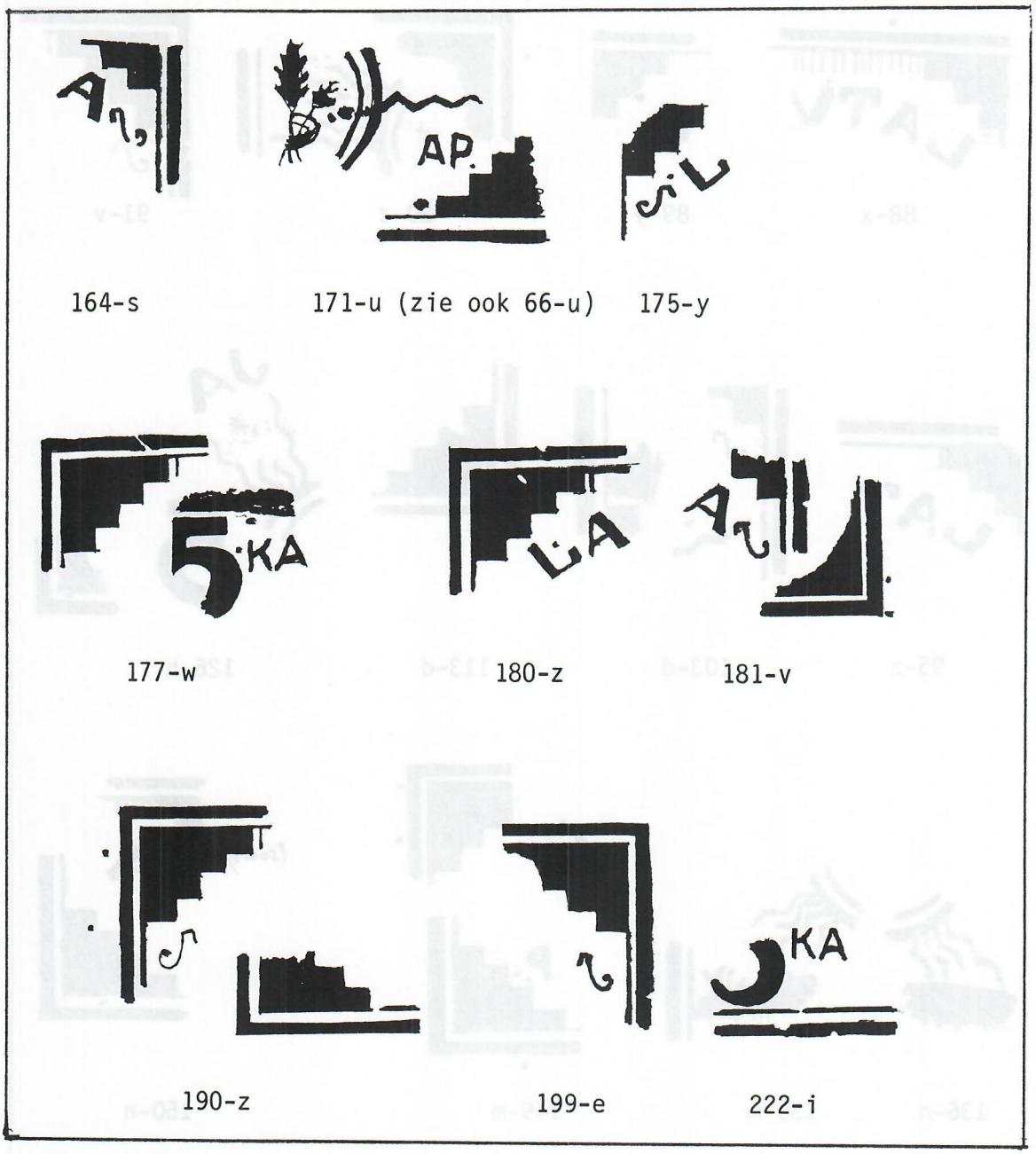

164-s 171-u (zie ook 66-u) 175-y

177-w 180-z 181-v

190-z 199-e 222-i

Plaat I

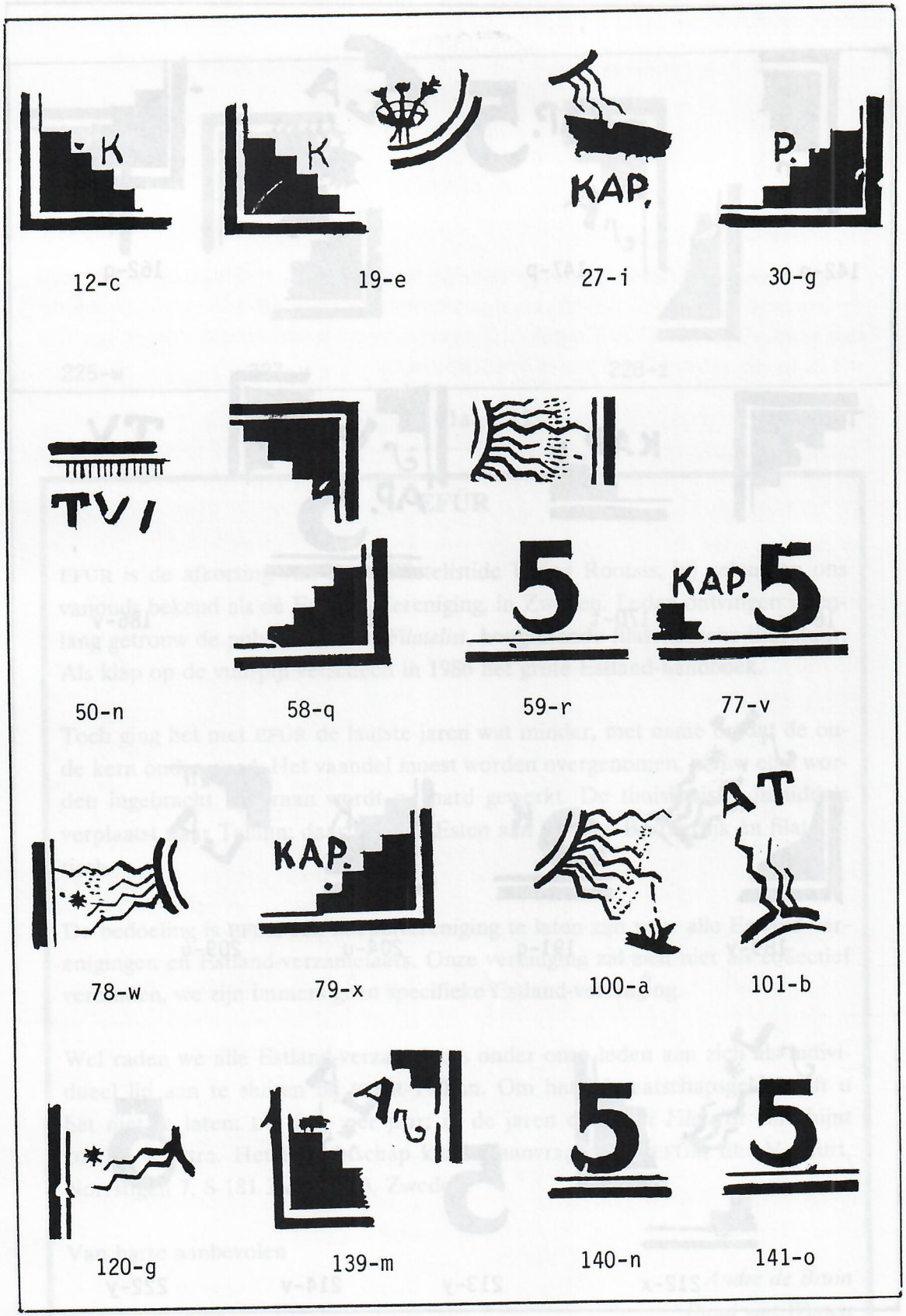

12-c 19-e 27-i 30-g

50-n 58-q 59-r 77-v

78-w 79-x 100-a 101-b

120-g 139-m 140-n 141-o

Plaat II

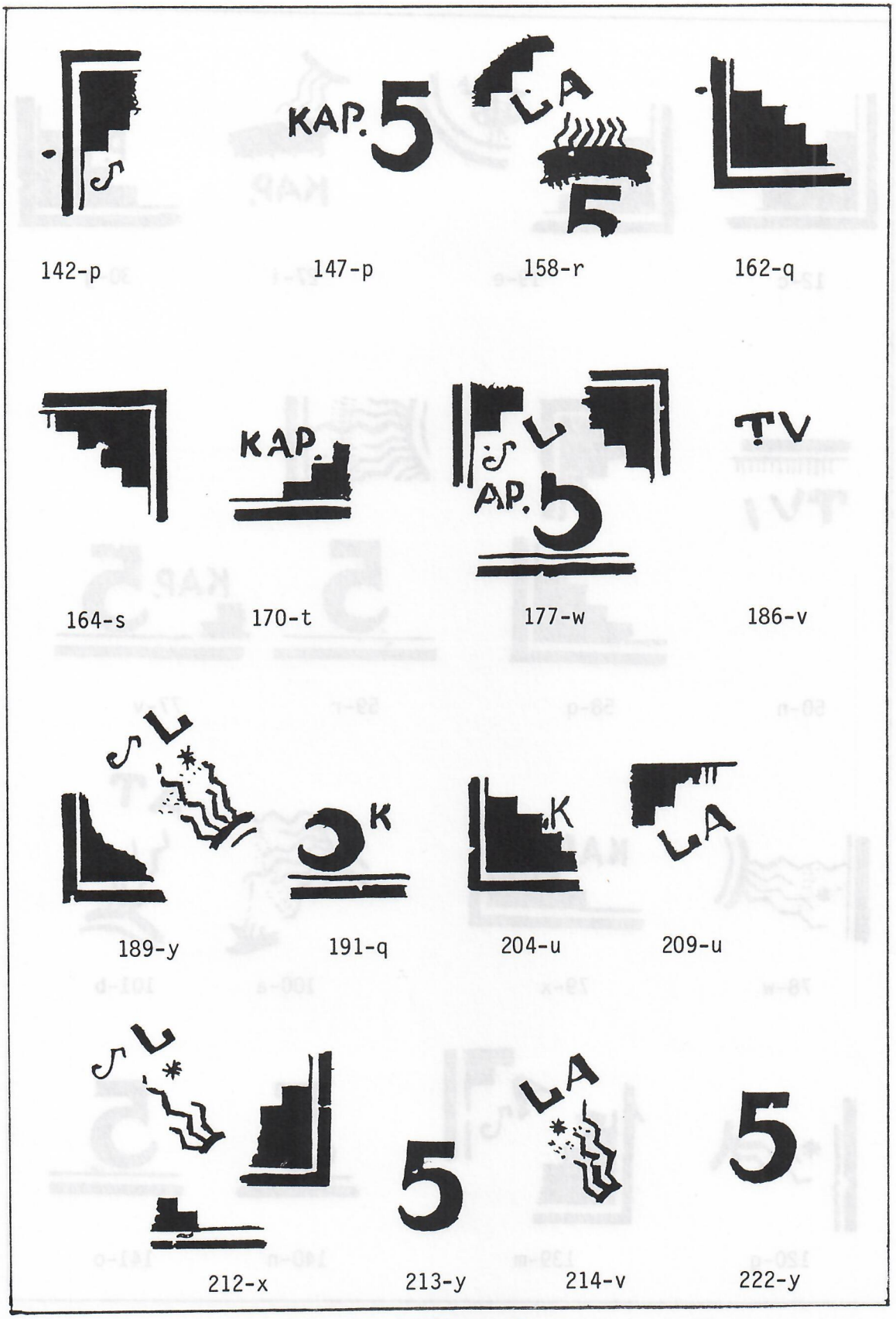

142-p 147-p 158-r 162-q

164-s 170-t 177-w 186-v

189-y 191-q 204-u 209-u

212-x 213-y 214-v 222-y

Plaat II

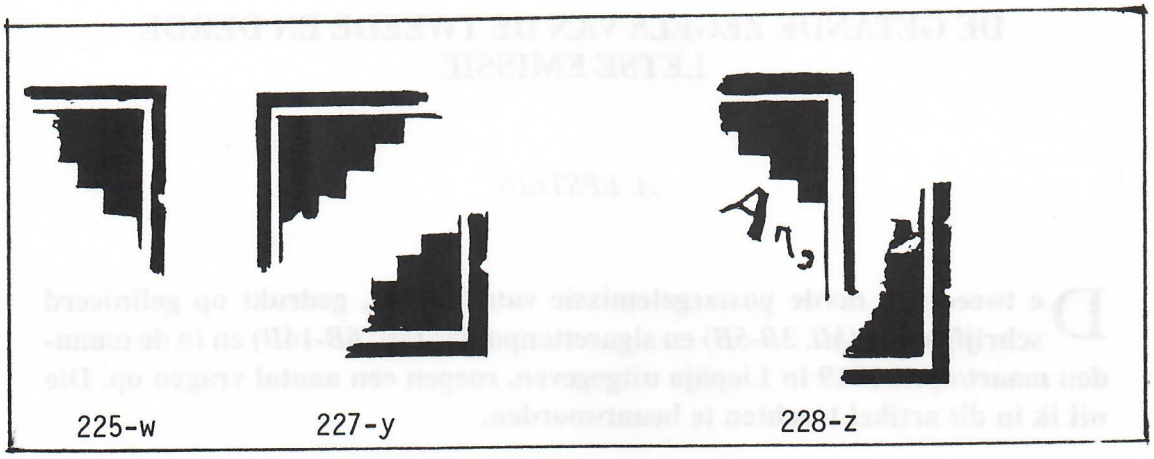

Plaat II

EFÜR

EFÜR is de afkorting van Eesti Filatelistide Ühing Rootsis, bij velen van ons vanouds bekend als dè Estland-Vereniging, in Zweden. Leden ontvingen jarenlang getrouw de publikatie *Eesti Filatelist*, hoogstaande filatelistische literatuur. Als klap op de vuurpijl verscheen in 1986 het grote Estland-handboek.

Toch ging het met EFÜR de laatste jaren wat minder, met name omdat de oude kern ouder werd. Het vaandel moest worden overgenomen, nieuw elan worden ingebracht. Daaraan wordt nu hard gewerkt. De thuisbasis is inmiddels verplaatst naar Tallinn; daar kunnen Esten aan de slag. Bestuurlijk èn filatelistisch.

De bedoeling is EFÜR een koepelvereniging te laten zijn voor alle Estland-verenigingen en Estland-verzamelaars. Onze vereniging zal zich niet als collectief verbinden, we zijn immers geen specifieke Estland-vereniging.

Wel raden we alle Estland-verzamelaars onder onze leden aan zich als individueel lid aan te sluiten bij EFÜR-Tallinn. Om het lidmaatschapsgeld hoeft u het niet te laten: DM 8,— per jaar; in de jaren dat *Eesti Filatelist* verschijnt DM 25,— extra. Het lidmaatschap kunt u aanvragen bij: EFÜR, dhr V. Hurt, Norrstigen 7, S-181 31 Lidingö, Zweden.

Van harte aanbevolen

André de Bruin
Ruud van Wijnen

DE GETANDE ZEGELS VAN DE TWEEDE EN DERDE LETSE EMISSIE

A. EPSTEIN

De tweede en derde postzegelemissie van Letland, gedrukt op gelinieerd schrijfpapier (*Mi. 3B-5B*) en sigarettenpapier (*Mi. 6B-14B*) en in de maanden maart/april 1919 in Liepāja uitgegeven, roepen een aantal vragen op. Die wil ik in dit artikel trachten te beantwoorden.

Het gaat om de getande exemplaren van deze uitgaven, die in de diverse catalogi enigszins verschillend worden behandeld. Het merendeel van de moderne catalogi, zoals *Michel*, *Yvert*, *Stanley Gibbons*, en ook het Letland-handboek van Von Hofmann, beschouwt de getande zegels als normale, volwaardige uitgaven. *Zumstein* gebruikt voor deze zegels een kleinere drukletter, wat duidt op een zekere minderwaardigheid. De *Senf*-catalogus, die voor de Tweede Wereldoorlog werd uitgegeven, duidde de getande exemplaren op schrijfpapier aan als niet-officieel. *Scott* doet hetzelfde met de zegels op sigarettenpapier. De in 1940 uitgegeven Letse speciaalcatalogus betitelde de zegels als semi-officieel. *Stanley Gibbons* ten slotte noemde tot in de jaren tachtig de getande zegels in het geheel niet.

Over de oorsprong van de getande zegels is iets terug te vinden in het tijdschrift *Der Baltische Philatelist* (nr. 2/3 van 1920), dat in Liepāja werd uitgegeven door de daar gevestigde postzegelhandelaar Georg H. Jaeger. Ik citeer hier de betreffende informatie, die afkomstig zou zijn van de toenmalige postmeester in Liepāja:

'Het postkantoor in Rīga heeft naarstig gezocht naar een nauwkeurige tandingmachine. In Liepāja echter bood een persoon aan betreffende zegels (op gelinieerd en sigarettenpapier) te tanden. Deze persoon kreeg een bepaald aantal zegels mee en alle zegels kwamen getand weer terug. Het resultaat was echter onbevredigend, de werkwijze tijdrovend en het publiek niet tevreden. Daarop verklaarde de man die de tanding had verzorgd, op een gegeven ogenblik niet verder te kunnen of te willen werken en bood zijn tandingmachine vervolgens te koop aan. De prijs was nogal fiks en de machine bleek meer in de categorie speelgoed te vallen. Van een koop kwam niets en de post bleef ongetande zegels verkopen.
De zegels op watermerkpapier zijn niet getand en dus ook niet als zodanig verkocht. Wat het papier betreft, kon men toch al niet al te kieskeurig zijn, omdat er vaak tekort was. Onderwijl lagen grote partijen papier op een schip in de haven van Liepāja, maar die werden niet vrijgegeven. En zo werden zegels uit dezelfde serie op verschillende soorten papier gedrukt.'

Er was in Liepāja dus slechts één tandingmachine, maar toen ik de getande zegels van deze uitgaven in mijn verza-

meling nader bekeek, kwam ik tot de ontdekking dat er twee verschillende tandingen voorkwamen, namelijk 11½ en 11¼. Zowel bij ongebruikte als bij zegels met velafstempelingen van twee verschillende stempels (afbeelding 1).

♦ Afbeelding 1: Twee tandingen bij de 35 kopeken-zegel

Het voorkomen van de beide tandingen is bekend bij de Letse uitgaven van 1919-1920 (handboek-Von Hofmann, speciaalcatalogus 1940). Maar dan gaat het om latere uitgaven, gedrukt en uitgegeven in Rīga. Zorgvuldige vergelijking toont echter aan dat de tanding van de in Liepāja gedrukte zegels zich niet onderscheidt van die van de in Rīga gedrukte exemplaren. Deze tanding is gelijkmatig en nauwkeurig uitgevoerd.

Als het vermelde in *Der Baltische Philatelist* juist is, dan is er maar één logische verklaring voor het bestaan van twee verschillende tandingen: minstens een deel van de ongetande zegels op gelinieerd en sigarettenpapier is later in Rīga getand. Zo getande zegels zijn met andere woorden als niet-officieel (of zelfs als zwendel) te beschouwen.
Het is opvallend vast te stellen dat in hetzelfde nummer van *Der Baltische Philatelist* Georg H. Jaeger de ongetande en getande zegels aanbiedt, waarbij de prijzen voor de getande zegels aanmerkelijk hoger liggen dan voor de ongetande (de afbeelding toont dezelfde gelijkmatige en nauwkeurige tanding die kenmerkend is voor de in Rīga uitgegeven zegels). In hedendaagse catalogi is er maar weinig prijsverschil tussen de getande en ongetande zegels, wat erop duidt dat men uitgaat van ongeveer gelijke aantallen getande en ongetande zegels. Daadwerkelijk in Liepāja getand is slechts een klein deel van de oplage. Bepaalde, niet-officiële opgaven over de oplagen van de tweede en derde emissie, die van Petrevitsch, Duncker en Jan Poulie stammen (zie de handboeken van Von Hofmann en Jakimovs/Marcilger) noemen voor elke waarde van de getande zegels oplagen van tussen 10.000 en 20.000 exemplaren. Het aantal ongetande zegels is ongeveer gelijk (voor de derde emissie), dan wel iets hoger (voor de tweede emissie). Duncker echter schat het aantal series op gelinieerd papier op 40.000.

Het gaat erom hoe de in Liepāja getande zegels te onderscheiden zijn van de zegels die in Rīga de tanding 11½ kregen. De informatie van de postmeester in Liepāja over de slecht werkende tandingmachine (voor zover de handelaar Jaeger daarin niet de hand heeft gehad, met het oog op de prijzen van zijn getande zegeltjes) duidt op een onregelmatige, gebrekkige tanding, die veel fouten vertoont of zelfs wegvalt (afbeelding 2).

Feit is echter dat de getande zegels van de derde emissie die men kan aantreffen op echt gelopen brieven uit april 1919, meestal ook een gave tanding hebben...

♦ Afbeelding 2: Onregelmatig getande zegel van 5 kopeken

Dat geeft nog eens extra steun aan mijn opvatting dat de getande exemplaren van de in Liepāja gedrukte zegels een nauwkeurig onderzoek verdienen.

(advertentie)

Vytis Vabalas, Putvinskio 28 B-1, 3000 Kaunas.
Is semi-handelaar, kan nieuw-Litouwen leveren.

Opmerking: We geven dit adres door (zoals wel meer gebeurde), maar iedereen die contact opneemt, is daar zelf verantwoordelijk voor. Advies: wees (correct) zakelijk.

Aankondigingen

Een beetje vroeg, maar op 24-26 januari 1997 vindt de negende Filatelie-beurs plaats. Plaats: Panda-hallen, Nieuw-Loosdrecht.

Ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de Vereniging van Poststukken- en Poststempelverzamelaars (Po & Po) wordt van 6 t/m 8 september 1996 de tentoonstelling 'Postmerken '96' gehouden. Plaats: Oude Kerk in Amsterdam.

ONTVANGEN, GELEZEN EN TE LEZEN

RUUD VAN WIJNEN

Voor wat de drieëenheid in de titel betreft, slaat het laatste deel op u, de leden.
De bladen die we uitwisselen met andere filatelistische verenigingen, worden na recensie beheerd door onze secretaris/schatmeester te 't Harde. Tegen vergoeding van kosten (porto, eventuele kopieën) stuurt hij u bladen of artikelen daaruit. Jammer genoeg moet uw bestuur vaststellen dat het de afgelopen jaren niet heeft storm gelopen, zelfs van een briesje was geen sprake. Terwijl er toch vaak van veel interessants valt te genieten...

***The Post Rider*, The Canadian Society of Russian Philately, No. 37, december 1995**
In de vorige *Post Rider* èn in *HBG* 27 verschenen fraaie bijdragen over het postverkeer tussen Rusland en de Centrale Mogendheden. Het laatste woord is nog niet gezegd, blijkt en zo hoort dat...
Onze leden Alexander Epstein en Harry von Hofmann dragen een fikse kei bij: de eerste schrijft over de zegels en postgeschiedenis van het Noord-West-Leger ('Estlanders' onder ons ... te lezen!), de tweede publiceert zijn bijdrage aan 'Helsinki '95' over de begintijd van aangetekende post in Rusland.

***The British Journal of Russian Philately*, 78 (juni 1995) en 79 (oktober 1995)**
Twee-in-één op de mat, deze afleveringen. Ivo begint met aantrekkelijke muurbloempjes en spoort aan de mouwen op te stropen... (het gaat overigens overonderbelichtefilatelistischeonderwerpen).

Alexander Epstein heeft twee bijdragen over de postbank- en controlezegels van Rusland (1918-1923) en postwagons op militaire spoorlijnen aan het Kaukasusfront. Toch een hoog spoorgehalte: de Amoer-spoorlijn, de Krim-spoorlijnen en de Trans-Kaukasus-lijn. Maar ook waarom вокзаль (voksal) een station is en waarom Riga op de Duitse stafkaarten op de achterzijde van de eerste Letse emissie op ± 41° 45′ O.L. ligt (men neme nu de 'Bos' ter hand en kijke zelve). Heeft te maken met Ptolemaeus, Hipparchus, Ferro en Hierro. Verder komen twee opvallende Estlandse brieven uit Port Kunda (1852) en naar Pernau (1843) en de lokaalzegels van Przedbórz in Polen (1917-1918) aan bod.
Ivo stroopte de mouwen op en houdt zich bezig met muurbloemen: briefkaartformulieren uit tsaristisch Rusland en de Drietand-opdrukken van Kiev, L'vov en Chernigov: het begin van de apocalyps der Oekraïne-opdrukken.
Mooie afleveringen, complimenten!

***Rossica*, the Journal of the Rossica Society of Russian Philately**, No. 125 (oktober 1995)
Ook op post uit de Baltische Sovjetrepublieken kennen we het МЕЖДУНАРОДНОЕ (Mezdunarodnoje)-stempel: ge-

woon 'buitenland' of een censuurstempel? Een interessante theorie...
Een grote variëteit: de Åland-eilanden als deel van Finland, als deel van tsaristisch Rusland, het Corps des Autos Canons Mitrailleuses van het Belgische leger in Rusland (1914-1918) en terug naar het begin: tarieven van 1, 2, 3, 4 en 5 kopeken vóór de Eerste Wereldoorlog.

***Lituania*, Mitteilungsblatt der Forschungsgemeinschaft Litauen, No. 4, december 1995**
Flinke aandacht voor gelegenheidsstempels, stempels met afkortingen in de tekst en postale strookjes in het hedendaagse Litouwen. Bijzonder zijn de in 1992 en 1995 gebruikte enveloppen met ingedrukt zegel voor het per post uitbrengen van stemmen. Maar tevens aandacht voor voorbijere tijden: vervalsingen en echtheidskenmerken van de eerste emissies, over (ons bekende) Balten die in de jaren 1939-1941 naar Duitsland trokken, over het ghetto/kamp in Kaunas en over sporen van het Poolse leger in Wilna.
Een gedegen nummer van een mooi blad, gemaakt door Sammlerfreunde.

***The postal history of imperial Russia in pre-independent Latvia*, door N. Jakimovs (Rīga) en V. Marcilger (München)**
Dit boek, als het ware de voorloper van het in 1991 uitgegeven *The postal and monetary history of independent Latvia*, vormt voor de Letland-verzamelaar met aandacht voor de jaren vóór 1918 een rijke informatiebron. Geïllustreerd met documenten, poststukken en stempels, komen onder andere aan de orde: de postkantoren en hun stempels vóór 1858 (de eofilatelie) en van 1858-1918. Daarnaast aandacht voor Wenden, de spoorwegstempels, de machinestempels van Riga, censuur- en stomme stempels en post van de Letse eenheden in het Russische leger. Aan de orde komt ook de Duitse veldpost in het Postgebiet Ober-Ost tijdens de Eerste Wereldoorlog. Een, overigens aardig, buitenbeentje vormt het hoofdstuk over de ansichtkaarten.
Voor de gevorderde verzamelaar staat in dit boek nu 'alles' op een rij, voor iedereen die verder wil dan Letland 1918-1940 een overzichtelijke handleiding. Aanbevolen, dat zeker!
Te bestellen bij: dhr. Jonas Michelson, P.O. Box 9314, Johannesburg, 2000 Republiek van Zuid-Afrika (gewoon een briefje van 50 dollar met de bestelling meezenden).